

НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА ЗА ДЕЙСТВИЕ

ЗА

**УСТОЙЧИВО УПРАВЛЕНИЕ НА ЗЕМИТЕ И БОРБА С
ОПУСТИНЯВАНЕТО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

(АКТУАЛИЗАЦИЯ ЗА ПРОГРАМЕН ПЕРИОД 2014-2020 г.)

**София
ЮНИ 2014 г.**

Национална програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването в Република България¹ (Актуализация за програмен период 2014-2020 г.)

Съдържание

Списък на съкращенията

Въведение

Част I. Цели на устойчивото управление на земите и Конвенцията на ООН за борба с опустиняването. Същност и подходи при разработването на Национална програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването.

Част II. Анализ на деградацията и управлението на земите в България.

1. Анализ на състоянието на земните ресурси (почвени, водни, растителни и животински). Фактори обуславящи деградационните процеси.
2. Законодателство, политики и стратегии, свързани с управлението на земите и борбата с опустиняването.
3. Роля, участие и отговорности на местното самоуправление.
4. Роля, участие и отговорности на бизнес организациите и асоциациите.
5. Научно-информационно обезпечаване и международно сътрудничество за целите на устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването. Ролята на образованието.
6. Роля, участие и отговорности на неправителствените организации. Информирание и привличане на обществеността.
7. Роля, участие и отговорности на собствениците и ползвателите на земеделски земи в процеса на устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването.

Част III. Стратегическа цел и стратегически направления на Националната програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването.

Стратегическа цел: *Ограничаване деградацията на земите и борба с опустиняването за запазване и развитие на капацитета на екосистемите, за постигане на чиста, безопасна и привлекателна околна среда, икономическа стабилност и подобро качество на живот.*

Стратегически направления:

---

¹ Националната програма за действие 2007 – 2013 г. за устойчиво управление на земите и борбата с опустиняването е (НПД) разработена изцяло в контекста на философията и принципите, залегнали в Оперативната програма 15 на Глобалния екологичен фонд за устойчиво управление на земите (УУЗ) и в рамките на Конвенцията на ООН за борба с опустиняването (КБОУОН), ратифицирана от България през 2001 г. Основава се на анализа на състоянието на земните ресурси и причините за деградацията им и социално-икономическите особености в развитието на страната през последните 15 години. Разработена е в рамките на съвместен проект на Министерството на околната среда и водите (МОСВ), Министерството на земеделието и храните (МЗХ) и Програмата на ООН за развитие, финансиран от Глобалния екологичен фонд.

I. Усъвършенстване на националното законодателство и политики за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването

Програми:

1. Подобряване и допълване на националната правна рамка за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването.
2. Подобряване и интегриране на политики и стратегии с отношение към устойчиво управление на земите и борба с опустиняването.
3. Укрепване на институционалния капацитет и изграждане на механизми за координация, комуникация и партньорство.
4. Разработване на национални и местни програми и участие в международните процеси по устойчиво управление на земите и борба с опустиняването.

II. Съхраняване и подобряване на потенциала на земните ресурси и тяхното устойчиво използване

Програми:

1. Ограничаване на ерозионните процеси.
2. Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси.
3. Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони.
4. Екологосъобразно съхраняване и използване на отпадъчна биомаса от селското и горското стопанство.
5. Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност.
6. Прилагане на агролесовъдски системи като модели за устойчиво използване на земите.
7. Възстановяване и опазване на ландшафтното разнообразие в горските територии, чрез прилагане на устойчиви практики.
8. Нови практики за възстановяване и ефективно използване на земните ресурси в нарушените територии.

III. Наука и образование в подкрепа на политиките за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването

Програми:

1. Разработване и включване на учебни програми за устойчиво управление на земните ресурси на всички нива на образователната система.
2. Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите.
3. Участие в международни процеси на обмен на знания, ноу-хау и добри практики за устойчиво управление на земите.

IV. Интегриране и прилагане на политики за устойчиво управление на земите на местно ниво

Програми:

1. Преразглеждане и включване на мерки за устойчиво управление на земите в общинските планове за развитие и програми.

2. Стопанисване и ползване на земните ресурси общинска собственост в съответствие с принципите за устойчиво управление на земите.
3. Засилване ролята на общинските администрации за трансфер на политики, възможности и добри практики за устойчиво управление на земите.

V. Усъвършенстване на информационния обмен и участие на обществеността в процесите на вземане на решения за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването

Програми:

1. Информационно осигуряване за устойчиво управление на земите на национално и местно ниво.
2. Изграждане на мрежи на неправителствени организации в подкрепа на устойчиво управление на земите.
3. Разработване и организиране на публични кампании за повишаване на информираността на обществеността във връзка с устойчиво управление на земите.
4. Укрепване на капацитета на неправителствените организации по прилагане на политиките за устойчиво управление на земите.
5. Насърчаване на публично частни партньорства за прилагане на мерките за устойчиво управление на земите.

Част IV. Ресурси, икономически механизми и схеми за подкрепа изпълнението на Националната програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването

Част V. Мониторинг/наблюдение и оценка на изпълнението на Националната програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването

Източници на информация

Приложения

Списък на съкращенията

ДХ	Дирекция "Хидромелиорации"
АСП	Агенция за социално подпомагане
БАН	Българска академия на науките
БВП	Брутен вътрешен продукт
БД	Басейнова Дирекция
БО	Борба с опустиняването
БПК	Биохимично потребен кислород
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ВТ	Водни тела
ГЕФ	Глобален екологичен фонд
ГПСОВ	Градска пречиствателна станция за отпадъчни води
ИАГ	Изпълнителна агенция по горите
ДБ	Държавен бюджет
ДВ	Държавен вестник
ДЗЕУ	Добри земеделски и екологични условия
ЕБВР	Европейска банка за възстановяване и развитие
ЕП	Екосистемен подход
ЕС	Европейски съюз
ЗДОИ	Закон за достъп до обществена информация
ЗУТ	Закон за устройство на територията
ИАОС	Изпълнителна агенция по околна среда
ИАХ	Изпълнителна агенция по хидромелиорации
ИЗП	Използвана земеделска площ
ИСПА	Инструмент за структурна политика за пред-присъединяване
КБОООН	Конвенция на ООН за борба с опустиняването
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МИЕ	Министерство на икономиката и енергетиката
МИГ	Местни инициативни групи
МОН	Министерство на образованието и науката
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройство
МС	Министерски съвет
МТ	Министерство на транспорта
МТСП	Министерство на труда и социалната политика

МФ	Министерство на финансите
НАСЕМ	Национална автоматизирана система за екологичен мониторинг
НГПС	Национална горска политика и стратегия
НДФФ	Национален Доверителен ЕкоФонд
НИМХ	Национален институт по метеорология и хидрология
НПД	Национална програма за действие
НПДЗ	Национален план за действие по заетостта
НПИР	Национален план за икономическо развитие
НСИ	Национален статистически институт
НСМП	Национална система за мониторинг на почвите
ССА	Селскостопанска академия
НПО	Неправителствена организация
ОПР	Общински план за развитие
ОСЗГ	Областна служба за земеделие и гори
ОСП	Обща селскостопанска политика на ЕС
ПБ	Подземни богатства
ПДК	Пределно допустима концентрация
ПИРИТ	Поземлени имоти, регистър и информационни технологии
ПМП	Програма за малки проекти
ПЗСР	Програма за развитие на селските райони
ПРООН	Програма на ООН за развитие
ПССП	Площи със селскостопанско предназначение
ПУДООС	Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда
ПЧП	Публично частни партньорства
РИОСВ	Регионална инспекция по опазване на околната среда и водите
РДГ	Регионална дирекция по горите
СБ	Световна банка
СИФ	Социално инвестиционен фонд
САПАРД	Специална програма за присъединяване в областта на земеделието и селските райони
ТЕЦ	Топлоелектрическа централа
УУЗ	Устойчиво управление на земите
ХМС	Хидрометеорологична станция
ХПК	Химически потребния кислород

ХВП	Хранителновкусова промишленост
ФАР	Инструмент за укрепване на административния и институционалния капацитет на страните, от Централна и Източна Европа, кандидати за присъединяване към ЕС
ФАО	Организация към ООН по прехрана и земеделие
ФЕЕ	Фонд “Енергийна ефективност”

Въведение

Земните ресурси на България, хармонично допълнени с благоприятно физико-географско положение, са най-ценното природно богатство, на което може да се гради бъдещето на страната. Планирането и управлението на земеползването са от основна важност за опазване на околната среда.

Националната програма за действие 2007 - 2013 г.(НПД) е разработена в съответствие с Част III, Раздел 1, член 9 и 10 на Конвенцията на ООН за борба с опустиняването (КБОООН). Страните членки по Конвенцията, в рамките на своя Анекс за приложение на регионално ниво, при отчитане на техните особености, се задължават да разработят Национални програми за действие. Тези програми за действие отразяват стратегиите и въвеждат интегрирания подход към физичните, биологичните и социално-икономическите аспекти на процесите на опустиняването. Те съдържат мерки за борба с деградацията на земята, като се основават на съществуващи и прилагани планове и програми и подрегионални и регионални програми за действие, съобразени с националната политика за устойчиво развитие.

НПД е основен инструмент, чрез който принципите и целите на КБОООН и устойчивото управление на земите (УУЗ) се трансформират към конкретни дейности и се обвързват с тези на администрацията. Целта е създаването на функционална институционална рамка за неговото прилагане. НПД има за задача да изясни причините, допринасящи за неустойчивостта при управлението на земите и за опустиняването и да определи практическите мерки за УУЗ и борба с опустиняването (БО), както и необходимите ресурси за реализация на конкретните действия. НПД трябва да обезпечи ефективно участие на местно, регионално и национално ниво и да предопредели широка ангажираност – на правителството, на местните общности и организации (браншови, неправителствени), научната общност и на отделните земеползватели и заинтересовани страни.

НПД е инструментът, който ще допринесе за постигането на екологични ползи и ще подпомогне преодоляването на конфликтите в политиката относно управлението на земята и тези между ключовите производствени дейности. Чрез него ще се интегрират усилията на различните институции, обвързани с управлението на земята и ще се подпомогне усъвършенстването на националното законодателство, отнасящо се до управлението на земята. Той е хармонично допълнение и същевременно ще има надграждаща функция в определени аспекти към Националната стратегия по околната среда, Националната стратегия за развитие на водния сектор в Република България, Националната стратегия за развитие на горския сектор в Република България за периода 2013 – 2020 г., , Стратегическия план за биологично разнообразие и Националната стратегия за регионално развитие.

Част I. Цели на устойчивото управление на земите и Конвенцията на ООН за борба с опустиняването. Същност и подходи при разработването на Национална програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването.

Целта на Конвенцията е борбата с опустиняването и ограничаването на последствията от сушата, чрез предприемане на ефективни мерки на всички равнища в съчетание със споразуменията за международно сътрудничество и в рамките на интегрирания подход, съответстващ на “Дневен ред 21” и насочен към постигане на устойчиво развитие в засегнатите райони.

Целите на Конвенцията и на УУЗ са тясно обвързани по между си и предпоставката за постигането на положителни резултати в рамките на тяхното изпълнение е интегрирането на мерките. Обединяването на целите е фактор за по-голяма надеждност и комплексност относно разрешаване на проблемите от социално-икономическо и екологично естество в България.

Планирането на УУЗ, осъществяването на което на практика покрива целите на Конвенцията, се основава на екосистемния подход (ЕП), чийто основни характеристики се обобщават в следното:

- ЕП приема функционирането на екосистемите като цялостни единици – те не могат и не бива да се управляват на части;
- ЕП се фокусира върху защитата и съхраняването на екосистемите в тяхната цялост. Управлението им е успешно, само ако запазва или развива капацитета на дадена екосистема да създава многообразие на суровини/продукти и услуги непрекъснато във времето, а не се концентрира единствено върху продуктивността ѝ;
- ЕП включва хората като интегрира социалната и икономическа информация с екологичната информация за екосистемата;
- ЕП прилага кръстосано-секторен анализ по отношение използването на земните ресурси в определен локален контекст и се базира на взаимовръзките между тези сектори;
- ЕП хармонизира допълнителните, но често конфликтни цели на производствената дейност и на опазването на околната среда;
- ЕП е научнообоснован;
- ЕП е базиран на социално-културните, институционални, икономически и екологични направления на устойчивото развитие (напредък във всички направления и на различни организационни нива);
- Резултатите от прилагането на ЕП са предназначени не само за настоящите, но и за бъдещите поколения.

Устойчивото управление на земите цели използването на бавно възобновимите земни ресурси – почви, води, растения и животни - за производство на суровини/продукти и обезпечаване с услуги за задоволяване на постоянно променящите се и нарастващи човешки нужди чрез осигуряване на дългосрочния

продуктивен потенциал на тези ресурси и поддържането на техните продуктивни, физиологични, екологични и културни функции.

УУЗ е баланс между земеделско производство и опазване на околната среда и неговите цели са компонент на общата цел за устойчиво развитие. Чрез УУЗ се прави опит да се разрешат конфликтите между производството и опазването на околната среда и да се договори консенсус между исканията на местно, регионално, национално и международно ниво. Основният въпрос е не как да се запази природата в нейното първично състояние, а как съвместно да се поддържат функциите на земните ресурси в полза на обществото по един устойчив начин.

Устойчивото управление на земите се гради на *“петте стълба на устойчивостта”* - *продуктивност* (да поддържа или увеличава услугите), *сигурност* (да намалява нивото на производителния риск), *защита* (да опазва естествените ресурси и ограничи тяхната деградация), *икономическа приложимост* и *социална приемливост*. Двата основни аспекта на постигнатите резултати от прилагане на УУЗ са ограничаване на глобалната деградация на земите и смекчаване на бедността.

Част II. Анализ на деградацията и управлението на земите в България.

1. Анализ на състоянието на земните ресурси (почвени, водни, растителни и животински). Фактори обуславящи деградационните процеси.

1.1. Анализ на състоянието на земните ресурси

Функциите на земните ресурси (почви, води, растения и животни) са взаимно обвързани и зависими. Плодородната и незамърсена почва, чистите и достатъчни като количество води, добре поддържаните пасища и ливади осигуряват нормални хранителни условия за растенията и животните, а следователно и висококачествена растителна и животинска продукция. От растителните остатъци и животинските отпадъци се получава висококачествен органичен тор, който подобрява почвеното плодородие. Реален израз на тази взаимнообвързаност в природата са биогеохимичните цикли и трансферът на вещества и енергия по веригата “почва – растение – животно – почва”. Загубата на биоразнообразие е свързана както с деградационните процеси, така и с промените в ландшафта (вкл. и с изгарянето на стърнищата, което унищожават ентомофауната и флората, и нарушава почвеното микробиално равновесие), които водят до загуба на естествената среда на обитаване на редица растителни и животински видове. Подобряването на състоянието на всеки от елементите води до подобряване на останалите и обратно – нарушаването на който и да е от тях се отразява неблагоприятно на нормалното функциониране на останалите. Затова мерките, които са необходими, са най-често комплексни и водят до ограничаване на деградационните процеси при всички земни ресурси.

Съгласно общата селскостопанска политика (ОСП), аспектите на опазването на почвата са част от изискванията за доброто им селскостопанско и екологично състояние. Усилията са съсредоточени върху ограничаване на ерозията, запазване и подобряване на органичните вещества и избягване на уплътняването.

1.1.1. Почвени ресурси

Почвената покривка в България се характеризира с голяма пъстрота поради значителното разнообразие на факторите на почвообразуване (почвообразуващи скали, силно разчленен релеф, различни биоклиматични условия и антропогенна дейност) и има мозаична структура. Включва 42 почвени вида, обединени в 16 почвени типа.

Земеделските територии обхващат 5 782 хил. ha и представляват 52,1% от територията на страната (11 099 хил. ha), от които 48 - 50 % се стопанисват като ниви, 31 % - като пасища, 7 - 8 % като угари, приблизително 4 % като трайни насаждения, необработвана земя приблизително 8 % [1,2]. Обработваемите земи² през 2004 год. са 3 263 хил. ha и представляват 61,2 % от използваната земеделска площ³ (ИЗП). За съпоставка площта на обработваемите земи през периода 1939 – 1960 г. е около 85 % от стопанисваната земя. До 1990 г. тя намалява на 75 %, а към 2000 г. е едва 60 %.)

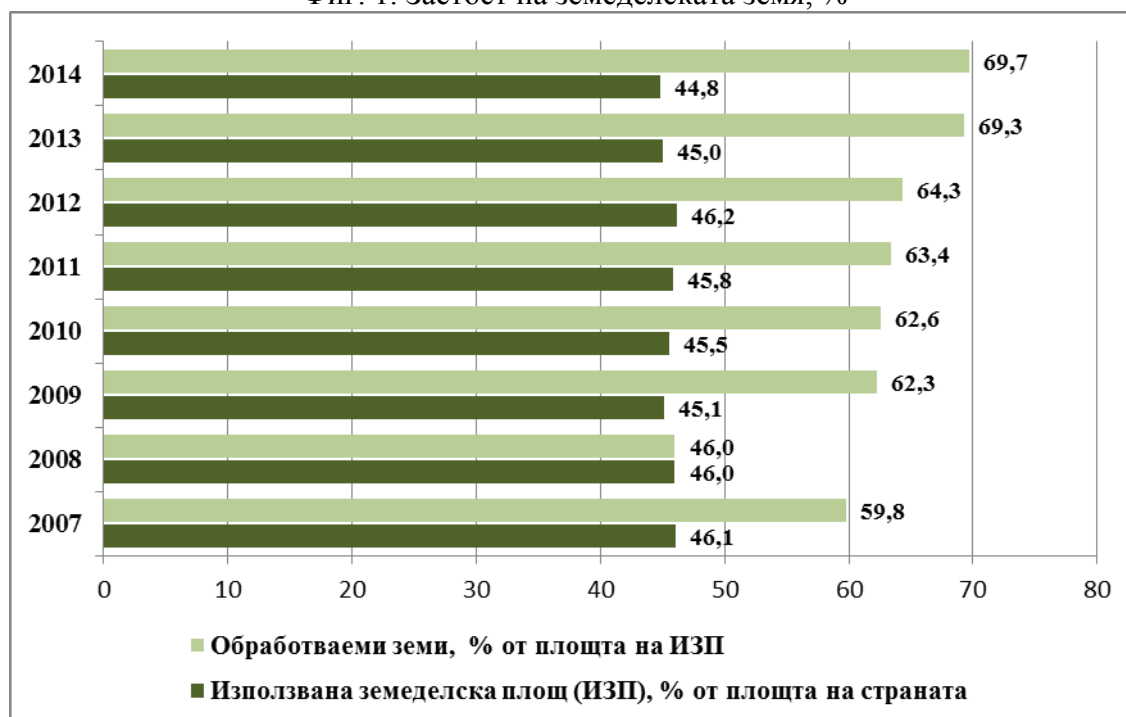
---

² площи, включени в сеитбооборот, временните ливади и угарите

³обработваемата земя, трайните насаждения, постоянно затревените площи, оранжерийните площи

За периода 2007 – 2014 г. структурата на използваната земя в България е променлива. През 2014 г. площта на земите със селскостопанско предназначение (ПССП)⁴ е 5 192 940 ha, което представлява 46,8% от територията на страната. Използваната земеделска площ (ИЗП)⁵ е в размер на 4 976 815 ха, което е с 0,4% по-малко спрямо предходната година 2013 г. и представлява 44,8% от площта на страната. Необработваемите земи⁶ заемат 4,2% от територията на страната, като намаляват с 18% в сравнение с предходната година. Обработваемите земи нарастват с 0,2% спрямо 2013 г., като заемат 3 469 388 ha и представляват 69,7% от ИЗП (фиг.1, табл. 1).

Фиг. 1. Заетост на земеделската земя, %

⁴ ПССП – се формира от обработваемата земя, трайните насаждения, постоянно затревените площи със селскостопанско използване (в т.ч. високопланински пасища и затревени повърхности със слаб продуктивен потенциал), семейни градини и необработваемите повече от три години земеделски земи.

⁵ ИЗП включва: обработваемите земи, трайните насаждения, постоянно затревените, оранжерийните площи и семейните градини.

⁶ Необработваеми земи: земи, които не са включени в сеитбообръщение през съответната година и не са използвани за земеделско производство повече от две години.

Категория	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Използвана земеделска площ (ИЗП), % от площта на страната	46,1	46,0	45,1	45,5	45,8	46,2	45,0	44,8
Обработваеми земи, % от площта на ИЗП	59,8	46,0	62,3	62,6	63,4	64,3	69,3	69,7

Източник: МЗХ; ГДЗРП, отдел "Агростатистика", БАНСИК: Заетост и използване на територията през 2014 г.

За земеделието най-голямо значение имат дълбоките почви, разположени в равнинните и низинните области, заемащи около 53,2 % от територията на страната [32]. Те включват черноземите, тъмносивите, сивите, светлосивите и канелените горски почви, смолниците, част от наносните почви, псевдоподзолистите и засолените почви. От тях с най-високо естествено плодородие са почвени разновидности от типа черноземи, смолници, тъмносиво-кафявите горски почви, канелените горски почви, алувиално-ливадни. Тези почви, в съчетание с благоприятните климатични условия, представляват много добра предпоставка за отглеждането на голям брой земеделски култури. Сред тях най-широко разпространение и най-голямо значение за селскостопанското производство имат черноземите (около 21% от общата площ на страната). Плитките и недоразвити почви (в това число канелени, сиви, жълтоземно подзолисти, кафяви, тъмноцветни горски и планинско-ливадни почви) заемат 39,3 % от територията на страната, а териториите с непочвено покритие – 7,49 %. Въпреки малката мощност на почвения профил, специфичен състав и свойства, част от плитките почви (рендзини, кафяви горски почви, някои наносни почви) предоставят добри, а понякога и единствено подходящи условия за отглеждане на определени земеделски култури.

Площта на горските територии към 31.12.2014 г. възлиза на 4 202 015 ха. . От тях 3 835 905 ха (91,3%) са гори. Площта на незаетите от дървесна растителност горски територии е 366 110 ха.

Почвените ресурси на България, притежаващи като цяло висок потенциал на продуктивни, регулаторни и буферни функции, са подложени естествено и антропогенно на деградация, която се отразява неблагоприятно върху функционирането на естествените и изкуствените екосистеми.

Деградационни процеси при почвените ресурси

Функциите на почвата — въпреки тяхната основна роля за екосистемите и за икономиката и за разлика от въздуха и водата — се приемат за даденост и се счита, че изобилстват. Деградацията на почвата обикновено не се забелязва, тъй като тя е бавен процес, при който рядко се проявяват непосредствени драматични последици. Поради тези причини повишаването на осведомеността за почвата представлява особено голямо предизвикателство.

Деградацията на земята — в различните си форми — е основен и постоянен проблем. Това е проблем също така на световното развитие, тъй като деградацията на почвата, бедността и миграциите взаимно се допълват, който обаче често значително се пренебрегва, тъй като наблюдаваните въздействия са постепенни.

Деградацията на почвата, причинена от човешка дейност, допринася и за изменението на климата.

Опустиняването, деградацията на земята и сушите засягат над 1,5 милиарда души в повече от 110 държави, 90 % от които живеят в райони с ниски доходи.

Според Програмата на ООН за околната среда (UNEP) годишно се губят до 50 000 km² вследствие на деградация на земята, главно поради ерозия на почвата. Всяка година планетата губи 24 милиарда тона от горния пласт на почвата. През последните две десетилетия е загубена толкова почва, достатъчна да покрие цялата обработваема земя на Съединените щати.

Опустиняването струва на света повече от 40 милиарда USD годишно, изразени в изгубена производителност.

Почвената ерозия (водна, ветрова и иригационна) като площно разпространение е най-сериозният деградационен процес за страната.

Почвената ерозия е явление, свързано с отделяне и пренасяне на почвени частици чрез вятър, дъждовни и поливни води при протичане на естествени и/или антропогени процеси. Ерозията води до намаляване количеството на хранителните елементи, дълбочината на коренообитаемия слой, намаляване на почвената влага и органично вещество, загуба на биоразнообразие, деградация на почвената структура и ред други негативни за почвата процеси.

Податливостта на почвите към ерозия изцяло зависи от климатичните особености, начините на земеползване и земеделските практики.

Водоплощната ерозия се проявява, както в земи за земеделско ползване (пасища, ниви, трайни насаждения), така и в земи за горскостопанско ползване.

Около 65 % от площта на обработваемите земи е засегната от водна ерозия и около 24 % - от ветровата ерозия. Силно ерозиран са 11.8 % от територията на страната. Средногодишният интензитет на площната водна ерозия в земеделските територии варира в зависимост от начина на земеползване - от 2.69 t/ha у при пасищата и 4.76 t/ha у при нивите до 12.65 t/ha у при трайните насаждения. С най-висок риск от проява на площна водна ерозия на почвата са земеделските земи в области Разград, Русе и Бургас (със среден прогнозен интензитет от 12 до 15 t/ha у), следвани от Добрич, Силистра, Кърджали, Габрово, Ловеч и София (10 – 12 t/ha у), Сливен, Хасково, Търговище, Велико Търново и Варна (7 – 10 t/ha у) и Благоевград, Пазарджик, Смолян, Плевен и Ямбол (5 – 7 t/ha у) [32].

Към 2012 г. се наблюдава промяна в средногодишния интензитет на водоплощната ерозия при земеделските земи, който е 7,26 t/ha. Оценката на средногодишната ерозия през годината е 53,8 млн. тона, като се проявява в различна степен и интензитет. Средногодишният интензитет на водоплощната ерозия на земите със земеделско предназначение варира в зависимост от начините на земеползване: 6,25 t/ha/у при пасищата; 6,77 t/ha/у при нивите; 20,40 t/ha/у при трайните насаждения, а в площите заети с други видове селскостопански култури той е 7,24 t/ha/у *Източник: ИАОС*

От споменатите територии (без горите) през 2012 г. със слаб ерозионен риск са 3 718 359 ha; с умерен – 1 690 206 ha, а с висок риск – 550 246 ha.

Към 2012 г. водоплощната ерозия в земеделските земи на области Ловеч, Кърджали и Габрово има висок интензитет, съответно 14,45 t/ha/y, 10,77 t/ha/y и 10,19 t/ha/y. Области Кюстендил, Разград, София, Сливен, Русе, Търговище имат умерен интензитет между 5,03 t/ha/y и 8,7 t/ha/y.)

При обработваемите земи се запазва тенденцията прямо предходните години, при която се увеличават площите със слаб ерозионен риск с 27 664 ha, докато площите с умерен и висок риск намаляват съответно с 20 621 ha и 7 043 ha. Загубите на почва също намаляват с 662 057 тона - спрямо предходните години.

За разлика от водоплощната ерозия, която е характерна за планински и хълмисти условия, ветровата ерозия се проявява главно при големи и открити равнини - предимно обезлесени.

С най-висок относителен риск за проява на ветрова ерозия е територията в области Добрич и Плевен (60 - 75 % от площите), следвани от Русе, Силистра, Разград, Ямбол, Враца (50 - 60 % от площите) и Видин, Монтана, Варна, Търговище, Шумен, Велико Търново (40 - 50 % от площите). За площите в нивите в област Добрич съществува риск от дефлация с интензитет 11 t/ha, в София и Бургас – от 5 до 10 t/ha, а във Варна, Ямбол и Сливен – от 3 до 5 t/ha. Рискът от иригационна ерозия е пренебрежимо малък, доколкото тя засяга поливните земи с наклон над 3°, повечето от които не се напояват след 1990 г.

Към 2012 г. наблюдаваната тенденция през последните години към ограничаване на площното разпространение на ветрова ерозия в страната, е нарушена. Площите със слаб риск намаляват за сметка на тези с умерен и висок риск. Важен е фактът, че загубите на почва остават в същия диапазон.

През 2012 г. ветровата ерозия запазва относително постоянна площ на разпространение 34% (3 816 613 ha) от обработваемите земи в страната са в риск от ветрова ерозия – в различна степен със средногодишен интензитет 0,2 t/ha/y. За разлика от предходната година, когато не се отчитат площи с висок риск от ветрова ерозия, то през 2012 г. те са 364 421 ha.

Засегнатите площи с висок ерозионен риск са 288 344 ha, с умерен - 449 091 ha, а със слаб – 3 001 710 ha. Нивите в областите: Добрич (187 131 ha), Бургас (120 713 ha), Ямбол (14 007 ha), Силистра (5 480 ha) и Сливен (1 156 ha) са с най-висок риск от ветрова ерозия. Загубите на почва са най-големи в областите: Добрич, Бургас, Варна, Русе и Хасково, следват Силистра, Ямбол, Шумен и Стара Загора.

Най-висок е рискът от иригационна ерозия при гравитационно напояване по бразди.

В горските територии общата площ на засегнатите от ерозия земи към края на 2004 г. (класифицирани в 5 степени) е около 291 838 ha. Най-големи площи, засегнати от ерозията, има на територията на Регионалните дирекции по горите (РДГ) Благоевград, Кърджали, Кюстендил, София и Смолян. Най-голям процент засегнатата територия от ерозията имат РДГ Кюстендил, Благоевград, Кърджали и Смолян. Повече от 25 % от територията на лесничествата Първомай (Бл), Гоце Делчев, Брезник, Златоград, Славейно, Цапарево, Кирково, Момчилград и Нова Загора е ерозирана в различна степен.

Към 2012 г. загубите на почва в горите са 1 083 114 тона, т.е. 2% от тези за цялата страна.

Общата площ на създадените през 2012 г. нови гори е 1 204,1 ha, от които 1 118,8 ha в територии, предоставени за управление на държавните предприятия по чл. 163 от Закона за горите (25% по-малко сравнено с 2011 г.) и 85,3 ha – в общински горски територии. През годината не са отчетени залесявания в частни горски територии. Поради недостатъчно финансиране, през годината не са извършвани други дейности по защита на горските територии срещу ерозия, освен противоерозионни залесявания върху 356,0 ha.

Дехумификация. Намалването на почвеното органично вещество при обработваемите земи, в сравнение с целинните земи, е между 10 и 40 % за по-голямата част от почвите[32]. То е свързано главно с изнасянето на повърхностния почвен слой вследствие водна и ветрова ерозия, оксидация на органичния въглерод поради висока аерация при интензивни обработки и деградация на почвената структура при уплътняване на почвата. Дехумификацията е свързана и с други деградационни процеси и се проявява в резултат на вторичното вкисляване и засоляването на почвата. Друга причина за дехумификацията е широко прилаганото в България изгаряне на стърнищата, което освен до загуба на почвено плодородие, води и до загуба на биологично разнообразие.

Засоляване. В България са регистрирани около 35 500 ha обработваеми площи, засегнати от процесите на засоляване, като 252 ha са засолени с нормална сода и хлориди. Процесите засягат главно областите Бургас, Варна, Велико Търново, Плевен, Пловдив, Сливен, Стара Загора и Ямбол. Голяма част от засолените почви са ниви, които не се обработват поради силно намалено почвено плодородие. Основна заплаха представлява фактът, че засолените площи са под формата на петна всред плодородни почви и съществува риск от тяхното площно разрастване. Антропогенното засоляване в урбанизираните територии бележи тенденция на увеличаване. Около 250 ha земеделски земи са засолени от промишлената дейност. По-уязвими на засоляване са тежките по механичен състав почви. Засоляването се отразява неблагоприятно на растителността, много често води до алкализиране на почвите и дехумификация и по този начин е и предпоставка за развитие на ерозионни процеси.

Към 2012 г. общата площ на засолените почви в страната се оценява на 33 310,027 ha. В зависимост от съдържанието и вида на водоразтворимите соли, типично засолените почви се подразделят на: *солонци, солончаци и солонци-солончаци (14 186,047 ha)*. По-широко разпространени са почвите със слабо засоляване или със засоляване в дълбочина по почвения профил (*солончаковати и солонцевати*), площта на които е 19 123,98 ha.

Вкисляване. В обхвата на земеделските територии с висока податливост към вкисляване ($pH < 5.0$) са почви, заемащи над 4 300 000 ha [32]. Около 1 500 000 ha от обработваемите земи в равнинните и полупланинските райони и 1 200 000 ha в планините са вкислени [32]. Към 4.5 % от вкислените почви в земеделските земи са с вредна за растенията почвена киселинност [11]. Напоследък се очертава трайна тенденция към неутрализиране на обменната киселинност в антропогенно вкислените почви при намалено потребление на хидролитично кисели минерални торове. При условия на активна проява на ерозионни процеси и торене с кисели минерални торове обаче се наблюдава тенденция към изменение на киселинно-алкалното равновесие в почвата, свързано с увеличаване на съдържанието на обменния водород и алуминий и силно намаляване на съдържанието на базичните елементи.

Почвите с висок риск относно проява на вредна киселинност в земеделските територии са светло-сивите (псевдоподзолисти) горски, лесивирани и псевдоподзолистите канелени горски, жълтоземно-подзолистите, кафявите горски, планинско-горските тъмноцветни и планинско-ливадните почви, образувани в планинската зона, безкарбонатните алувиални и делувиални почви и др. Горските почви - кафяви горски (Dystric/Eutric Cambisols), тъмноцветни (Umbric Cambisols), планинско-ливадни (Modic Cambisols) и лесивирани (Luvisols) – сиви горски (Gray Luvisols) и канелени горски (Chromic Luvisols), в по-голямата си част са генетично слабо до силно кисели, с рН по-ниско от 5.5 и реално са уязвими на допълнително киселяване вследствие антропогенно натоварване [15]. Във всички планински райони на страната настъпват изменения в киселинните свойства на почвите, които се разделят на два вида. Райони с преобладаващи процеси на понижаване на рН на почвите (вкисляване) са Източна Стара планина, Осогово, Краище, Западни склонове на Рила, Витоша, от Западна Стара планина – Бързия, Мездра, планините в Югозападна България. Райони с преобладаващи процеси на повишаване на рН (алкализирание) на почвите са северен и южен склон на Средна Стара планина, Родопи, западни склонове на Рила.

Към 2012 г. степента на киселяване в пунктовете за мониторинг се запазва. 3% остава относително висок, което изисква прилагане на мелиоративни дейности и добри земеделски практики, съобразени с конкретните почвени условия.

Вторично уплътняване на почвата. Въпреки липсата на системни наблюдения, има данни за трайна тенденция към структурна деградация на българските почви от обработваемите земи. Негативното въздействие на уплътняването се изразява в понижена аерация на почвата, свързана с нарушаване на водно-въздушния и топлинния ѝ баланс, намаляване на водопропускливостта ѝ и в крайна сметка в понижаване на почвеното плодородие. Уплътняването на почвата води и до намаляване потенциала на повърхностния отток, с което се повишава интензитетът на водно-ерозионните процеси и рискът от наводнения.

Сезонно повърхностно преовлажняване. Около 10 % от земеделските земи са подложени на сезонно повърхностно преовлажняване [32]. Това в България са тежките глинести черноземи (около 100 000 ha) и псевдоподзолистите почви (около 350 000 ha).

Техногенно замърсяване. Почвените замърсявания са два вида: **дифузни** (чийто основен източник са земеделските практики) и **локални** (минни обекти и индустриални предприятия).

В резултат на локалните и дифузните почвени замърсявания настъпват промени в състава на почвата и качеството на произвежданата продукция.

Замърсените земеделски земи с тежки метали и металоиди от промишлена дейност обхващат площ от 44 900 ha, като 61.3 % от тях са в близост до промишлени предприятия, от които 8 160 ha са замърсени пет пъти над ПДК [11, 32]. Най-силно засегнати са земите в три-четири километровите зони около крупните промишлени обекти. С естествени радиоактивни елементи от уранодобива са замърсени 1 000 ha. Регистрирани са почти 130 ha замърсени с нефтопродукти.

След 1994 - 1996 г. няма регистрирани статистически значими в площно отношение нови замърсени територии от дейността на промишлеността. Измерените

през 2004 г. стойности в 97 % от случаите са под ПДК. При над 85 % от случаите концентрациите на цинк и арсен са съизмерими с фоните. Същото важи за замърсяването с олово (над 90 % от случаите), с мед (над 94 % от случаите) и с кадмий (над 97 % от случаите).

През периода 2005 – 2012 г. почвите в страната са в добро екологично състояние по отношение на замърсяване с тежки метали, металоиди и устойчиви органични замърсители (Полиароматни въглеродороди, Полихлорирани бифенили и Хлорорганични пестициди).

За периода 2005-2012 г. броят на пунктовете с превишения над максимално допустимите концентрации е 6,55 % , като 3,02 % се падат на земеделските земи и 3,53% на постоянно затревените площи.

В земеделските земи, замърсяванията са основно от арсен и мед. В постоянно затревените площи замърсяването е основно от никел и олово. Концентрациите на замърсителите в обработваемите земи превишават от 1,1 до 2 пъти допустимата концентрация в горния почвен, от 1 до 3,2 пъти в подповърхностния почвен слой. Докато при необработваемите превишенията са съответно от 1 до 3 пъти над МДК в повърхностния слой и от 1 до 2,5 пъти в подповърхностния почвен слой.

В някои пунктове са регистрирани превишения на МДК на повече от един елемент. Превишения на стойностите има в областите Смолян, Пазарджик, София, Монтана, Кърджали, Хасково, Благоевград и Бургас.

Налице е тенденция към ограничаване на процесите на замърсяване в резултат на намалено потребление на торове и препарати за растителна защита и провеждане на програми за екологосъобразно земеделие и биологично производство.

Складове за съхранение на забранени и негодни за употреба продукти за растителна защита като източник на локално замърсяване на почвите: За периода 2000 – 2012 г. са констатирани положителни тенденции по отношение на цялостния процес на управление на складовете за забранени и с изминал срок на годност продукти за растителна защита и площите около тях

От локалните източници, представляващи заплаха за състоянието на почвите са извършени наблюдения по отношение на складовете, съхраняващи забранени продукти за растителна защита. Складовете с негодни за употреба пестициди са обект на ежегодна инвентаризация от ИАОС/МОСВ, БАБХ/МЗХ и МВР/ГД „Пожарна безопасност и защита на населението”. Съгласно общоприетата на национално ниво класификация тези места се делят на 3 вида - централни общински складове, складове за негодни за употреба пестициди и ББ кубове. Във връзка с наличието на складове със залежали и/ или забранени продукти за растителна защита, допълнително се обследват райони/ площадки в близост до тях - места, в които се очаква замърсяване на прилежащите терени, вследствие на течащи покриви, разградени постройки и излагане на продуктите на атмосферните влияния.

Към 2012 г. на територията на страната са регистрирани 303 склада за забранени и негодни за употреба пестициди, 1965 броя ББ кубове и 75 централизирани склада, намиращи се в 304 населени места.

Общото количество забранени и негодни за употреба пестициди за 2012 г. възлиза приблизително на 14400 тона (при 11 943 t за 2003 г., когато започват ежегодните инвентаризации и 13737,44 тона за 2011 г.), като 53,8 % от тях са трайно депонирани в 1965 броя ББ куба, а 31,1 % са препакетирани и прибрани в 75

централни склада и само 15,1 % от пестицидите се съхраняват в изоставени (необезопасени) склада. Най-голям брой необезопасени складове има в областите Ловеч (41), Плевен (53) и Стара Загора (37).

През 2012 г. са установени трайни положителни тенденции по отношение на цялостния процес на управление на складовете за забранени и с изминал срок на годност продукти за растителна защита и площите около тях в резултат на:

- транспониране на европейското законодателство и прилагането му в страната за ограничаване на съществуващи и предотвратяване на бъдещи замърсявания;
- Финансиране разработването и изпълнението на програми/ проекти за решаване на въпросите свързани с излезлите от употреба продукти за растителна защита с цел намаляване на негативното въздействие на складовете и съдържащите се в тях препарати върху околната среда и човешкото здраве;
- преупаковане и преместване в централни общински складове и саниране на освободените помещения с цел Ограничаване на отрицателното въздействие на складовете и съдържащите се в тях препарати върху качеството на околната среда и човешкото здраве чрез;
- Поддържане на пълен регистър на местата със забранени и с изминал срок на годност продукти за растителна защита на национално (в ИАОС) и регионално (в РИОСВ) ниво при ежегоден мониторинг на тези обекти;
- осигуряване на достъп до наличната информация на широката общественост, в съответствие със ЗДОИ.

В горските територии през последните 15 години се наблюдава тенденция към намаляване замърсяванията на почвите с тежките метали мед (Cu), олово (Pb) и цинк (Zn). Превишаване на ПДК за Cu, Pb и Zn се установява само в отделни райони, в обсега на предприятия на черната и цветната металургия, рудодобива и преработката.

Устойчивите органични замърсители: За 2012 г. са извършени 4284 броя анализи от 119 броя пункта от базовата мрежа. Определени са концентрациите на РАН, РСВ и хлорорганични пестициди в почвените проби. Стойностите са оценени чрез МДК по Наредба №3 за нормите за допустимо съдържание на вредни вещества в почвите, в сила от 12.08.2008 г.

През този период не са отчетени замърсявания на почвите с устойчиви органични вещества, което се дължи основно на промените в българското земеделие през последните години с намалена употреба на химикали и торове, с изключение само на един пункт, резултат от замърсяване в миналото.

Измерените съдържания в периода 2005 – 2012 г. са в пъти по-ниски от максимално допустимите концентрации. Полихлорираните бифенили са под границата на откриване, а 98,9% от полиароматните въглеводороди са под МДК.

Наторяване на почвите: Основният натиск по отношение на запасеността на почвите с биогенни елементи идва от селското стопанство и по-специално от не балансираната употреба на торове.

През 2012 г. наторените площи с азотни торове са с 11 % повече в сравнение с 2011 г. При фосфорните торове се констатира нарастване на наторените площи през 2012 г. с 35 % спрямо 2011 г.

През 2012 г. е отчетено повишаване на количеството употребен оборски тор при производството на растителна продукция – 36 % повече спрямо 2011 г., а площите наторени с оборски тор са със 37 % повече.

Употреба на минерални торове : По информация на НИМХ и МЗХ са определени средни многогодишни (за периода 1991-2010 г.) стойности на датите за начало и край на торенето с оглед спазването на Директива 91/676 на Съвета на Европа и заповед РД 09-4272010 на Министъра на земеделието и храните за предотвратяване на замърсяването на почвите от небалансирано торене. Сроковете на торене на културите са съобразени с температурните условия и фотосинтетичната активност на есенните посеви, като се отчитат и периодите на интензивно овлажняване и засушаване на почвите. Температурите имат ограничаваща роля поради обстоятелството, че внасянето на макро- и микро- торове в почвата трябва да става само след като есенните посеви са възобновили вегетацията си през пролетта. По-ранното внасяне на тези торове не води до усвояването им от растенията, които са в относителен покой и те попадат чрез вътрепочвения хоризонтален и вертикален отток в подземните води, което е причина за тяхното замърсяване, най-често с нитрати, но и с други разтворими форми на торовете.

По данни на Българска агенция по безопасност на храните (БАБХ), през 2014 г. в страната са употребени: 322 004 тона азотни торове (N); 64 459 тона фосфорни торове (P_2O_5) и 32 295 тона калиеви торове (K_2O). През 2014 г. наторените площи с азот са с 24 % повече в сравнение с 2013 г. Тенденция към увеличаване на площите се наблюдава и при тези наторени с фосфорни и калиеви торове.

Употреба на оборска тор: Оборският тор съдържа всички важни за растенията хранителни елементи и микроелементи, а също и стимулатори (ауксини, витамини, хормони и др.) и въглехидрати (целулоза, захари и др.), които подобряват както почвеното плодородие, така и храненето на растенията.

През 2014 г. са употребени общо 511 945 тона оборски тор, като наторените култури са на площ от 34 765 ха. През 2014 г. нарастват както използваните количества оборски тор (до 511 945 тона от 451 654 тона през 2013 г.), така и размерът на наторените площи (до 34 765 ха през 2014 г. спрямо 30 758 ха през 2013 г.).

Нарушени земи. В България площите, засегнати от минното дело и депа за промишлени отпадъци формират 0,29 % от територията на страната, засегнатите от промишлеността и енергийното производство – 0,59 %, а 1,86 % са физически унищожените почви за изграждане на транспортните мрежи (пътни, въздушни, плавателни и др.) [6]. На площите на урбанизираните територии се падат 3,14 % от територията на страната, а на рекреативните зони - 0,44 %. Негативен отенък внася фактът, че сред физически унищожените земи в България фигурират и първокласни земеделски почви, което не бива да се допуска занапред.

Почвено запечатване: Този индикатор е част от списъка на ЕАОС с основните екологични индикатори (ЕЕА Core set of indicators, CSI 014) - „загуба на земи”.

Почвеното запечатване се свързва с трайно покритие на почвените повърхности с непропусклив материал поради застрояване и/или изграждане на инфраструктура.

Почвеното запечатване блокира част от функциите на почвата, които са важни за екосистемите и биоразнообразието.

В периода 2000 – 2006 г запечатаните почви представляват около 4,9 % от общата територия на страната, но има райони където този процент е значително по-висок. Процесът е по-силно изразен за Черноморското крайбрежните и високопланинските курорти, където строителството бележи много висок ръст. Очаква се през следващите години процесът да е още по-силно изразен поради планираните за реализация инфраструктурни проекти. Увеличеното завземане на земя за урбанизиране става главно за сметка на земеделските земи. През последните десетилетия почвеното запечатване се оценява като съществена заплаха за унищожаване на почвите в България. Същите тенденции са характерни и за останалите европейски страни, където темпът на нарастване на запечатаните почви за периода (2000 – 2006 г.) се увеличава средно с 9 %, спрямо периода (1990 – 2000 г.).

През 2012 г. Комисията за земеделските земи е разгледала общо 742 предложения за утвърждаване на площадки и/или трасета за проектиране и 496 предложения за промяна на предназначението на земеделските земи, като е постановила решения за промяна на предназначението на земите за 1 147 ха. Комисиите към Областните дирекции „Земеделие” са разгледали 1 108 предложения за промяна на предназначението на земеделски земи, като са постановили решения за 498 ха.

През годината са проведени комисии за приемане на рекултивирани терени, като е приета рекултивирана площ в размер на 35,9 ха. Определените площи за рекултивация са 220,3 ха.

Свлачища: Свлачищата се дължат на природни и техногенни фактори. Това са геолого-тектонски характеристики на района, движение по разломи, земетресения, колебания на нивата на подземни води, интензивни валежи, ерозия, както и на динамични въздействия в резултат на човешка дейност: извършване на дълбоки изкопи, прокарване на пътища, добив на полезни изкопаеми, претоварване на горната част на свлачищата от насипи и ново строителство. Проявата на свлачищна активност е предимно през пролетния сезон, след снеготопене и след интензивни валежи

За периода 2005 – 2010 г. се наблюдава тенденция към увеличаване на свлачищните процеси. За периода 2000 – 2010 г. в страната са регистрирани 1 625 свлачища с обща площ от 20 692 ха.

През 2010 г. са регистрирани 68 новопроявени свлачища с обща площ около 170 ха. Свлачищата са регистрирани в райони, в които не са извършвани проекто-проучвателни работи и съответно не са изпълнявани укрепителни мероприятия.

През 2011 г. не са проведени режимни наблюдения върху свлачищните и абразионни процеси на територията на страната. Поради това, не са отчетени промени спрямо 2010 г. Независимо от това продължи изпълнението на дейности за предотвратяване и ограничаване риска от възникване на свлачищни процеси в т. ч. и контрол по строителството в свлачищни райони и реализиране на укрепителни, отводнителни и брегозащитни мероприятия на територии, засегнати от свлачищни, ерозионни и абразионни процеси.

1.1.2. Водни ресурси

Независимо от наблюдаваната тенденция през последните десетилетия за намаление на количеството прясна вода, получавана чрез естествения хидрологичен цикъл на територията на страната, постоянният ресурс от прясна вода (95% обезпеченост) при дългосрочни средногодишни данни за периода 1974-2006 г. е изчислен на 71,245 милиарда м³ или 9419 м³ на човек при население от 7 563 710 души към 31.12.2009 г. и 24 560 м³ на домакинство (2 900 800 домакинства през 2009 г.). При това положение България не е страна с ограничен воден ресурс, тъй като дългосрочният средногодишен наличен воден ресурс на човек е над 5000 м³.

През 2010 г. България включи при изчислението на пресните си водни ресурси и външния приток от р. Дунав в размер на 88,679 милиарда м³ (стойността е за притока на р. Дунав към створа на държавната граница при Ново село – 833,600 км). Въпреки че ресурсът от р. Дунав е голям (88,679 милиарда м³), то използваемостта му в Дунавския и Черноморския район все още е ограничена, поради липса на изградена подходяща инфраструктура. Независимо от това, при бъдещи големи засушавания р. Дунав си остава един от основните водоизточници за Дунавския и Черноморския район. Поради все още липсваща инфраструктура за използване на Дунавските води във вътрешността на страната, обезпечеността на потреблението на вода за минал период са взети предвид основно иззетите/използваните вътрешни води и влиянието на промените на климата (валежите) върху земната територия на страната.

Общите ресурси на прясна вода без р. Дунав са 19,5 милиарда м³, получени на базата на дългосрочните средногодишни данни на валежите за периода 1974-2006 г. – 68,598 милиарда м³, действителна евапотранспирация за периода 1974-2008 г. – 50,513 милиарда м³, вътрешен отток за периода 1974-2008 г. – 18,085 милиарда м³, действителен външен приток за периода 1974-2008 г. – 0,462 милиарда м³ и 1 млрд.куб.м. отток от подземни води в Североизточна България.

България разполага и с подземни води в добро количествено състояние - всички подземни водни тела в Черноморския, Източнобеломорския и Западнбеломорския район и 86% от тези в Дунавския район. Наличните подземни води, достъпни за годишно използване, са 3,404 милиарда м³, като подхранването на водоносния слой е изчислено на 6,022 милиарда м³ според дългосрочните средногодишни данни за периода 1974-2008 г.

Според данни на предприятие „Язовири и каскади“ към НЕК ЕАД, в началото на 2009 г. наличният обем в стопанисваните от него язовири е 2353 млн. м³, което е около 72% от общия обем в язовирите. В края на 2009 г. завиреният обем е 2753 млн м³ и е около 84% от общия обем. През 2009 г. е реализиран общ приток от 5 610 244 хил м³, което е с 32% повече от предходната по-суха 2008 г., т.е. съществува пряка зависимост между валежите и общия приток към язовирите. Разходът на вода от язовирите през 2009 г. е 5 871 656 хил.м³ и той е разпределен както следва: подадена вода за ВЕЦ – 5 282 265 хил.м³ или 89,96% от общия разход; подадена вода за напояване – 33 641 хил.м³ или 0,57% от общия разход; подадена вода за водоснабдяване – 210 025 хил.м³ или 3,58% от общия разход; изпуснати води за оводняване на речните русла – 59 604 хил.м³ или 1,025% от общия разход; изпарения, филтрация и пропуски – 212 190 хил.м³ или 3,61% от общия разход; пропуснати води при провеждане на годишните технически прегледи и превантивна дейност – 58 171 хил.м³ или 0,99% от общия разход и прелели води през преливниците на язовирните стени – 14 573 хил.м³ или 0,27% от общия разход.

Минералните води са неделима част от водните ресурси. Най-често те се характеризират с дълбока циркулация, с продължителен водообменен цикъл и с ниска степен на уязвимост от антропогенни въздействия. Те могат да се използват в сферата на лечебно-профилактичната дейност, в бутилиращата промишленост, добив на хидрогеотермална енергия и на ценни вещества, за водоснабдяване на различни обекти с топла вода, питейно-битово водоснабдяване при липса на алтернативи, отдих, спорт, както и за други цели.

В България са установени и проучени повече от 200 находища и проявления на минерални води. Ресурсите на страната от минерални води имат разнообразен химичен състав (съдържание на разтворени минерални вещества от 0,150 до 100-150 г/л), физични (температури до 100⁰С) и лечебни качества и са с дебит от над 5600 л/сек. Широкият спектър от полезни качества прави голяма част от българските минерални води високотехнологични и широкоприложими чрез схеми за комплексно използване едновременно по няколко направления.

Тъй като водните ресурси на България (повърхностни и подземни води) се подхранват предимно от валежите, оттокът им е разпределен твърде неблагоприятно по сезони. За анализа на водопотреблението за периода 1999-2009 г. в условията на съвременните климатични условия у нас са използвани най-различни публични източници на метеорологични и климатични данни: европейски климатичен атлас; климатичен атлас на ФАО; климатични справочници, месечни бюлетени и атласи на НИМХ-БАН; статистически годишници; бази данни на центрове като IPCC DDC, АТЕАМ project, PRUDENCE database, DIVA climatological database и др.

Когато се говори за възможните промени на климата през следващите 25 години, се разглеждат различни сценарии за климата, които се базират на различни модели и предполагаеми изменения на факторите, от които зависят. Повечето модели включват като фактор и човешката дейност. Много от процесите в природата все още не фигурират в климатичните модели. Например, не се отчита какво е влиянието на облачните системи върху парниковия ефект, нито усвояването на въглеродния диоксид от океаните. Поради тази причина за България са приложени най-близките до нашите условия модели и подходи за отделните видове сценарии. За краткосрочния период до 2015 г. се приема съвременният климат (1961-1990 г.), като по-сухи години (2008 г.) и много сухи години (2000 г.) не бива да се пренебрегват като възможни.

За средносрочния (2021 г.) и дългосрочния период (2035 г.) на стратегията са разработени сценарии за промяната на най-важния за водните ресурси и водния сектор климатичен показател – валежите.

Според изготвените три сценария (оптимистичен, реалистичен и песимистичен) за очакваните валежи в краткосрочна (2015 г.), средносрочна (2021 г.) и дългосрочна (2035 г.) перспектива общо за страната не се очаква трайна тенденция на недостиг на естествени повърхностни и подземни водни ресурси. В същото време обаче, наблюдаваната все по-често флукуация е много тревожна индикация за бъдещето – например от години с изключително ниско ниво на валежите (2000 г. и 2008 г.) до години с изключително високо равнище на валежите, довело да заливане на големи територии от страната (2005 г.), в допълнение към неравномерното разпределение на водните ресурси на територията на страната.

Качество на водите.

От качеството на водите зависи както използваемостта на даден водоизточник, така и осигуряването на непрекъснато водоподаване.

Извършени са аналитични изследвания за установяване на:

- наличието на водни ресурси с добро или лошо качество на водите, и
- причините за влошаване на качеството на водите,

като се проследява химическото и екологичното състояние на повърхностните и подземните водни тела (ВТ) в 4-те басейна за управление на водите.

От особено голямо значение за опазване качеството на водите е и необходимостта от обособяването на санитарно-охранителни зони около водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване и около водоизточниците на минерални води, използвани за лечебни, профилактични, питейни и хигиенни нужди и последващото спазване на забраните и ограниченията в ползването на земите, попадащи в тези зони.

Целта е постигната, чрез чл. 10 от Глава първа на Наредба № 3 от 16.10.2000 г. за условията и реда за проучване, проектиране, утвърждаване и експлоатация на санитарно-охранителните зони около водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване и около водоизточниците на минерални води, използвани за лечебни, профилактични, питейни и хигиенни нужди, издадена от министъра на околната среда и водите, министъра на здравеопазването и министъра на регионалното развитие и благоустройството, обн., ДВ, бр. 88 от 27.10.2000 г., като съгласно:

- (1) В поясите II и III се забраняват, ограничават или ограничават при необходимост дейностите, посочени в приложения № 1 и 2.
- (2) Ако по време на водоползването се установи, че някоя от ограничените дейности по приложения № 1 и 2 влошава количеството и/или качеството на добиваната вода, тази дейност се забранява от органа по чл. 37, установил СОЗ.
- (3) Изпълнението на забраната по ал. 2 се контролира от басейновата дирекция.

За сравнение на качеството на водите в речните течения в България и други европейски страни се използва средногодишната стойност на биохимично потребен кислород (БПК₅), определена в няколко измервателни пункта за всяка страна. Биологичната потребност от кислород на речните води е един от трите индикатора за устойчиво развитие на пресните водни ресурси.

Другите два индикатора са:

- иззетите повърхностни и подземни води като процент от съответния наличен ресурс, и
- процентът на населението с биологично или друго пречистване на битовите отпадъчни води, осигуряващо понижаване на БПК₅ най-малко със 70% и на химически потребния кислород (ХПК) - най-малко със 75%.

Всичките 39 подземни водни тела в Западнороманския район, както и 64% от 50 подземни ВТ в Дунавския район са в добро химическо състояние. Този процент е съответно 60% от 48 подземни ВТ в Източнороманския район и 57% от 40 подземни ВТ в Черноморския район. Данните за посоченото в ПУРБ количествено състояние на подземните води са изготвени по експертна оценка и показват, че 96% отговарят на добро количествено състояние. Количественото състояние на подземните водни тела в Дунавския район е 86%, което се дължи на изградените

шахтови кладени. От всички подземни водни тела 56% отговарят на добро химическо състояние.

В Източнобеломорския район за басейново управление основните замърсители в подземните водни тела са нитрати, сулфати, манган, желязо, фосфати, калций, магнезий, амоний, твърдост (обща) и перманганатна окисляемост. Повишеното съдържание на нитрати е свързано главно с пренаторяване на насажденията в миналото, с развитието на неекологично животновъдство (лагуни, течни отпадъци) и липса на ПСОВ в много населени места. Фосфатното замърсяване се дължи главно на неконтролируемото използване на торове и на промишлената дейност. Високото съдържание на желязо е следствие и на корозията на обсадната колона на водоземното съоръжение и по-малко се дължи на химико-минералогичния състав на водоносните скали. С най-голямо влияние за лошото качество на подземните води в Източнобеломорския район за басейново управление на водите са населените места без канализация и депата за отпадъци. Те емитират амоний и нитрати в резултат от недобро стопанисване на депата за отпадъци или отсъствие на долен изолиращ екран.

В Дунавския район за басейново управление на водите оценката за химическото състояние на подземните ВТ показва, че в лошо химическо състояние са 18 подземни ВТ (36%), като най-голямо е замърсяването с нитрати (в 14 броя подземни ВТ), манган (в 4 броя подземни ВТ), желязо (в 1 подземни ВТ), фосфати (в 1 подземни ВТ) и хром (в 2 подземни ВТ). Основните фактори за замърсяване на подземните водни тела са свързани със замърсяване от дифузни източници от: земеделие, стари нерегламентирани сметища за битови отпадъци и населени места без ПСОВ. Направената оценка на подземните водни тела в риск показва, че 44% са в риск от дифузни източници и земеползване, а 10% са в риск от точкови източници на замърсяване. Установено е, че 21 подземни водни тела са “в риск” от натоварване от земеползването, поради големия дял обработваеми земи (> 75%) в рамките на тези тела.

В Черноморския район от дифузните източници на замърсяване на подземните води с най-голямо значение са селскостопанските дейности (земеделие и животновъдство) и населените места без канализация, които емитират нитрати и амоний. Значителното влияние от дифузните източници върху подземните води е установено при водни тела от кватернерния, неогенския, горнокредния и долнокредния водоносни хоризонти.

В Западнобеломорския район за басейново управление състоянието на всички подземни водни тела е определено като добро, като няма данни за превишаване на определените норми. Епизодични превишения са регистрирани в подземни водни тела по показатели нитрати, нитрити, фосфати, пестициди от интензивно земеделие; амоняк, нитрати, нитрити, фосфати от населени места без ПСОВ и без канализация.

По-лошо е екологичното състояние на повърхностните водни тела, където водещи за определяне на състоянието са биологичните елементи. В много добро състояние са 9% от повърхностните ВТ в Черноморския район, 6% в Източнобеломорския район и по 1% в Западнобеломорския и Дунавски район.

За Източнобеломорския район най-често срещаната причина за недоброто състояние на повърхностните ВТ са натоварванията от точкови източници (при 106 ВТ), следвана от дифузни източници (при 78 ВТ), управление на речното легло (при 44 ВТ), други значими натоварвания (при 31 ВТ), регулиране на оттока (при 14 ВТ), а най-рядко срещаната причина е водоземането (при 16 ВТ).

1.1.3. Растителни ресурси

Земеделски територии

В България исторически се е установила специализация на селскостопанско производство, изразяваща се в доминиращ дял на зърнопроизводството – 30 - 33 % от използваната земеделска площ (ИЗП), което представлява около 58 % от обработваемата земя. Следват техническите култури (маслодайни и немаслодайни) – 12 - 14 % от ИЗП, зеленчукопроизводство 2 - 3 %, овощарство и лозарство – около 4% и др. [1,2]. Тази структура принципно се запазва в годините, с известни колебания, според търсенето на пазара.

Пасищата в България, представляващи около 31% от площите със селскостопанско предназначение (ПССП), заемат най-деградиралите и слабо продуктивни земи. Може да се каже, че опустиняването в България започва от пасищата. За тях се полагат най-малко или не се полагат никакви грижи, а 40 % от тях са застрашени от разораване или от изоставяне. Ботаническият им състав и хранителна им стойност са незадоволителни, а добивите - ниски. Неравномерното изпасване и утъпкване на тревите води до ликвидиране на тревната покривка, което е предпоставка за развитие на ерозионни процеси на почвата и намаляване на нейното плодородие.

Същевременно в естествените пасища се срещат около 70% от тревните съобщества в страната. Тревните екосистеми и влажните зони са най-уязвимите и застрашени местообитания в страната. Около 350 000 ха полу-естествени тревни местообитания в България са важни за опазването на биологичното разнообразие. Те включват разнообразни типове ливади и пасища, разпространени в равнинните, хълмистите части на страната и в планинските райони. Това са тревни съобщества с висока природна стойност, включващи 51,5% от флората на България. Общо 198 вида растения, срещащи се в тези ливади и пасища, имат над национална консервационна значимост [6].

Площта със селскостопанско предназначение през 2014 г. е 5 192 940 ха, което представлява около 50% от територията на страната.

Използваната земеделска площ (ИЗП) се формира от обработваемата земя, трайните насаждения, постоянно затревените площи и семейните градини. През 2014 г. тя е в размер на 4 976 815 ха, което е с 0,4% по-малко спрямо предходната година и представлява 44,8% от територията на страната.

Обработваемите земи са площите, които се включват в сеитбообращение, временните ливади с житни и бобови треви, угарите и оранжерии. През 2014 г. обработваемите земи заемат 3 469 388 ха или 69,7% от използваната земеделска площ. Наблюдава се увеличение с 0,2% спрямо предходната година

Изкуствените ливади с бобови и житни треви през 2014 г. се увеличават с 5,4% спрямо 2013 г. до 87 715 ха, което представлява около 2,5% от обработваемата земя. Угарите са обработваеми земи, които в годината на наблюдение не се реколтират. Обработени или не, площите остават в тази категория не повече от две години. През 2014 г. угарите намаляват с 23,9% спрямо 2013 г. и заемат 174 110 ха, което представлява 5,4% от обработваемата земя и 3,5% от ИЗП на страната.

Овоцните насаждения през 2014 г. представляват 1,3% от ИЗП на страната, като площите, заети с тях остават без съществена промяна спрямо предходната година. *Смесените трайни насаждения* са с 0,1% повече спрямо 2013 г.

Лозя - чиста култура през 2014 г. има върху 53 521 ха, което е с 11,5% по-малко в сравнение с 2013 г. Лозята заемат 1,1% от ИЗП на страната през годината.

Постоянно продуктивни ливади, високопланински пасища, затревени повърхности със слаб продуктивен потенциал и ливади-овощни градини през 2014 г. заемат 1 363 984 ха или 27,0% от ИЗП на страната.

Семейните градини през 2014 г. заемат площ от 17 072 ха или 0,3% от ИЗП на страната. При тях се наблюдава увеличение с 1,9% спрямо предходната година.

Необработвани земи включва както изоставени трайни насаждения, така и обработваема земя. Тези земи не са използвани за земеделско производство повече от две години и експлоатационното им възстановяване е възможно с минимални средства. През 2014 г. необработваните земи заемат около 4,2% от площта на страната, като намаляват с 18,0% в сравнение с предходната година.

Горски територии

Българските гори изпълняват множество икономически, екологични и социални функции от особено значение за устойчивото развитие на страната. Те са ключов фактор за формирането и поддържането на жизнена среда, като към 31.12.2014 г. заемат 4,2 млн. ха или 37,8 % от територията на България. Към края на 2014 г. общата площ на горски територии е 4 202 015 ха. От тях 3 835 905 ха (91,3%) са гори. Площта на незаетите от дървесна растителност горски територии е 366 110 ха. От 2005 г. насам общата площ на горите в страната е нараснала със 125 551 ха. Основни фактори, които благоприятстват динамиката на този процес, са самозалесяването на незалесени горски територии, и от новоустроени гори. Преобладава държавната собственост върху горските територии, която към 31.12.2014 г. е 73,5% от общата им площ. Недържавните горски територии представляват 26,5%, в т.ч. общински – 13,2%, на частни физически и юридически лица – 11,3%, на религиозни организации – 0,5% и гори, създадени върху бивши земеделски земи – 1,5%“.

По последни данни (към 2010 г.) залесената площ на горите със защитни функции е 438 901 ха, от които с противоерозионн функции 172 276 ха, с водоохранна функция 229 442 ха и с мелиоративна функция 37 183 ха. През 2015 г. с Решение на МС са обявени като защитни гори още 103 000 ха, с цел опазване на водните ресурси и защита от ерозия.

Съставът на горите в България е твърде разнообразен. В по-далечното минало част от иглолистните гори са унищожени и по естествен път са заменени от широколистни гори. Съществена промяна в състава на горите настъпва през втората половина на миналия век в резултат на залесяването предимно с иглолистни видове.

Горите в България не допринасят съществено за развитието на икономиката на страната (принос към brutния вътрешен продукт (БВП) – 0,5 %), но те осигуряват трудно финансово оценени екологични функции като регулиране на водния режим на териториите, ограничаване на водната ерозия, редуциране на замърсяването на въздуха. Те имат още важните за хората и туризма рекреационни функции, и осигуряват значително разнообразие от суровини и продукти, които непосредствено

могат да се използват за задоволяване потребностите на хората и от друга страна формират възможности за разнообразен поминък.

Водорегулиращото и почвозащитно влияние на горската растителност й отреждат незаменимо място в системата от противоерозионни мероприятия. Тя допринася за ограничаване или пълно спиране на ерозията, задържане на около 30 % от валежите и подобряване на състоянието на почвата. Формираната в гората мъртва горска постилка поема и бавно предава водата на почвата, с което допълнително неутрализира влиянието на интензивните дъждове. В много региони обаче растителността има понижени водорегулиращи и почвозащитни възможности, и земите са силно ерозирани. Поради разпокъсаността на горските територии, особено в хълмистия и нископланинския пояс, ерозията се предопределя от процесите, които протичат в заобикалящите го обработваеми земи. Изоставянето на нивите върху деградирани терени и тяхното естествено затревяване и самозалесяване има положителен ефект за ограничаване на ерозията. Влиянието на горската растителност за намаляване на повърхностния воден отток, обаче, е по-слабо, в резултат на което в хидрографската система продължава да се съсредоточава значително водно количество.

Лесистостта на страната се оценява като достатъчна (около 33 %). Постигнатото съществено подобрене на противоерозионните възможности на горите има траен благоприятен ефект за ограничаване опасността от ерозия и поройни прииждания. Разбира се, не бива да се допуска обезлесяване, тъй като положителният ефект на растителността за поддържане на функциите на земните ресурси е неоспорим.

Що се отнася до здравословното състояние на горите, най-голям дял за увреждане на горите имат абиотичните фактори, следвани от нападенията от насекоми и гъбни патогени. Обобщените резултати за всички дървесни видове показват, че влошаване в състоянието се отчита при 51,6 % от наблюдаваните дървета, без изявена тенденция са 3,1 %, а при 45,3 % е регистрирано подобрене.

1.1.4. Животински ресурси

Животински ресурси е сумата от всички животни в биосферата. Обикновено включват домашните животински ресурси (като говеда, коне, овце, прасета, магарета, мулета, камили, птици, зайци и други благородни животни с ценна кожа), водните ресурси (като рибни ресурси, морските бозайници и китове и т.н.) и дивата природа ресурси (като диви животни и птици, и др.)

Състоянието на животинските ресурси ще бъде коментирано предимно в контекста на устойчивото управление на земите, а именно – укрепването на функциите на земните ресурси.

В годините на прехода към пазарна икономика е налице негативна тенденция по отношения броя на селскостопанските животни, изразяваща се в сериозното им намаление. В сравнение с 1990 г. (началото на реформата) в края на 2004 г., броят на всички видове животни, с изключение на козите, е намалял с няколко пъти. Броят на говедата е намалял с 2,3 пъти, на овцете – с 4,8 пъти, на свинете – с 4,6 пъти, на птиците – с 1,7 пъти. Само броят на козите се е увеличил с 1,7 пъти. Стабилизиране има в птицевъдството, където през последните три години броят на птиците се

увеличава, но остава по-малък от този до 1990 г. Намаляването на броя на животните е съпроводено от спад в продуктивността и качеството на продукция. Причините са във влошените условия за отглеждане, небалансирано хранене, затруднено ветеринарномедицинско обслужване. Затруднена е съвременната селекция на животните, не се прилагат съвременни технологии за отглеждане и за реализиране на генетичния потенциал на животните, налице е риск от повишаване на заболяемостта [33].

През 2014 г. стопанствата, в които се отглеждат едър и дребен рогат добитък и свине, намаляват с 34,0% спрямо отчетените стопанства през 2013 г. до 113,3 хиляди. Стопанствата, в които се отглеждат до 10 говеда се увеличават с 1,7%. Стопанствата с овце намаляват с 26,6%, а стопанствата с кози – с 36,6%. Само 4,3% от свинете се отглеждат в стопанства с 1-2 животни. През 2014 г. в стопанствата с 1 000 и повече свине се отглеждат 85,6% от свинете.

Броят на животните намалява при почти всички видове спрямо 2013 г. – говедата с 4,0%, овцете – с 2,5% (овцете майки намаляват с 3,8%). Свинете са с 5,7% по-малко, но женските свине за разплод над 50 кг намаляват само с 0,4%. Общият брой на козите се увеличава с 1,2%, но козите майки намаляват с 6,9%.

През 2014 г. продължава положителната тенденция в отглеждането на месодайните крави като те са с 23,8% повече спрямо предходната година, докато овцете майки за производство на месо намаляват с 10,5%. При общия брой на птиците се отчита ръст от 10,6%, като общо кокошките носачки и подрастващите се увеличават с 3,4%, а пилетата за месо – с 21,3%.

През годината продължава процесът на концентрация и специализация на фермите, с цел изпълнение на европейските изисквания към хигиената на суровини и хранителни продукти от животински произход. Спрямо 2013 г., най-голямо е нарастването на средния брой животни в стопанство при свинете общо - със 152% и свинете-майки - с 71,8%. Окрупняването на стопанствата е предпоставка за постигането на по-висока ефективност и икономическа стабилност.

По отношение на представителите на дивата фауна, съществено влияние оказва развитието на агроecosистемите, засягащо предимно популациите на хищниците, гризачите и насекомите - най-вече чрез масираното използване на средства за растителна защита и други отрови. С опожаряването се унищожава дивеч, полезна ентомофауна, включваща почвени микроорганизми, които допринасят за образуването на хумуса и са важен фактор за плодородието на почвата, дъждовни червеи и други, имащи изключително важна роля за екологичното равновесие. Поддържането на популациите на редица видове застрашени птици зависи съществено от състоянието на полуестествените тревни съобщества с висока природна стойност.

Във връзка с нарастващия интерес и повишеното търсене на риба и рибни продукти ще стават все по-актуални въпросите относно качеството и количеството на рибните запаси, които са непосредствено зависими от чистотата на водите и които все още не се обсъждат обстойно. Засега се акцентира върху браконьерството.

1.2. Фактори обуславящи деградационните процеси

1.2.1. Естествени фактори

1.2.1.1. Климат

Територията на България попада в две климатични зони - Европейско-континенталната и Континентално-средиземноморската. Обособени са пет климатични области - умереноконтинентална, преходна, континентално-средиземноморска, черноморска и планинска. За първите три области главен фактор е географската ширина, за планинската - релефът, а черноморската е оформена под влияние на Черно море (Фиг. 1).

- **Област с умерено континентален климат.** Обхваща Дунавската хълмиста равнина, по-ниските части на Предбалкана и високите котловини на Централна Западна България. Средната януарска температура е от $-1,5$ до $-3,0^{\circ}\text{C}$, а средната юлска - $20 - 24^{\circ}\text{C}$. Максималните температури достигат до $38 - 40^{\circ}\text{C}$. Годишната сума на валежите е $500 - 700 \text{ mm}$, с минимум през февруари и максимум през юни;

- **Област с преходно континентален климат.** Обхваща цялата Горнотракийска низина, ниските задбалкански котловини, северната част на Тунджанската хълмиста и нископланинска област и Източна Стара планина. Средната януарска температура е от $-1,5$ до $+1^{\circ}\text{C}$, средната юлска - $22 - 24^{\circ}\text{C}$, а максималните летни температури достигат до 40°C . Годишната сума на валежите е както в Умереноконтиненталната климатична област, с по-силно изразени минимума и максимуми;

- **Област с континентално-средиземноморски климат.** Към тази област спадат долината на реките Струма (южно от Кюстендил) и Места, Източните Родопи и Странджа планина. Характерно е преобладаването на зимните валежи. Зимата е по-мека, със средна януарска температура $1 - 2^{\circ}\text{C}$, пролетта настъпва по-рано, а лятото е горещо със средна юлска температура $24 - 25^{\circ}\text{C}$;

- **Област на черноморското климатично влияние.** Тя заема тясна ивица от крайбрежието. Влиянието на Черно море се изразява главно в намаление на температурната амплитуда. Средната температура на въздуха през януари е $0 - 3^{\circ}\text{C}$, а през юли $22 - 23^{\circ}\text{C}$. Силните зимни застудявания в тази област се проявяват по-слабо, а есенната температура е по-висока от пролетната. Количеството на валежите е сравнително изравнено по сезони, като са запазени характерните за страната минимума и максимуми;

- **Планинска климатична област.** Обхваща териториите с надморска височина над 1000 m . Характеризира се с по-ниски температури на въздуха и значително по-висока сума на валежите спрямо останалите климатични области. Тази област е с по-малко значение за растениевъдното производство на страната.

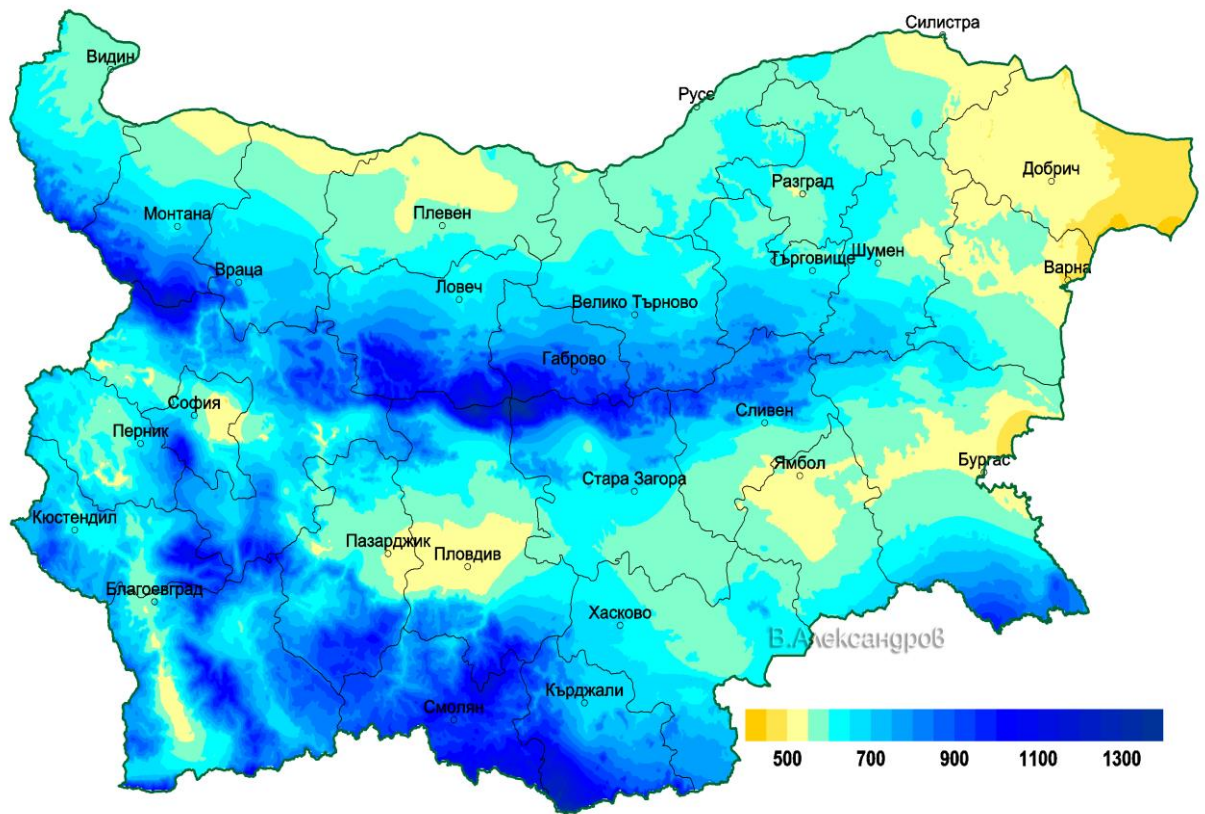
В резултат на циркулационните условия, чувствително повлияни от орографията, валежите в България се изменят от $550 - 600 \text{ mm}$ в най-ниските части до $1000 - 1100 \text{ mm}$ в най-високите части на страната (Фиг.2). Променливостта на валежните характеристики е значителна както по време, така и по място. Характерни за климата на България са недостатъчните количества валежи, което е предпоставка за съществуване на тенденция към чести засушавания. Средните годишни валежи за Дунавската равнина са около 560 mm , а за Горнотракийската низина - 540 mm . И за двата значими земеделски района е установено недостатъчно овлажняване на почвите или засушливост на климата. Районирането на засушаванията показва най-голяма честота през годината по Черноморското крайбрежие, Горнотракийската низина, Добруджа и средната част на Дунавската равнина. Тази честота през зимата се увеличава в Източна Добруджа, Горнотракийската низина и северозападната част на Дунавската равнина (около Лом-Оряхово), през пролетта и лятото - в

Черноморското крайбрежие и Горнотракийска низина и през есента – в Горнотракийската низина, Черноморското крайбрежие и Северна България [4].

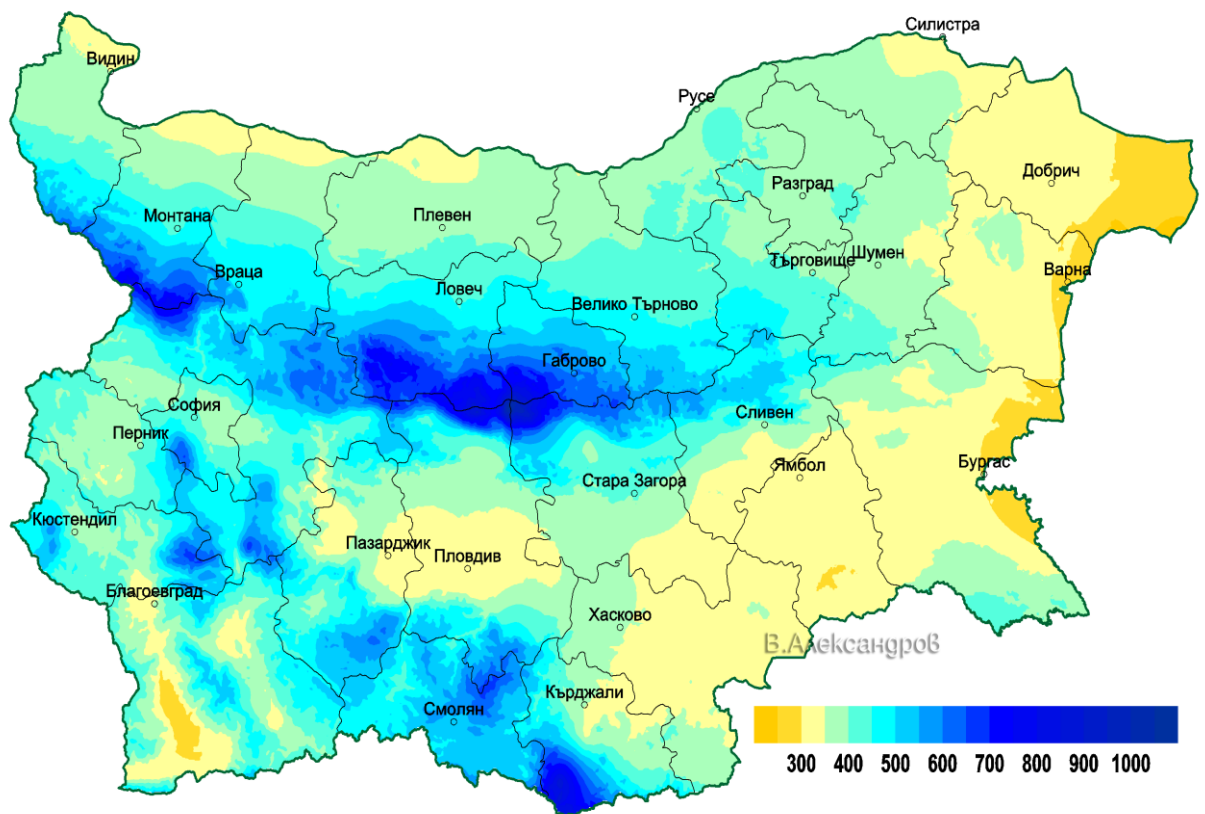
Годишните флуктуации на основните метеорологични елементи показват тенденция към затопляне, съпроводена с увеличаване на загубите на влага от изпарение. Съществуват тенденции към увеличение на зимните валежи и намаление на летните валежи в Южна България и увеличение на летните валежи в Северна България [4, 34].

Фиг. 1. Климатични области в България (източник: Агронет, 2006 г.)

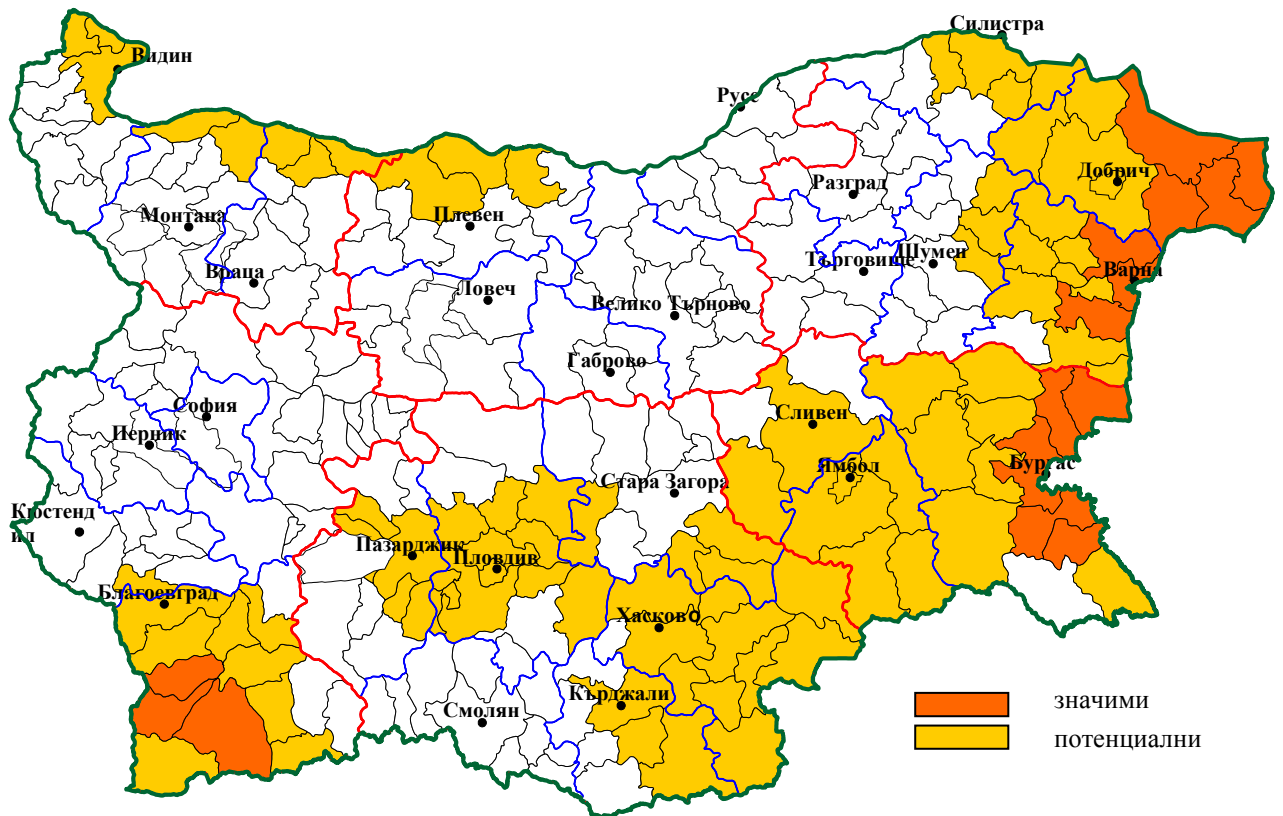

Фиг. 2. Пространствено разпределение на годишните валежи (в мм) в България

Фиг. 3. Пространствено разпределение на валежите (в мм) през топлото полугодие (април - септември)

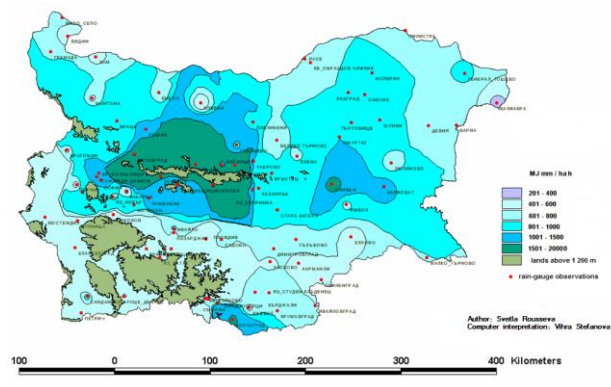

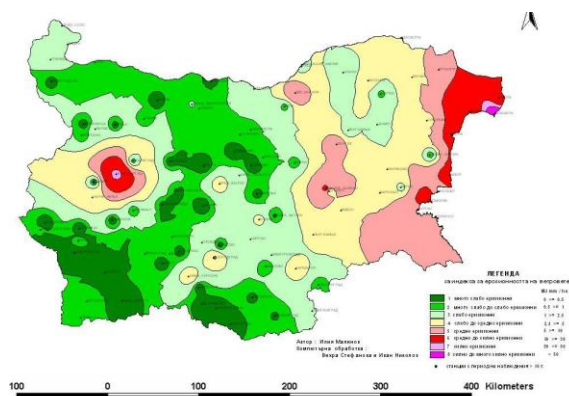
Фиг. 4. Общини с условия на атмосферно засушаване през топлото полугодие, вследствие пространственото разпределение на валежите през този период

Към климатичните особености, които допринасят за развитието на деградационните процеси на земните ресурси в България могат да се причислят:

- Валежната сума през топлото полугодие (април - септември) е под 300 mm; тя е недостатъчна и затруднява земеделското производство в страната, като най-застрашени са районите в Югоизточна България, Източна Добруджа и поречието на р. Струма (Фиг.3 и 4);
- Интензивните дъждове – предпоставка за задълбочаване на ерозионните процеси. На територията на страната през месеците от април до октомври ежегодно падат средно около 70 интензивни валежа от дъжд [34]. Близко 14 % от интензивните дъждове са ерозионни. Средно-годишният брой на ерозионните дъждове в различни части от територията на страната е от 2 до 10. Индексът за ерозионност на дъждовете (USLE-EI₃₀) е в границите 600 - 1000 MJ mm/ha h за 51.2 % от територията на страната и превишава 1000 MJ mm/ha h за 12.3 % от нея (Фиг.5)[13, 32];
- Индексът за ерозионност на ветровете (WEQ-C) е със стойност 3 - 4 за 23 % от територията и над 5 за 15 % от територията на страната (Фиг.6)[10, 32].

Фигура 5. Разпределение на територията на България по класове ерозионност на дъждовете

Фигура 6. Разпределение на територията на България по класове ерозионност на вятъра

В повечето климатични сценарии[4] за България през следващите десетилетия се очаква затопляне и редуциране на годишните валежни количества. Предвижда се зимните валежи в България да се увеличат до края на сегашното столетие, но валежите през топлото полугодие и най-вече през лятото се очаква да намалят значително.

Спадането на валежните суми ще доведе до промяна във водните ресурси. Очаква се речният отток да намалее до 40 – 50 %, ако се осъществят най-песимистичните сценарии в бъдещето [4]. Високите температури на въздуха, в съчетание с валежния дефицит през летния сезон, ще доведат до по-високи стойности на транспирацията и евапотранспирацията. Всичко това ще увеличи риска от всички видове засушаване – атмосферно, почвено, почвено-атмосферно, хидрологично. През последните години сме свидетели на тенденция към увеличаване на честотата на екстремните природни явления, включително наводнения и суши. Засушаването е било и ще бъде част от климатичния цикъл на Балканския полуостров, включително и в България. Следователно не можем да се надяваме на добри като количество и качество добиви, ако не възстановим напояването в страната. Други отрицателни въздействия са свързани с повишен риск от суховеи вследствие затоплянето, редуцирането на валежите и промяната в

тяхното проявление (повече интензивни валежи, комбинирани с по-дълги засушливи периоди). Както е известно при суховеи горният слой на почвата бързо просъхва, задълбочава се почвеното засушаване и се увеличава опасността от ветрова ерозия.

1.2.1.2. Релеф

Релефът на България се характеризира с голямо морфографско разнообразие. Неговите основни форми се редуват от север на юг: Дунавска хълмиста равнина с площ 31 522,6 km² и средна надморска височина от 178 m; Старопланинска верижна система с площ от 25 986,2 km² и средна надморска височина от 523 m; преходна планинско-котловинна област, открояваща се със силно диференцирана орография, която представлява сложна мозайка от блоково-разломни планини, хълмове и котловини с площ от 30 707,4 km² и средна надморска височина от 402 m; Рило-Родопска област с площ от 22 771,6 km² и средна надморска височина от 896 m. Преобладават хълмистите земи – 41 %, равнините са 31,4 %. Около ¼ от територията на страната е разположена между 600 и 1600 m н.в., където са поясите на нископланинските (15,3 %) и среднопланинските земи (9,8 %). Най-малък е площният обхват на високопланинския височинен пояс, разположен над 1600 m н.в. – 2,5 %. Релефът на България е сред природните фактори, сериозно допринасящи за развитието на деградационните процеси ерозия (около 84 % от земите са с наклон над 5,2%, а с наклон 10,5-32,5% са 49,1 %) и повърхностно преовлажняване (безотточните форми на релефа с наклон под 3 %), и предразполагащи към дехумификация, засоляване, техногенно замърсяване (например котловинни полета).

1.2.2. Антропогенна дейност (вкл. някои социално-икономически предпоставки)

1.2.2.1. Земеделие

В годините на прехода към пазарна икономика земеделието в страната се характеризира с разпокъсана структура, като производствените единици са поляризирани – от една страна много едри кооперативни и арендни стопанства (0,2 %) с размери над 10 ha обработват 67 % от обработваемата земя [6] и от друга – многобройни дребни ферми с производство предимно за вътрешно потребление и собствена консумация (тези до 0,2 ha представляват 52 % от общия брой на частните земеделски стопанства, като в тях се намира едва 3 % от обработваемата земя на страната). Основен проблем за устойчивото земеползване е маломерността и разпокъсаността на имотите. Средният размер на имот варира от 0,27 до 2,03 ha.

По данни от преброяването през 2010 г., броят на земеделските стопанства е 370,5 хил., като в сравнение с 2007 г. те са намалели с 25%, главно поради голям спад на стопанствата с ИЗП до 5 ха. Земеделската структура е биполярна. Делът на стопанствата с по-малко от 5 ха ИЗП е много висок (91%) от всички, но те имат много малък дял в ИЗП (5,2%) и стандартния производствен обем (8,7%). През последните години има благоприятна тенденция за нарастване на средния земеделски и икономически размер на стопанствата, но се наблюдава и нарастваща концентрация на земята в най-големите стопанства с над 100 ха, които през 2010 г. стопанисват 82,4% от нея. Броят на стопанства с размер от 5 до 50 ха расте бързо, но се запазва относително ниският дял на тези стопанства в ИЗП (7,9%).

Тези факти предопределят невъзможността да се прилагат на съвременен равнище екологосъобразни технологии и мерки за ограничаване на деградацията на земните ресурси.

Дребното, разпокъсано и примитивно земеделие предопределя качество на земеделските стоки, което не отговоря на високите изисквания и стандарти на ЕС. Производителите са затруднени да спазват добрите земеделски практики и това е силно ограничително условие за УУЗ. Концентрацията на земеделската земя в едрите ферми, стопанисващи предимно чужда земя за кратко време, влияе твърде неблагоприятно върху устойчивостта на производствените структури в земеделието, което води до неустойчиво развитие и дестабилизация на сектора като цяло. Това е една от причините основното производство в българското земеделие да е зърненото и делът на високодоходните култури като трайните насаждения и зеленчуците да е сведен до малки размери. Създадената ситуация на почти пълно отделяне на стопанисването от собствеността не поражда мотивация за УУЗ, особено при условията на краткосрочния характер на арендата и наема върху земята. Не спазват агротехническите изисквания за редуване на културите и прилаганият сеитбооборот (за 2004 г. върху 72 % от обработваемата земя) много често е нерационален. Провежда се небалансирано торене, при което доминиращо участие имат все още нитратните торове. През 2004 г. азотни торове са внесени на 93,4 % от площите със зърнени култури, а комбинирани само на 6,5 %. В резултат на това се нарушава хранителният баланс на почвата, засилва се дехумификацията, разпространяват се плевели, болести и вредители по културите, което понижава ефективността на борбата срещу тях и води до неустойчивост. Растителните остатъци от полските сеитбообороти не се използват екологосъобразно и рационално (все още изгарянето на стърнищата е често наблюдавана практика).

В резултат на това се нарушава хранителният баланс, извличат се едни и същи биогенни елементи от почвата, разпространяват се едни и същи плевели, болести и вредители по културите. Това понижава ефективността на борбата срещу тях и води до неустойчиво управление на земите.

Ниското търсене на оборски тор, ниските му цени, липсата на изисквания и на санкции при нарушаването им, на познания сред животновъдите и др., водят до замърсяване на водата и почвата.

За по-голяма част от мероприятията, свързани с борбата с ерозията и с други деградационни процеси, са необходими големи и компактни площи. До 1989 г. те се извършваха по водосбори, обхващащи обширни територии - всички видове земи по начин на трайно ползване (ниви, ливади и пасища). С възстановяване правото на собственост върху земеделската земя, това положение се промени.

Същевременно през последните години сме свидетели на срив на поливното земеделие. Изграденият до началото на социално-икономическите промени голям за мащабите на страната хидромелиоративен фонд е частично унищожен или неподдържан – 40 % от националната напоителна мрежа е с ниска ефективност, а 80 % от вътрешноканалната мрежа е практически разрушена (по данни на Министерството на земеделието и храните). Това доведе до съществени изменения в структурата на отглежданите на поливни площи култури.

Техническото състояние на голяма част от изградените вече противоерозионни съоръжения, пътища и други благоустройствени обекти е лошо, поради липса на средства за тяхната текуща поддръжка. През последните години се наблюдава разрушаване на противоерозионните съоръжения. Със земеразделителните планове и въвода в собственост, възниква потребността от нови пътища, за да има транспортна достъпност до всеки имот. Построяването на пътища

се затруднява и от факта, че първите планове за земеразделяне не бяха съобразени с изискванията за строителство на техническата инфраструктура.

Планинското земеделие е подложено на огромен икономически натиск. Много селища са застрашени от обезлюдяване, а заедно с това изчезват и грижите за пасищата. Със започване на поземлената реформа се наблюдава неустойчиво управление на ливадите, мерите и пасищата. В резултат на рязкото намаляване на броя на животните и изоставянето им без грижи, мерите системно не се доизпасват, което води до появата на по-агресивни тревни видове, храсти и дървета. Това е особено вредно за пасищата с висока природна стойност. Недоизпасването е характерно за равнинните и полуравнинните райони, където делът на земеделската земя е голям. Противоположна закономерност се наблюдава в планинските райони, където земеделската земя е малко, а животновъдството е основния поминък. Там се отглеждат предимно говеда, овце и кози, които се изхранват главно чрез паша, поради което има свръхизпасване.

Земеделието и агробизнесът са важна част от икономиката на България. Те генерират доходи за фермерите, създават възможности за инвестиции от частния сектор и са движеща сила за много свързани с тях индустрии. Ако бъдат съхранени и развивани мъдро, природните дадености на България също могат да носят редица икономически ползи за страната. Водещи цели в областта на земеделието и околната среда трябва да бъдат насърчаването на конкурентноспособността, съвременното българско земеделие и устойчивото развитие и управление на околната среда.

1.2.2.2. Животновъдство

Животновъдството в България е традиционен отрасъл със сериозни предимства, породени от благоприятните природни условия, културата на земеделие и вековните традиции. Това предопределя условия за развитието на много подотрасли – говедовъдство, биволовъдство, птицевъдство, свиневъдство, овцевъдство, козевъдство, коневъдство, зайцевъдство, рибовъдство, бубарство и пчеларство. От тях с най-голямо значение за икономиката на страната и устойчивото управление на земите са говедовъдството, птицевъдството, свиневъдството, овцевъдството и козевъдството.

Главна бариера за прогреса на българското животновъдство е неговата раздробеност, от което произтича и ниската му ефективност и технологично равнище. На сегашния етап над 90 % от обема на животновъдното производство се осъществява от дребни производители и малка част – в професионални ферми. Качеството на продукцията и опазването на околната среда (екологичният натиск от животните и главно от отпадъчните продукти, получавани от тях) са тясно свързани с възможностите за тяхното контролиране, което може да се осъществи само в големи и модерно оборудвани ферми. Сериозен риск за околната среда (и то най-вече за водите и почвите) представляват отпадъците от животновъдството.

По данни от Преброяване на земеделските стопанства през 2010 г. (МЗХ, отдел „Агростатистика”) броят на стопанствата, притежаващи специализирано съоръжение за съхранение на животински тор (твърд тор, течен оборски тор, резервоари за получен тор и басейн за получен тор) е 5 294, при едва 565 през 2003 г. Данните сочат, че не са изградени условия за съхранение и оползотворяване на оборския тор в близо 12% от животновъдните ферми (за 2003 г. този дял е над 20%).

На този фон през последните 10 години бързо се развива частният сектор, който днес дава почти 100% от продукцията в отрасъла. Въпреки това, все още не са преодолени някои от негативните тенденции по отношение промените в броя на животните, структурата на стадата, продуктивността на животните и общия обем на животновъдната продукция, поради което цените на основните продукти са все още значително високи. Положителен факт в развитието на отрасъла през последните години е стабилизацията в обема на животновъдната продукция и покачването на продуктивността на животните, което е следствие от повишената мотивация и внимание от страна на частните производители при отглеждането им.

1.2.2.3. Горско стопанство

Риск за деградацията на земите биха могли да бъдат: превишеното ползване на дървесина, особено в райони с висок ерозионен риск; нерегламентирано провеждане на голи сечи; използването на неподходящи технологии за дърводобив; нерегулираната паша на животни; неизпълнението на предвидените мероприятия по горскостопанските планове и програми.

) Използването на редица обществено значими функции (почвозащитни, противоерозионни, водоохранни и др.) изисква ограничаване правата на ползване, за което собствениците, включително и държавата не получават никакви компенсации и обезщетения.

В резултат от стопанската дейност, при която антропогенното въздействие е по-ускорено в сравнение с това на природните фактори, се нарушава естественото състояние на горските територии и в много случаи тя е причина за деградиране на горските земи.

Нерегулираната стопанска дейност у нас в миналото, свързана с унищожаване на горите чрез опожаряване, сеч и паша, доведе до развитие на ерозия на почвата върху значителна част от територията на България. За деградацията на горските почви, влошаване на качеството им, а от там и на продуктивния им потенциал, дял имат и замърсяването с тежки метали, киселяването на почвите и измененията, настъпващи в резултат на горски пожари.

В продължение на около половин век в нашата страна бяха проведени мащабни противоерозионни дейности от горските ведомства върху значителна част от горските територии. Проблемите с ерозията, обаче са все още актуални.

1.2.2.4. Териториално-урбанистична структура и инфраструктура

Сред причините, допринасящи за деградацията на земните ресурси, е преуплътняването на териториите и териториалното нарастване на големите градове, при което се стига до завладяване на околните, предимно земеделски земи. Съпътстващ факт е продължаващо замърсяване и свръхпотребление на водните ресурси. Същевременно се изострят проблемите на периферните зони като обезлюдяване, което провокира неефективно земеползване и загуба на продуктивни земи. Неподдържаните и изоставени индустриални зони са нагледен пример за антропогенна деградация, която освен екологичните функции на ландшафта

нарушава силно и визуалните му качества. Състоянието на урбанистичните екосистеми е сериозно нарушено поради спад на инвестициите за поддържането им. Намаляването на зелените площи е едно от красноречивите доказателства за това.

Налице са сериозни проблеми при управлението на отпадъците.

Една от причините за замърсяване на почвите е и изграждането и експлоатацията на сметища обслужващи населените места, както и нерегламентирано депониране на твърди битови отпадъци край населените места. Направеният анализ се основава на възприета на Европейско ниво категория „локални почвени замърсявания“, която включва и площадките за депониране/обезвреждане на отпадъците. Въпросите, на които се цели да се даде отговор, са свързани с цялостния процес по управление на замърсените места: идентификацията- проучване- ремедиация.

По дефиниция, приета в страните членки на ЕС, *“почвени замърсявания са вредни субстанции от локални източници са такива места (територии), където в следствие на човешка дейност околната среда е замърсена с последствия за човешко здраве”*. Това са две групи – стари отлагания и стари промишлени площадки.

Управлението на локалните почвени замърсявания (замърсени места) е поетапен процес⁷ и се финализира с ремедиация (очистване) на местата, когато негативни ефекти към околната среда и човешкото здраве са отстранени и потенциалните увреждания са минимизирани.

След 2007 г. не е събирана и публикувана информация за локалните почвени замърсявания като цяло - нито от ИАОС, нито от друга публична и/или бизнес организация.

Идентификация и инвентаризация на локалните почвени замърсявания се прави според източниците на замърсяване.

Съгласно методология на Европейската агенция по околна среда категоризацията на локалните източници се извършва според икономическите сектори и дейности:

1. Индустрия: инциденти, прах, хвостохранилища, съхранение
2. Минна промишленост: риска най-често се свързва със съхранението или преместването на суровината, дренаж с киселини при използването на различни химични елементи. Замърсяването на подземни води е свързано най-често с тези процеси
3. Управление на отпадъците
4. Трафик: чрез емисии (петрол, газ, гуми от ТИР, загуби, инциденти и др. частици)
5. Други: продукти, използвани върху или в почвата, частни и търговски обекти, системи за отпадни води и др.

През 2003 г. в ИАОС започва изграждане на Национален регистър на локалните замърсявания и източниците на тези замърсявания. През 2007г. се преустановява с оглед привеждане на дейностите съгласно Закона за почвите и Наредбата за инвентаризация и проучване на площите с увредени почви.

---

⁷ Draft International Standard ISO/DIS 10381-5

Предполагам случай на локално замърсяване. Депа или площадки, за които има съмнение, че в момента или в бъдеще могат да представляват опасност за човешкото здраве, обществената сигурност и ред или околната среда и/или съществува съмнение, че могат съществено да нарушат функциите на защитаваните обекти почва, вода и въздух като природни обекти или като жизнена среда.

Депа. Действащи или закрити съоръжения за обезвреждане на отпадъци чрез депониране или наливане, насипища от добив и преработване на природни богатства, както и нерегламентирани складираня от всякакъв вид, които могат да предизвикат вредни изменения в околната среда или да създадат опасности за хората, растителния и животински свят.

Площадки:

- Производствени площи или земи, върху които има или е имало закрити инсталации и съоръжения за работа с вещества, способни да предизвикат трайни изменения в качествата на околната среда. Изключват се площадки за работа с радиоактивни вещества.
- Производствени площи или земи, върху които е извършвана дейност със застрашаващи околната среда вещества. Изключват се площадки за работа с радиоактивни вещества, събирането на отпадъчни води, наслойвания (наноси) от повърхностни води, както и събирането и използването на торове и препарати за растителна защита.
- Производствени площи и земи, върху които се намират далекопроводни и канализационни системи, които вече не се използват.

Управлението (инвентаризацията) на локалните почвени замърсявания (площи със замърсена почва) е поетапен процес⁸ и приключва с предприемане на релевантни мерки за въздействие, при които негативни ефекти към околната среда и човешкото здраве са отстранени и потенциалните увреждания са минимизирани.

Към 31.12.2007 г. са определени около 1 438 площи със съмнение за замърсяване, на етап «Предварителен преглед». Незначителна част са преминали пълния цикъл на проучване (приватизирани обекти/обекти в процес на приватизация, обекти за добив по ПМС №74, 140 и 195). Точна статистика ще бъде възможна след разработка и прилагане на Методика за инвентаризация, съгласно чл.13 на Наредбата⁹.

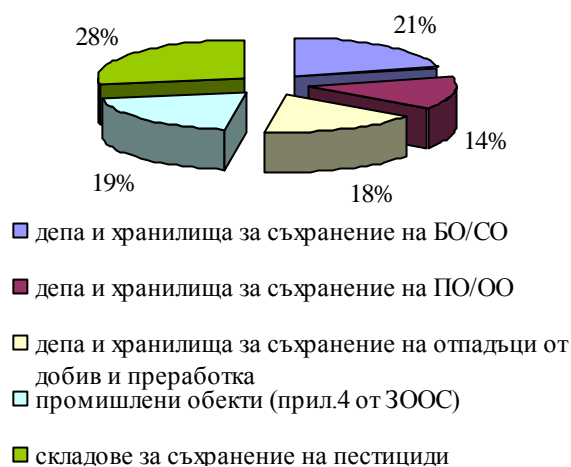
---

⁸ Наредба за инвентаризацията и проучванията на площи със замърсена почва, необходимите възстановителни мерки, както и поддържането на реализираните възстановителни мероприятия, ДВ №15/2007

⁹ Виж 4

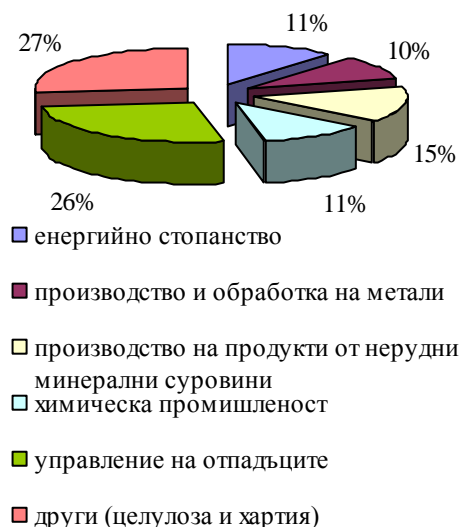

Фигура 1. Разпределение на площи със съмнение за замърсяване според категории идентифицирани потенциални източници за замърсяване на почвите, 2007 г.

Източник: ИАОС

Фигура 2. Разпределение на източниците за локално почвено замърсяване според категория промишлена дейност, 2007 г.

Източник: ИАОС

* включени са 307 обекта от Приложение 4 на ЗООС

По последни данни (аерофотоснимки-2011 г.) в 54 общини са заснети 1762 площадки с обща площ 11 097 402.73 ха, но не е извършено последващо проучване за тяхното класифициране според Наредбата за инвентаризация.

Броят на депата за неопасни отпадъци е намалял значително в периода 1999-2013 г. – с повече от 70%. Наблюдава се и тенденцията към намаляване на техния брой през 2009-2012 г, когато държавата предприема значителни мерки по закриване на общински депа за неопасни отпадъци с оглед поетите ангажименти на страната при присъединяването и в ЕС - от 567 броя през 1999 г. на 129 броя през 2012 г.

Националното законодателство е непълно и противоречиво. Съгласно Закона за почвите, глава IV и Наредбата за инвентаризация и проучване на площите с увредени почви, възстановяване на нарушени функции на почвите, рекултивация на нарушени терени (Обн. ДВ. бр.15 от 16 Февруари 2007г.) ИАОС следва да разработи Методика и Поддържа регистър на площите с увредени почви, който съдържа информация за месторазположението, източника на увреждане, вида и площта на увреждането, оценката на риска и изразходваните средства за проучването и възстановяването им (чл.21 от ЗП).

Това до момента не е направено и в резултат не се извършват проучвания и публикуват данни.

Непрекъснато увеличаващият се автомобилен парк е причина за завишено натоварване с шум, вибрации. Сервитутите на транспортните коридори са застрашени от ерозия, техногенно замърсяване и засоляване. Замърсяването на въздуха и последващото замърсяване на води и почви е най-сериозният екологичен проблем, който поражда транспортът, особено в големите градове. Расте необходимостта от нови площи за транспортна инфраструктура (за увеличаване на

габарита и/или изграждане на нови автомобилни трасета). Същевременно жп-транспортът, отличаващ се с по-благоприятни екологични показатели (консумация на продуктивни земи, замърсяване на околната среда), в България има изключително ниска конкурентна способност поради незадоволителното състояние на железопътната инфраструктура и ниската си атрактивност за пътниците в сравнение с автомобилния.

1.2.2.5. Индустрия (вкл. рудодобив) и енергетика

Възловите сектори, които допринасят за редица деградационни процеси на земните ресурси и причиняват основно техногенното им замърсяване (вкл. и техногенно засоляване) в България, са добивната промишленост (рудодобивната, въгледобивната), преработващата промишленост (химическата и металургична промишленост), производството на топлинна енергия - ТЕЦ на твърдо гориво и циментовата промишленост. Техногенното замърсяване има две форми на проявление – дифузно и локално. От промишлените дейности най-голям принос за локалните замърсявания имат действащите предприятия от минно-добивната промишленост, химическата и металургичната промишленост, аварии и инциденти, както и резултат от дейности, свързани с депониране и съхранение на отпадни материали (промишлени, отпадъци от минно-добивната промишленост, складове за пестициди) и др., като от тях основен замърсител са депата на промишлени отпадъци (256 са депата за производствени и опасни отпадъци и 1100 - от добива и първичната преработка). Съобразно доказан риск и определена приоритетна група се предлагат мерки за саниране и се разглеждат различни технически решения. Предприетите законодателни действия ще доведат в следващите години до намаляване на негативното въздействие. Вторичното оползотворяване на отпадъците от добива и първичната преработка на природни богатства обаче е ограничено, главно поради липса на технологии и интерес [24].

Рудодобивът причинява “значително” антропогенно въздействие върху геоложката основа и “значително” до “опасно” въздействие върху подземните и повърхностните води. След провеждане на ликвидация на рудодобивните участъци въздействието върху подземните води остава “значително” до “опасно”. Въздействието върху повърхностните води, водоприемниците от хидрографската мрежа, в която са находищата - и след тях, варира от “незначително” през “с ниска степен над допустимото” до “значително” и “опасно”. Въздействието върху геоложката основа, подземните води и повърхностните води е със значителен териториален обхват, дълготрайно и непрекъснато. Наложително е прилагането на мероприятия за намаляване на негативното въздействие върху околната среда при рудодобива там, където то е със “значителна” и “опасна” степен. Поради необходимостта от значителни финансови средства за реализиране на подходящи мерки, през следващите години негативното въздействие ще продължава.

Освен техногенното замърсяване на почви, води, а оттам - по хранителната верига и на растения и животни, рудодобивната дейност в страната е довела до отчуждаване на земи от селскостопанския, горските територии и фонд населени места, до нарушаване на баланса на земите от различните фондове, нарушаване на естествените релефни форми и ландшафта чрез формирането на техногенни форми (котловани, табани/насипища и/или хвостохранилища).

Значителни са последствията за биоразнообразието поради сериозните нарушения на абиотичната среда - частично унищожаване или нарушаване на

растителността, прогонване на фауната от естествените зони на местообитание. Увеличава се рискът за човешкото здраве. Това води до промяна в условията на живот на местното население и формиране на нови населени места и/или изселване на жителите от съществуващите. Налице е потенциален риск от промяна на микроклимата.

Друг въпрос, важен за УУЗ и непосредствено свързан с производствената дейност, е този за използваните в страната източници на енергия. В България дялът на използване на възобновяеми източници на енергия е задоволителен (~7%), но се характеризира с твърде еднообразен профил, включващ предимно използване на водната енергия. Все още липсващо звено в тази група са биогоривата и производството на биогаз. За да постигнем европейските изисквания за УУЗ (постигане на дял от 12 %), би следвало да се възползваме от богатството на екосистемните услуги на нашите земни ресурси чрез производство на биогориво.

Всички посочени антропогенни въздействия водят до нарушаване на функциите на екосистемите и до ограничаване на екосистемните услуги: **продуктивни** (промени в хранителните нива на почвите и на повърхностните води; денитрификация; опасност от заблатяване/дрениране; ерозия на почвата; уплътняване на почвите от тежка механизация; замърсяване с тежки и/или редки метали и токсични елементи), **регулиращи** (водоохранни, промяна в нивото и качеството на подземните води); **поддържащи** (средообразуващи - загуба на земни ресурси; формиране на табани; свличания на скални маси; денудационни процеси; промяна в морфологията на земната повърхност и речните течения; запрашаване от трафика; **културни** (загуба на културни и исторически ценности, пораждат се конфликти при ползването на земите, разрушават се зони за рекреация). Налице е нарушаване на биоразнообразието.

В контекста на УУЗ естествените процеси в ландшафта са изключително важни за поддържането на екосистемните му функции и за осигуряването и обезпечаването на потребностите на хората със суровини, продукти и услуги (храна, вода, материали, енергия). Централна роля в тях играят процесите, свързани с почвените и водните ресурси и следователно мерките, отнасящи се до тяхното управление трябва да са основна част от НПД за УУЗ и БО. Разбира се, сериозно внимание трябва да се обърне на съществуващите социално-икономически условия в рамките на антропогенните фактори, които, както бе коментирано, имат съществен принос за неустойчивостта на управлението на земите и проблемите на опустиняването в България към настоящия момент.

2. Законодателство, политики и стратегии, свързани с управлението на земите и борбата с опустиняването

Основна задача на този етап е да се постигне синергия както по отношение на взаимодействието на секторни политики, така и надграждане на действията с цел интегриран ефект при цялостното управление на земите и борба с опустиняването.

2.1. Съществуваща законодателна рамка и национални политики и стратегии

2.1.1. Законодателна рамка¹⁰

---

¹⁰ Виж Приложение 1 за номенклатура на законовата и под-законовата нормативна уредба, свързана с устойчивото управление на земите и борба с опустиняването.

Законодателната среда, която има директно или непряко отношение към въпроса за устойчивото управление на земите в България, се определя чрез съвкупност от нормативни документи и под-законови нормативни актове, сред които са Закона за собствеността, Законът за държавната собственост, Законът за общинската собственост, Законът за регионалното развитие и Законът за устройство на територията, уреждащи придобиването, управлението и разпореждането със земя държавна, общинска или частна собственост, както и устойчивото развитие на националната територия като цяло, Законът за горите, който регламентира правото на собственост и разпореждането със собствеността, когато същата представлява горска територия, Наредба № 4 от 19.02.2013 г. за защита на горските територии срещу ерозия и порои и строеж на укрепителни съоръжения“ (обн. ДВ, бр. 21 от 01.03.2013 г.) и Наредбата по чл. 18, ал. 1 от Закона за горите.

Сред нормативните актове, свързани с опазването и ползването на компонентите на околната среда и контрола, предотвратяването и ограничаването на тяхното замърсяване (в това число и на земните ресурси), са Законът за опазване на околната среда, Законът за почвите, Законът за управление на отпадъците и Законът за защита от вредното въздействие на химическите вещества и смеси. От значение за опазване на почвите са приетите нормативни актове в България в резултат на хармонизиране на националното с европейското екологично право, например Директива 91/676/ЕЕС относно опазване на водите от замърсяване с нитрати от селскостопански източници. В съответствие с действащите наредби МОСВ определя уязвимите зони и разработва програми за действие за ограничаване замърсяването на водите с нитрати, утвърждава техническите проекти за употреба на утайки в селското стопанство.

Широка и многообхватна е законодателната рамка, касаеща земеделските земи в България. Нормативните актове, които имат пряко отношение към устойчивото управление и опазване на земеделските земи, са Законът за опазване на земеделските земи, Правилникът за прилагане на Закона за опазване на земеделските земи, Законът за собствеността и ползването на земеделските земи, Правилникът за прилагане на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, Наредба № 26 за рекултивация на нарушени терени, подобряване на слабопродуктивни земи, отнемане и оползотворяване на хумусния пласт, Наредба № 3 за Норми относно допустимото съдържание на вредни вещества в почвата, Законът за опазване на селскостопанското имущество, Правилникът за прилагане на Закона за опазване на селскостопанското имущество, Инструкцията на Министерство на земеделието и храните за определяне на вида и степента на замърсяването на земеделските земи по землища и режими на тяхното ползване.

Със заповед № РД 09-431/22.08.2005 г., министърът на земеделието и храните утвърди Правилата за добра земеделска практика. Те са разработени в изпълнение на изискванията на Наредба № 2 от 16.10.2000 г. за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници. За земеделските стопани, чиито стопанства попадат на територията на чувствителна/уязвима зона, прилагането на Правилата за добра земеделска практика е задължително, като част от Програмата за ограничаване и ликвидиране на замърсяването в чувствителните/уязвимите зони.

Наредба № 2 от 2000 г. е отменена с Наредба № 2 от 2007 г., съгласно която със № РД 09-799 от 11.08.2010 година на министъра за земеделието и храните са утвърдени нови правила за добра земеделска практика. Със Заповед № РД 09-157/14.03.2014 г. на министъра на земеделието и храните и Заповед № РД –

267/01.04.2014 г. на министъра на околната среда и водите е утвърдена Програма от мерки за ограничаване и предотвратяване на замърсяването с нитрати от земеделски източници в уязвимите зони. Програмата е разработена в изпълнение на изискванията на Наредба № 2 от 13.09.2007 г. за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници. Програмата е задължителна за всички земеделски стопани от всички нитратно уязвими зони на територията на страната.

Националната законодателна рамка, свързана с цялостното устойчиво управление и опазване на природните ресурси и екосистеми, се урежда чрез Закона за защитените територии, Закона за биологичното разнообразие, Закона за горите, Закона за водите, Закона за ограничаване изменението на климата, Обн., ДВ, бр. 22 от 11.03.2014 г., в сила от 11.03.2014 г., Закона за управление на отпадъците, Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси.

Тук е мястото да отделим внимание на Закона за регионалното развитие, чрез който се регламентира устойчивото развитие на регионите, стратегическото планиране и програмиране, следвайки принципите на устойчивото интегрирано развитие, както и на Закона за устройство на територията, който урежда обществените отношения, свързани с устройството на територията, инвестиционното проектиране и строителството в Република България, и определя ограниченията върху собствеността за устройствени цели.

С присъединяване на България към Европейския съюз, страната ни премина през процес на хармонизация на националното законодателство с правото на Общността. Това до голяма степен е положителен фактор, що се отнася до подобряване и усъвършенстване на националната ни законова рамка за устойчиво развитие и опазването на околната среда за настоящото и бъдещите поколения. Достиженията на правото на Общността (acquis) включват около 200 нормативни акта, които обхващат хоризонталното законодателство, замърсяването на водата и въздуха, почвите, горите, ландшафта, управлението на отпадъците и химикалите. Процесът на хармонизация на националното ни законодателство с правото на Европейския съюз на практика приключи през 2004 г. и на този етап предстои по-сериозната задача – прилагането на хармонизираното законодателство, свързано с опазване на околната среда и нейните компоненти.

2.1.2 Предизвикателства и перспективи по отношение на законодателната среда

Въпреки че законовата уредба, свързана с устойчивото управление на земята е до голяма степен налице и българското законодателство предлага широк спектър от законови механизми за опазване и управление на земята, все още липсва ясно регламентирана взаимовръзка между целите и специфичните разпоредби на тези закони. Една от основните слабости, които се наблюдават в това отношение, е свързана с недостатъчното нормативно регламентиране на изискванията за превенция и контрол, както и за системите за ранно предупреждение.

Съгласно Закон за почвите бяха приети три нови наредби – Наредба № 3 от 1 август 2008 г. за нормите за допустимо съдържание на вредни вещества в почвата (ДВ, бр. 71 от 12 август 2008 г.), с която бе отменена Наредба № 3 от 8.05.1979 г. (ДВ, бр. 36 от 8.05.1979 г.), Наредба за инвентаризацията и проучванията на площи със замърсена почва, необходимите възстановителни мерки, както и поддържането на реализираните възстановителни мероприятия (приета с ПМС № 30 от 2007 г.) и Наредба № 4 за мониторинг на почвите (Обн. ДВ. бр. 19 от 13 Март 2009 г.), с която

се урежда редът за провеждане на мониторинг на почвите, чрез създаване на Национална система за мониторинг на почвите (НСМП).

Със Заповед № РД-619/15.09.2009 г. на Министъра на околната среда и водите се утвърждават схемите за мониторинг на почвите и индикаторите за оценката състоянието на почвите съгласно чл. 10, ал. 1 и чл. 11, ал. 1 на Наредбата за мониторинг на почвите.

Законът за опазване на земеделските земи, Законът за собствеността и ползването на земеделските земи, както и съответните подзаконови актове към тях са добра правна основа за опазване на земеделските земи и повишаване на тяхната продуктивност, макар че те не дават достатъчна рамка и правила, свързани с торенето, разработването и провеждането на национална политика в областта на опазването на плодородието на почвите и запазване на екологично чистите земеделски земи.

Друг дефицит, който наблюдаваме в съществуващата законова уредба, е свързан с липсата на адекватни превантивни мерки по отношение на земите, незасегнати от деградационни процеси или претърпели деградация в незначителна степен. В страната ни предстои да започне прилагане на норми, хармонизирани с тези на ЕС в областта на изискванията за ранна превенция и мониторинг на процесите на опустиняването.

В българското законодателство, с изключение на Закона за регионалното развитие, няма нормативно задължение определени органи да осъществяват дейностите по управление, организиране и координиране на всички въпроси на устойчивото управление на земните ресурси с национално значение.

С присъединяването ни към ЕС започна прилагането на норми, хармонизирани с тези на ЕС в областта на изискванията за ранна превенция и мониторинг на процесите на опустиняването.

2.1.3 Национални стратегии и политики, имащи отношение към устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването

За да бъде действаща и адекватна Националната програма за действие, е необходимо да се направи преглед и анализ на съществуващите в страната политики и стратегии, които се отнасят до проблемите на деградацията на земите и тяхното устойчиво стопанисване и управление и да се потърси пресечната точка на техния обхват с оглед на по-интегриран подход при нейната бъдеща реализация.

Водещият стратегически и програмен документ, който конкретизира целите на политиките за развитие на страната до 2020 г. е Националната програма за развитие: България 2020 (НПР БГ2020), приета с Решение № 1057 от 20.12.2012 г. на Министерския съвет. НПР БГ2020 е интегриран документ за социално-икономическото развитие на България до 2020 г., показващ връзката между приоритетите на ЕС в контекста на Стратегията „Европа: 2020” и националните приоритети на България. Той обхваща пълния комплекс от действия на държавата в областта на социално-икономическото развитие, като същевременно определя мястото на мерките за постигане на националните цели, чието реализиране е заложено в Националната програма за реформи, Конвергентната програма и всички действащи стратегически и програмни документи.

Сред подприоритетите на НПП БГ2020 е *Подприоритет 3.5 Създаване на условия за опазване и подобряване на околната среда в регионите, адаптиране към настъпващите климатични промени и постигане на устойчиво и ефективно използване на природните ресурси* (към приоритет 3, свързан с регионалното развитие) и *Подприоритет 4.5 Устойчиво използване и управление на природните ресурси* (към приоритет 4, свързан с развитието на аграрния отрасъл), задаващи рамката на политики, имащи принос за опазването на земите и борбата с опустиняването.

Целите за постигане на устойчиво развитие на районите и общините в страната и отчитането на въздействието върху компонентите на околната среда, като резултат от инвестиционната и антропогенната дейност, са неразделна част от политиката за интегрирано регионално и местно развитие. Необходимостта от защита на околната среда и един устойчив път на развитие следва да е основен приоритет в политиката за развитие и сближаване на районите в страната, както и доближаване до средните показатели на развитие на регионите от ЕС. Значението на екологичната политика и на нейното интегриране в другите политически области става все по-важно, което налага непрекъснато да се работи за постигането на максимална ефективност, икономическа рационалност и прозрачност. Политиката в областта на околната среда е движещата сила на бъдещи структурни промени в икономическата и социална сфери в глобален, национален и регионален мащаб. Това обуславя наличието на нови отговорности, рискове и възможности.

Изпълненето на НПП БГ2020 се обезпечава с прилагането на планове за действие, като в процес на изпълнение е Тригодишният план за действие за изпълнението на Националната програма за развитие: България 2020 в периода 2015-2017 г.

Национален документ, чрез който се планират стратегическите насоки и приоритети в областта на околната среда и се осигурява финансирането и оперативното изпълнение по линия на Структурните фондове на ЕС за периода 2014 – 2020 г., е Оперативната програма „Околна среда” 2014 – 2020 г. Главната стратегическа цел на Оперативната програма е подобряването, запазването и възстановяването на естествената околна среда и развитие на екологичната инфраструктура¹¹

Специфичните цели на програмата включват опазване и подобряване състоянието на водните ресурси, намаляване на количеството депонирани битови отпадъци, подобряване на природозащитното състояние на видове и местообитания от мрежата Натура 2000, повишаване защитата на населението от наводнения, превенция и намаляване риска от свлачища и намаляване замърсяването на атмосферния въздух чрез понижаване нивата на ФПЧ₁₀/NO_x. Реализирането на тези цели ще доведе до подобряване качеството на живот на населението в страната и до повишаване на възможностите за инвестиции в икономиката. Мерките свързани с превенция и управление на риска от наводнения и свлачища ще допринесат за запазване икономическото състояние на региона чрез създаване на устойчивост при бедствия и предотвратяване отрицателните последици в резултат от наводнения/свлачища, както и за защита човешкото здраве. Планираните инвестиции се очаква да имат пряк принос във връзка с изменението на климата, по-

---

¹¹ Виж Приложение 2 за кратко описание на предвидените мерки по Оперативна програма „Околна среда” 2014 – 2020 г., относно която към настоящия момент все още се водят преговори с Европейската комисия.

конкретно за намаляване уязвимостта по отношение на последиците от изменението на климата.

Агроекологична политика на България и Европейския съюз: приоритети за развитие до 2020. Интегрирането на политиката за опазване на околната среда в рамките на всички европейски политики е важен принцип, определен в стратегията за развитие на ЕС „Европа 2020“. Агроекологията е ключов елемент за интегриране на концепцията за опазване на околната среда с Общата селскостопанска политика (ОСП) на ЕС. Агрополитиката в областта на опазването на околната среда е един от най-утвърдените механизми на политиката в рамките на ОСП. Първоначално (след 1987 г.) тя е насочена най-вече към смекчаване на въздействието върху околната среда вследствие интензификацията на селското стопанство и за възприемане на позитивните ефекти на екстензивното земеделие.

Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 г. също е сред основните национални документи, които формират политиката на страната ни по отношение на устойчивото развитие на селските райони. Основната цел в рамките на ПРСР 2014-2020, която кореспондира с целите на НПД 2014-2020 и осигурява интегриран подход към устойчивото управление на земите, е „Опазване на екосистемите и устойчиво управление, използване на природните ресурси в земеделието, горското стопанство и хранителната промишленост, предотвратяване на климатичните промени и приспособяване към тях. Тази цел е насочена към прилагането на добри земеделски практики, водещи до съхранение на биоразнообразието в земеделските земи с висока природна стойност и зоните от Натура 2000, устойчиво управление на водите и почвите, поддържане на традиционните екстензивни земеделски практики, предотвратяване на ерозионни процеси в почвата и опазване на почвеното плодородие“.

Третият Национален план за действие по изменение на климата за периода 2013-2020 г. предвижда конкретни мерки за намаляване на емисиите парникови газове във всички сектори, като тези мерки са съобразени с политиката на страната в областта на изменението на климата и съответно с потенциала на националната икономика за редукция на емисиите. Общият ефект от предвидените мерки ще гарантира изпълнение на поетите ангажименти и постигане на правно обвързващите за страната ни европейски цели. В сектор селско стопанство мерките са свързани от една страна с повишаване на знанията на земеделските стопани относно прилагане на подходящи практики, водещи до намаляване на емисиите от сектора и въвеждането на такива практики като насърчаване на използването на подходящи сеитбообороти, особено с азот-фиксиращи култури, насърчаването на екстензивното пасищно отглеждане на животните, а от друга с техническото обезпечаване на земеделските стопанства за обработване на почвата/стърницата, биологичната рекултивация с характерни за района тревни видове на деградиралите земеделски земи. За намаляване на емисиите от животновъдния сектор е важно да се изградят и подобрят съоръжения за съхранение и прилагане на оборски тор, да се въведат нисковъглеродни практики за преработка на оборски тор, например компостиране, преработка в биогаз в анаеробни условия. Насърчаването на екстензивното животновъдство и поддържането на оптимална гъстота на животинските единици в зависимост от природните, климатични и почвени условия осигурява добро екологично състояние на ливадите и пасищата и поддържане на постоянна тревна покривка, което води до съхраняване на запасите от въглерод в почвите.

През последните 21 години поглъщането на парникови газове от горския сектор компенсира между 11,35%-19,9% от общите емисии на парникови газове в

България. С най-голяма роля за поглъщането и складирането на въглерод (94 -95% от общото поглъщане за сектора) са териториите, заети от гори. Тази им функция ги прави фактор в борбата с изменението на климата. От тук идват и нуждите от разширяване на горските територии, бързото възстановяване на горския потенциал и подобряване устойчивостта и екологичната стойност на горските екосистеми.

Възстановяването и поддържането на горски (полезащитни) пояси в Североизточна България допринася за увеличаването на залесените територии, поглъщащи въглерод. Те също така допринасят за предотвратяване на почвената ерозия на едни от най-плодородните земеделски земи в България. Ветрозащитните пояси не са добре поддържани и са разположени в зони, които са най-уязвими на климатичните промени. Необходимо е там където те са деградирани да се презалесят, а където са в процес на деградация да се предприемат дейности по тяхната поддръжка.

Изоставените земеделски земи в повечето случаи са нископлодородни и залесяването е начин за предпазването им от ерозия и пълна деградация.

Националната стратегия за развитие на горския сектор в Република България за периода 2013 – 2020 г., приета с Протокол № 48.1 на МС от 27.11.2013 г., е основният документ, който определя стратегическата рамка на държавната политика за постигане на дългосрочно и устойчиво управление на жизнени и продуктивни многофункционални гори и нарастваща конкурентоспособност на горския сектор като основа за по-добър жизнен стандарт, особено в планинските и селските райони. Предпоставка за устойчиво развитие на горските територии са регламентирани със Закона за горите три нива на горско планиране - национално, областно и местно, отразени съответно в Национална стратегия за развитие на горския сектор, Стратегически план за развитие на горския сектор, областни планове за развитие на горските територии и горскостопански планове и програми. Стратегическият документ отразява европейски и национални политики и стратегически документи, свързани с горите и горския сектор в България, основни принципи, анализ на състоянието на горския сектор в Република България, визия, мисия и цели, приоритети и мерки, източници на финансиране за постигане целите на Стратегията и мониторинг за нейното изпълнение.

Друг аспект, който бихме могли да разгледаме във връзка със съществуващите национални политики и стратегии за устойчиво управление на земята, е стратегическото планиране на регионалното развитие, балансираното и интегрирано развитие на регионите в страната. Концепцията за устойчиво развитие на населените места стимулира интегрирани подходи, като отразява както нуждите и потенциала на урбанизираните територии, така и осъзнатата необходимост за опазване на околната среда и ефективно използване на земята. Основните документи, които предопределят националната политика в това отношение, са Националната стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2012 – 2022 г. и Оперативна програма „Региони в растеж” 2014 – 2020 г. Значителното негативно въздействие на урбанизацията и транспортните услуги върху устойчивото ползване на земите и влошаване качеството на почвата, като бавно възобновим ресурс, налага необходимостта от съобразяване на политиката за териториално и регионално развитие, развитие на градските центрове и управлението на транспорта с принципите на устойчиво развитие.

От 2001 г. в страната се изпълнява Национална програма за необходимите мерки в условията на тенденция към засушаване, целяща преодоляване на кризите в питейно-битовото водоснабдяване на населението и опазване на водните ресурси.

С Решение № 1057 на Министерския съвет от 20.12.2012 г. бе приета „Националната програма за развитие: България 2020 (НПР БГ2020)“. България 2020 е водещият стратегически и програмен документ, който конкретизира целите на политиките за развитие на страната ни до 2020 г. Визията, целите и приоритетите на НПР БГ2020 са дефинирани на базата на изготвен за целта социално-икономически анализ. Формулираните цели на правителствените политики ще осигурят постигането на ускорен икономически растеж и повишаване на жизнения стандарт на българските граждани в средносрочен и дългосрочен план.

НПР БГ2020 е документ за националните решения за растеж. Той е в съответствие с ангажиментите на България на европейско и международно ниво, но възплащава стремежа на държавата за избор на национален път за напредък.

Тригодишният план за действие за изпълнението на Националната програма за развитие: България 2020 в периода 2015-2017 г. е приет с Решение № 794 на Министерския съвет от 02 декември 2014 г.

Подприоритет 3.5 Създаване на условия за опазване и подобряване на околната среда в регионите, адаптиране към настъпващите климатични промени и постигане на устойчиво и ефективно използване на природните ресурси

Целите за постигане на устойчиво развитие на районите и общините в страната и отчитането на въздействието върху компонентите на околната среда, като резултат от инвестиционната и антропогенната дейност, са неразделна част от политиката за интегрирано регионално и местно развитие. Необходимостта от защита на околната среда и един устойчив път на развитие следва да е основен приоритет в политиката за развитие и сближаване на районите в страната, както и доближаване до средните показатели на развитие на регионите от ЕС. Значението на екологичната политика и на нейното интегриране в другите политически области става все по-важно, което налага непрекъснато да работим за постигането на максимална ефективност, икономическа рационалност и прозрачност. Политиката в областта на околната среда е движещата сила на бъдещи структурни промени в икономическата и социална сфери в глобален, национален и регионален мащаб. Това обуславя наличието на нови отговорности, рискове и възможности. Намаляването на риска и интегрираното управление при бедствия и пожари са изключително важни компоненти в контекста на устойчивия растеж.

2.1.4 Предизвикателства и дефицити по отношение на реализация на националните стратегии и прилагане на законодателната рамка

От общия преглед на съществуващите национални стратегии и секторни политики бихме могли да заключим, че в страната е създадена общата стратегическа рамка, която регламентира опазването на околната среда и нейните компоненти, предлага пакет от действия, чрез които да се обезпечи, както постигането на целите, така и индикативното разпределение на нужния финансов ресурс.

Видима е тенденцията за създаване на стратегии и национални програми, които започват да работят активно по отношение на устойчивото и

природосъобразно управление на земните ресурси едва през последните няколко години. На практика това означава липса на стратегически и интегриран подход назад във времето, особено що се отнася до устойчивото управление на земята и борбата с опустиняването.

За съжаление в България към настоящия момент няма разработени и приети програми и стратегии за опазване на почвите като природен ресурс на регионално и местно ниво.

Друга слабост, която се наблюдава, е липсата на ясно обвързване на националните програми и планове за устойчиво развитие с Конвенцията на ООН за борба с опустиняването и някои от нейните основни принципи. До известна степен има създадени взаимовръзки и включване на основните задължения на страната ни по Конвенцията в част от стратегическите документи, но това е видно единствено на национално ниво – регионалното и местното стратегическо и оперативно ниво остават извън обхвата на изискванията по Конвенцията.

По същество изработените национални стратегии и документи представляват стъпка по посока устойчивото развитие на земните ресурси, но за съжаление липсва както адекватна на условията институционална координация, така и ясно определени финансови ресурси за реализацията на целите, които те си поставят.

Често липсата на публичност и прозрачност в процеса на изготвяне на тези национални стратегии води до ограничаване на тяхната ефективност и изолиране на заинтересованите страни, от които до голяма степен зависи прилагането и осъществяването на дейностите по стратегиите и програмите.

2.1.5 Усъвършенстване на нормативната и законовата база имаща отношение към УУЗ

При разработката на нормативни документи и законодателство в областта на УУЗ е необходимо да бъде изграден ефективен механизъм за координация, партньорство и консултации, с цел да бъдат взети под внимание мнението и интересите на всички заинтересовани страни, на етапа на тяхното разработване и обсъждане, когато те реално могат да направят полезни предложения и да станат съпричастни с материята, която те регламентират.

За да се повиши доверието в законодателната и нормативната база, следва да не се допускат постоянни и чести промени. Те пораждат несигурност и липса на доверие сред бизнес средите, които се стремят да минимизират своя риск. Обикновено мерките за УУЗ са свързани с големи инвестиции, при някои от които ефектът може да се очаква или ще стане видим в една по-далечна перспектива. По тези съображения бизнесът се нуждае и изисква по-голяма сигурност и стабилност.

Усъвършенстване на нормативната и законодателна база може да се търси в посока на узаконяване на механизми за стимулиране дейностите за УУЗ и то в една по-дългосрочна перспектива. Необходимо е да се предприемат конкретни законови мерки за осигуряване на дългосрочни права, произтичащи от влагането на инвестиции в природозащитни мерки - дългосрочни договори за ползване на природни ресурси, облекчени такси за ползване, преференциални данъци, предимство при наемането или закупуването на земята, отдаване на концесии на язовири, напоителни и отводнителни помпени станции, канали, и др., срещу

задължения за инвестиране в подобряване на инфраструктурата, управлението и качеството на услугите, което ще заинтересува частния сектор.

Акцентът в законодателната и нормативната база, третираща проблемите на УУЗ и опустиняването, е целесъобразно да падне върху мерки с превантивна цел, а не върху санкциите, след настъпилото нежелано събитие.

Необходимо е да се минимизира “пожелателния” характер в голяма част от законите и нормативните актове, чрез ясно разписани стимули и санкции при изпълнение или нарушение. В противен случай тяхната сила се снижава и голяма част от предвидените правилни постановки се обезсмислят. В преобладаващата част от законите, свързани със земеделската земя, е записано, че тя следва да се стопанисва с грижата на добрия стопанин, но ако това изискване не се спазва, не произтичат никакви последствия. Такива примери има много в различни области, касаещи дългосрочното устойчиво управление на земите.

3. Роля, участие и отговорности на местното самоуправление

Ролята и отговорностите на общините, свързани с устойчивото управление на земите, могат да бъдат проследени основно в няколко аспекта - общините като орган на местно самоуправление, който приема и провежда политики за развитие на местната общност; общините като собственик на земи, чието стопанисване и ползване следва да се извършва в съответствие със съвременните изисквания и общините като партньор на централните и регионални държавни структури.

3.1. Отговорности на общините като орган на местното самоуправление, който определя стратегията за развитие на местната общност.

В съвременното българско общество постоянно нараства ролята на местното самоуправление във всички сфери на дейност. Местните власти са най-близо до хората и техните проблеми, а също така и най-близо до решенията. Общинският съвет като законодателен орган на местно ниво приема стратегии, прогнози, програми и планове за развитие на общината, приема устройствени планове на територията, определя изисквания за дейността на физическите и юридическите лица на територията на общината, които произтичат от екологичните, историческите, социалните и другите особености на населените места, както и от състоянието на инженерната и социалната инфраструктура. Планирането на развитието на една община отразява местните приоритети и потребности на населението, но също така пречупва в себе си националната политика. Устойчивото управление на земите е сравнително нов подход, който все още не е възприет от общините в България и не е интегриран в основните програмни документи, които те разработват и изпълняват.

3.1.1. Общински план за развитие

3.1.2. През 2005 г., в съответствие с изискванията на Закона за регионалното развитие, общините разработиха свои планове за развитие за 2007 – 2013 г. С тях бяха определени целите и приоритетите за развитието на съответната община, както и бяха създадени Годишните програми за реализация на Общинския план за развитие. Понастоящем процесът на изготвяне на тези стратегически документи на местно ниво приключи, като голяма част от тях са актуализирани за 2014 – 2020 г. Българските общини вече имат своите планове за развитие, но в тях въпросите на устойчивото управление на земите са третирани индиректно. Направени са подробни

анализи за състоянието на селското и горското стопанство в съответните райони, изведени са силните и слаби страни в развитието на тези отрасли. Планирани са дейности за развитие на биологично и алтернативно земеделие, за насърчаване ползването на пустеещи земи, за борба с ерозията и други мерки за рационално ползване и защита на земните ресурси. Като цяло, обаче, въпросите за деградацията на земите не са достатъчно интегрирани в тези документи и не отразяват подхода на устойчиво управление на земите.

3.1.3. Общинска програма за опазване на околната среда

В периода 2001 – 2004 г. общините разработиха свои програми за опазване на околната среда в съответствие с изискванията на Закона за опазване на околната среда. В тях бяха анализирани състоянието на компонентите и факторите на въздействие на околната среда. Акцентът в тези програми бе намаляване на съдържанието на вредните вещества в компонентите на средата (въздух, води, почви) под пределно допустимите стойности. В общини, в които има регистрирано засоляване, вкисляване на почвите или замърсяване с нитрати, пестициди, тежки метали, нефтопродукти и др., са планирани дейности за възстановяване на увредените почви. Често обаче, тези дейности не са изведени като приоритети, тъй като въздействието им върху човешкото здраве е непряко, а по хранителната верига. Много по-голяма тежест е дадена на дейностите за намаляване замърсяването на въздуха и водите, чрез които става и замърсяването на почвите. В тези програми не се обръща внимание на необходимостта от запазване на дълготрайния продуктивен потенциал на земните ресурси и поддържането на техните екологични функции. Към общинската програма за опазване на околната среда или самостоятелно бяха разработени и:

- програма за управление на качеството на атмосферния въздух;
- програма за управление на отпадъците;
- планове за управление на защитени зони и планове за действие за приоритетни растителни и животински видове;
- раздел “Лечебни растения”.

В тези програми също са предвидени редица мерки, чието изпълнение ще повлияе благоприятно върху състоянието на земните ресурси. От една страна ще бъде намалено химическото замърсяване на почвите, а от друга - с ликвидирането на нерегламентирани сметища, почистването на земи, замърсени с битови и строителни отпадъци, рекултивирането на стари депа, кариери за открит добив, хвостохранилища и др. ще се възстановят земи за ползване за земеделски и горски нужди. Програмите за управление на отпадъците, обаче, в повечето случаи не разглеждат отпадъците като ресурси и не си поставят за цел тяхното повторно оползотворяване. Много малко общини имат реални успехи в разделното събиране на отпадъци и в последващо рециклиране на неорганичните отпадъци. Компостирането на органичните отпадъци от бита едва прохода. В програмите за управление на отпадъците рядко намира място и проблемът с органичните отпадъци от растениевъдството и животновъдството. Липсата на пазар за сламата принуждава ползвателите на земи да горят стърнищата, което понижава продуктивността на почвите и създава опасности от пожар. Оборският тор е ценна суровина, която обаче не се оползотворява в достатъчна степен в земеделието и се изхвърля на произволни места, с което се замърсява околната среда. Въпреки посочените проблеми,

общинските програми за опазване на околната среда са добра основа за въвеждане на устойчиво управление на земите.

3.1.3. Кадастрална карта и специализирани карти

В съответствие с изискванията на Закона за кадастъра и имотния регистър, след 2002 г. започна създаването на кадастралната карта и кадастралните регистри за територията на Р България. С кадастралната карта се определят местоположението, границите и размерите на недвижимите имоти и данните за собствеността върху тях. Кадастралната карта обхваща цялата територия на землищата на населените места – урбанизирана, земеделски земи, гори и земи в горските територии, нарушени територии, защитени територии, води и др. Кадастралната карта е необходимата и задължителна база, въз основа на която се създават специализирани карти. Именно специализираните карти за почвите, водите, въздухът, нарушените територии и други, следва да бъдат основата, върху която да бъдат нанесени данните за опустиняването и деградацията на земите. Въз основа на данните от тези специализирани карти ще се изработват анализи и прогнози, необходими за устойчиво развитие на земите и борба с опустиняването им.

3.1.4. Общ устройствен план на община и специализирани устройствени планове

В съответствие с изискванията на Закона за устройство на територията, с Общия устройствен план на община или на част от нея, се определят общата структура на територията, предмет на плана и преобладаващото предназначение на съставните и структурните части – местоположението и границите на териториите за населени места и селищни образувания; земеделските територии; горските територии; териториите за природозащита; териториите за културно-историческа защита; нарушените територии за възстановяване и териториите със специално, с друго или със смесено предназначение. Общият устройствен план на практика привързва към съответните територии планираните мерки и дейности в Общинския план за развитие, както и тези от Общинските програми за опазване на околната среда. Особено важно е да се разработват т.нар. специализирани подробни устройствени планове, които са предназначени за неурбанизираните територии – земеделски, горски и защитени територии, за нарушени територии за възстановяване и за територии със специално или друго предназначение. В планирането на горските територии България има дългогодишни традиции.

Възстановяването на собствеността на горите не повлия съществено на този процес, тъй като преобладаващата част от горските територии са държавна собственост.

Няма практика обаче в разработването на Специализирани земеустройствени планове. Общините не възлагат такива планове дори и за земите от общинския поземлен фонд. Планирането на земеползването на територията на цялата община би следвало да е обект на дискусии със заинтересованите страни. Засега опит в земеустройственото планиране има само Община Силистра. Ясно е, че такива планове биха имали препоръчителен характер, тъй като Законът за собствеността и ползването на земеделските земи дава право на всеки частен стопанин, сам да решава каква продукция да отглежда на своята земя.

3.1.5. Планове за управление на речните басейни

Управлението на водите, водните обекти и водностопанските системи и съоръжения се осъществява на основата на Планове за управление на речните басейни. Тези планове са публични и следва да са обвързани с други планове в обхвата на съответното териториално ниво, включително с плановете за регионално развитие, териториално устройствените, лесоустройствените, паркоустройствените и други планове. В България са обособени 4 големи речни басейна, плановете за чието управление се подготвят от съответните басейнови дирекции. Общините участват в общественото обсъждане на съответния план за управление на речния басейн и представят свои становища и препоръки по него. Те имат свои представители в Басейновите съвети, в които плановете се подлагат на дискусии. Заинтересованите страни в този процес са много и важноста на плановете за управление на речните басейни личи и от факта, че те са на разположение за обсъждане най-малко в продължение на 6 месеца. Съгласно „Националната стратегия за управление и развитие на водния сектор в Република България 2012“ (ПУРБ), сме във втория цикъл на планиране, за периода 2016 – 2021 г. и е необходима заинтересованата общественост активно да участва в предстоящите шест месечни консултации, които ще се провеждат след обявяване на проектите на ПУРБ към края на 2014 г. на сайтовете на Басейновите дирекции и на МОСВ.

Съгласно изискването на чл.155, ал.1, т.2 от Закона за водите и чл.13 на Рамковата директива за водите Басейновите дирекции изработват планове за управление на речните басейни, което ще улесни процеса на интегриране в тях на въпросите на деградацията на почвите и устойчивото управление на земите.

3.2. Отговорности на общините като компетентен орган за налагане на местно ниво на законодателството, имащо отношение към устойчивото управление на земите.

Общините като орган на местното самоуправление имат задължението да контролират изпълнението на редица нормативни изисквания, които имат отношение към устойчивото управление на земите. Законът за опазване на околната среда, както и Законът за почвите отчитат, че почвата е ограничен, незаменим и практически невъзстановим природен ресурс. Поради това, юридическите и физическите лица, собственици и/или ползватели на поземлени имоти, са длъжни да не предизвикват вредни изменения върху почвата в собствените и в съседните поземлени имоти. Общините като компетентен орган по прилагането на закона следва да осъществяват контрол по изпълнението на тези разпоредби. На практика, кметовете на общини или упълномощени от тях лица много рядко извършват такъв контрол. В по-голяма степен общините участват в провеждането на превантивен контрол чрез механизмите на екологичната оценка и оценка на въздействието върху околната среда. По този начин се цели предотвратяване на реализирането на вредни за околната среда дейности, интегриране на предвижданията по отношение на околната среда в процеса на развитие като цяло и въвеждане принципа на устойчиво развитие. Необходимо е да се отбележи, че заинтересованата общественост се информира за инвестиционните намерения в началото на процеса на планиране и проектиране, който на всичките си фази се контролира и разрешава от кмета на общината в съответствие с правомощията му по Закона за устройство на територията.

3.1.4. Контрол по отношение ползването на земеделските земи

Законът за опазване на земеделските земи изисква те да се използват за производство на растителна продукция и паша на добитък по начин, неувреждащ почвеното плодородие и здравето. Задължение на собствениците и ползвателите на земеделски земи е да ги опазват от ерозиране, замърсяване, засоляване, киселяване, заблацияване и други увреждания и да поддържат и повишават продуктивните им качества. Въведен е принципът “замърсителят плаща”, тъй като причинителят на замърсяването или увреждането на земеделските земи поема разходите за възстановяването на тяхното плодородие или дължи на държавата изразходваните от нея средства за тези цели. Общините на практика не осъществяват контрол върху продуктивността на земите. Ако обаче се установи увреждане на земеделски земи - замърсяване (замърсяване с тежки метали и металоиди, радионуклеиди, нефтопродукти и други органични замърсители, промишлени, строителни и битови отпадъци), ерозия, засоляване, киселяване и заблацияване; влошаване на екологичните функции на почвената покривка и качеството на повърхностните и подпочвените води, се налагат задължителни за собствениците и ползвателите ограничения при ползване на земеделските земи. В годините на социалистическо развитие в някои райони с развита индустрия земеделските земи бяха значително замърсени, отговорност за което носи държавата. Поради това, собствениците не следва да отглеждат неподходяща продукция, която може да се окаже с повишено съдържание на вредни вещества и да възникне значителен риск за здравето както на производителите, така и на потребителите на растителни продукти, отгледани върху земи, например замърсени с тежки метали. В такива случаи общините могат да инициират информирането на собствениците и да се опитат да защитят правата на местното население.

На собствениците и ползвателите на земеделски земи следва да се предоставя и наличната информация за лечебните растения на територията на общината, за пригодността на земята за отглеждането им, както и информация за задълженията и препоръките относно земеползването, включително използване на екологосъобразни технологии за отглеждане, свързани с лечебните растения във всяка община.

Кметовете на общините осъществяват управлението на дейностите по опазване и устойчиво ползване на лечебните растения, а също и на дейностите по култивиране на лечебните растения, като издават разрешителни за ползване на лечебните растения от земи, води и водни обекти - общинска собственост; издават удостоверения за билките от култивираните лечебни растения; контролират ползването на лечебните растения в земите, водите и водните обекти - общинска собственост, в поземления фонд и в населените места. Като цяло общините не осъществяват регулярно дейностите по управление на ползването, опазването и култивирането на лечебни растения. В някои райони култивирането на лечебни растения е реална алтернатива за поминък на местното население и може в значителна степен да подпомогне устойчивото ползване на изоставени земеделски земи с влошена продуктивност, ако се популяризира и подпомага от общините.

3.1.5. Контрол върху ползването на гори и земи от горските територии

Общините нямат контролни функции върху горските територии, . Малко по-широки функции имат по отношение на защитените територии. Освен че участват в процеса на обсъждане и приемане на Планове за управление на националните и природните паркове, те са ангажирани и с мониторинга на изпълнението на тези планове. Общините могат да осъществяват охрана на отделни резервати и поддържани резервати, извън границите на Националните паркове. Кметовете на

общини са длъжни да спират дейности и строителство в предоставени за ползване гори, земи и водни площи в защитени територии - държавна, общинска и частна собственост, извършвани в нарушение на утвърдените Планове за управление и устройствени и технически планове и проекти. Те могат да съставят актове за административно нарушение по този Закон. Това показва, че общините могат да играят значима роля в устойчивото управление на защитените територии, но понастоящем те нямат достатъчно ресурси – човешки и финансови, за да участват по-активно в процеса.

Биологичното разнообразие е неразделна част от националното богатство и опазването му е задължение на общинските органи. Те контролират дейността на собствениците или ползвателите на земи, гори и водни площи, включени в Националната екологична мрежа, съставят актове за административно нарушение по този Закон и санкционират нарушители в предвидените в този Закон случаи. Законодателят е предоставил широки правомощия на общините в областта на биологичното разнообразие, но обикновено общините отделят минимално внимание и средства на тези дейности.

3.1.6. Контрол върху нарушени терени

Подземните богатства са изключителна държавна собственост. За общинска собственост се считат кариерни материали, когато се използват за задоволяване на строителните нужди на населението и се добиват по кариерен способ в обеми, не по-големи от 10 000 куб. м годишно. Общините могат да предоставят права за добив на подземни богатства чрез концесии за добив след съгласуване с Министерството на енергетиката. Общините нямат правомощия по Закона за подземните богатства, а на практика са силно потърпевши от дейностите за проучване и добив на подземни богатства. Откритите кариерни разработки нарушават ландшафта на съответния район. Много често изпълнението на рекултивацията на изчерпани находища се отлага години наред. Отпадъците от рудодобива и флотационните фабрики се съхраняват на депа и хвостохранилища, които не само нарушават ландшафта, но и при недостатъчно овлажняване на повърхността замърсяват съседните земеделски земи с прах, съдържащ тежки метали. За решаването на всички посочени проблеми общините нямат реални механизми за въздействие по Закона за подземните богатства, но Законът за опазване на околната среда им дава възможност да контролират такива терени в случаите, когато се замърсява околната среда.

3.2.4 Контролни функции по управление на водите

Управлението на водите е един от важните фактори за устойчиво управление на земите. При сключване на договор за концесия за води, водни обекти, водностопански системи и съоръжения - публична общинска собственост, общинският съвет определя местата за общо използване на водите и водните обекти и съществуващите права на използване на водите във водохранилищата.

Кметът на общината контролира: изграждането, поддържането и правилната експлоатация на канализационните мрежи и инсталациите за пречистване на битови отпадъчни води; изграждането, поддържането и експлоатацията на водностопанските системи общинска собственост; изграждането и регистрацията на кладенците за индивидуално водоползване от подземните води на територията на общината. Известно е, че по-малко от 50 % от битовите отпадъчни води в страната се пречистват преди заустването им във водни обекти. Много важна е ролята на общините за осигуряване пречистването на водите, както от големите селища, така и

от тези с население по-голямо от 2 000 еквивалент жители. Пречистването на отпадъчни води от малки населени места чрез създаването на изкуствени влажни зони не е широко разпространен метод, но прилага на практика подхода за устойчиво управление на земите и значително намалява инвестиционните и експлоатационни разходи.

3.2. Отговорности на общините, в качеството им на собственици на земни ресурси

3.2.1. Управление и стопанисване на земеделски земи

Общините в България са собственици на земеделски земи и като такива имат право свободно да избират начина на ползване на тези земи според тяхното предназначение. В прилагането на това право се крие и голямата отговорност на всеки собственик да ползва земите си по начин, който ще ги съхрани за идните поколения. Само две общини в страната – Велико Търново и Елена, са регламентирали със специална наредба стопанисването и управлението на земите от Общинския поземлен фонд. В останалите общини тези въпроси са част от Общинските наредби за разпореждане, придобиване и отдаване на общинска собственост. Това показва, че проблемите на управлението на земите не се оценяват в достатъчна степен от общините. Голяма част от земите общинска собственост са пасища и мери, които са земеделски земи от ниска категория. Общинска собственост са обикновено черните пътища, които обслужват земеделските имоти, както и синорите¹². И по отношение на тях общините не полагат никакви грижи поради липса на финансови ресурси за това.

Общините стопанисват и управляват земеделските земи, останали след възстановяването на правата на частните собственици. Трудности в ползването на тези земи създава фактът, че те се предоставят под наем и аренда за срок не повече от три, съответно 4 години. Наемателите на такива земи не могат да кандидатстват за финансиране по програми, тъй като имат краткосрочни договори и не покриват изискванията. След изтичането на 10-годишен срок от влизане в сила на Плана за земеразделяне и одобрената карта на съществуващи и възстановими стари реални граници, земите стават част от Общинския поземлен фонд. Този срок е много дълъг и допълнително забавя процесите на уедряване на собствеността на земята.

До 2005 г. общините нямат коректна информация за състоянието на собствените си земи, както и за качеството на земите на своята територия. Общинските служби “Земеделие” са на подчинение на Министерство на земеделието и храните. Предоставянето на информация на електронен носител от картите за възстановяване на собствеността на земите се извършва само от Главна дирекция “Земеделие и регионална политика” към министерството. Това много затруднява работата на общините за планиране и управление на земеделските земи. Такава информация би трябвало да е налична и достъпна за съответната общинска администрация, както за земите от земеделските, така и за тези от горските територии.

След 2005 г. територията на страната постепенно и систематично се покрива с кадастрална карта. Към 31.12.2007 г. за територията на България има одобрени или са в процес на създаване кадастрална карта и кадастрални регистри за землищата на 420 населени места, вкл. всички 27 областни града, 60 общински центъра и други

---

¹² граница на поземлен имот

333 населени места или за общо около 13% от територията на страната. Към момента процесът на създаване на кадастрална карта и кадастрални регистри продължава. Агенцията по геодезия, картография и кадастър (АГКК) откри производство по създаването на кадастрална карта и кадастрални регистри (КККР) за нови над двадесет населени места в областите Бургас, Варна, Велико Търново, Видин, Враца, Ловеч, Плевен, Перник, Разград, Стара Загора, Хасково, Шумен, Софийска област, както и за седем района на Столична община. Създаването на кадастрална карта и регистри е финансиран от държавата процес и гражданите нямат финансови ангажименти към тази дейност.

Създадената кадастрална карта и възможността, въз основа на нея да бъдат създавани специализирани карти на земите във връзка с борбата с опустиняването, имат голямото предимство от един картен материал да се черпи информация, както за урбанизираната територия, така и за земеделските земи, горските територии, нарушените територии и др.

За насърчаване на инициативите за подобряване качеството на земите общините могат да предоставят за срок, определен с договор, безвъзмездно право на ползване на физически и юридически лица, които са:

- възстановили или подобрили със собствени средства общински слабопродуктивни земеделски земи като рудници, кариери и други земи с нарушен почвен профил; сгуроотвали, хвостохранилища, сметища и други депа за отпадъци; стари корита на реки; трасета на изоставени канали, пътища, железопътни линии и строителни площадки, след демонтаж на инженерните съоръжения, облицовки и горно строене;
- рекултивирали със собствени средства общински земи като земеделски, които са замърсени с тежки метали и металоиди, радионуклиди, нефтопродукти, други органични замърсители, промишлени и битови отпадъци; киселини или засолени от промишлена дейност, или от неправилно напояване или отводняване; оврази, дерета, мочурища, силно ерозирани или силно каменисти почви и други терени, определени като некатегоризируема земеделска земя.

Този механизъм за подобряване състоянието и ползването на земеделските земи не се използва в практиката, което показва, че икономическата възвръщаемост на дейности за възстановяване и рекултивация на земи е ниска. Ако се въведе не само право на безвъзмездно ползване, но и на придобиване на такива земи, може да се очаква много по-голям интерес и частна инициатива.

3.2.2. Управление и стопанисване на земи от горски територииобщинска собственост

За горските територии - държавна и общинска собственост, се изработват горскостопански планове с изключение на териториите, предоставени за нуждите на националната сигурност и отбраната. Горскостопанските планове и програми на горските територии, собственост на общини, се утвърждават със заповед от директора на съответната регионална дирекция по горите - които попадат в района на дейност.

Управлението на горските територии - общинска собственост, се осъществява от общинска горска структура, организирана в една от следните форми: структурно

звено в администрацията на общината; търговско дружество, в което общината е едноличен собственик на капитала; общинско предприятие по смисъла на Закона за общинската собственост.

Изборът на формата на управление се определя с решение на общинския съвет.

3.2.3. Управление на води и водни обекти, собственост на общините

Собственост на общините са води и водните обекти, в това число естествени извори, езера и блата, когато са в очертанятия на земи - общинска собственост; водите, в т.ч. отпадъчните, които изтичат от имоти, публична или частна собственост и се вливат във води - публична общинска собственост; водностопанските системи и съоръжения на територията на общината с изключение на тези, които са включени в имуществото на търговски дружества или на сдружения за напояване и които се изграждат със средства или с кредити на търговските дружества или на сдруженията за напояване, вкл. съоръженията и системите за водоснабдяване на населените места в общината, включително и пречиствателните станции за питейни води; за отвеждане и пречистване на отпадъчните води от населените места; язовири и микроязовири; защитните диги и съоръженията и системите за укрепване на речните легла в границите на населените места.

Политиката, свързана с дейностите по експлоатация, изграждане, реконструкция и модернизация на водностопански системи и съоръжения - общинска собственост, се осъществява от кмета на общината. Особен интерес в последните години представляват микроязовирите, които се отдават на концесия за рибовъдство, спортен риболов и отдих. Много често стените и преливниците на микроязовирите не се поддържат в добро състояние от концесионерите и се създават предпоставки за наводнения на съседни земи и загуба на реколта. Причини за това са от една страна качеството на концесионните договори, а от друга страна недостатъчният контрол от страна на собственика – общината.

3.3. Общините като партньор на централните власти в процеса на устойчиво управление на земите.

Общините на практика са единствения властови орган, който интегрира в работата си всички аспекти на обществения живот – социални, икономически, екологични, образователни, културни. Поради това, те са естествен партньор и коректив на централните власти в прилагането на националното законодателство. МОСВ има дългогодишна практика на сътрудничество с местните власти. Другото ключово министерство по отношение на устойчивото управление на земите – МЗХ – все повече привлича общините като партньори в работата си.. Регионалните структури на МЗХ и МОСВ трябва да работят в тясно сътрудничество с местните власти, тъй като общинските администрации и в частност кметовете на кметства и кметските наместници в селата са най-близо до хората и познават най-добре техните проблеми. В това отношение общините са естествения медиатор за улесняване на процеса на информиране и привличане на населението към нови техники и производства. Те могат да предоставят и необходимия форум за обсъждане и решаване на проблемите с участието на всички заинтересовани страни.

За изпълнението на своите планове и програми общините разработват проекти, за които търсят финансиране сред национални и международни източници. Натрупаният опит и изграденият административен капацитет могат да бъдат в полза

и на ползвателите на земеделски земи, за които е трудно самостоятелно да подготвят предложенията си в изисквания формат.

4. Роля, участие и отговорности на бизнес организациите и асоциациите.

Ролята и отговорностите на бизнеса и неговите браншовите организации в управлението на земите и в борбата с опустиняването в основни линии се свеждат до: включването му в разработването и ефективното прилагане на правилата за добрите практики; подкрепа и внедряване на технологии, щадящи околната среда и осигуряващи биологично земеделие; мерки за устойчиво земеделие, лесовъдство, лов и риболов; използването на екологичното планиране в практиката на управление на предприятията; на запазване на биоразнообразието чрез насърчаване опазването на обработваемите земи с висока природна стойност, застрашени от интензификация на производството и/или изоставяне на земеделски земи; на традиционни животновъдни практики; на запазване на генетичното разнообразие и културното наследство, на екотуризма и др.

Дългото отсъствие на пазарни отношения в България обуславя неблагоприятните условия и несигурност за бизнеса. Липсата на управленски опит, неблагоприятната и неустойчива икономическа среда, затрудненията с реализиране на стоките и др., доведоха до големи загуби и чести фалити. Дълго време бизнесът работи в условията на дефицит на правила и законодателство, регламентиращи и защитаващи неговата дейност при новата икономическа среда. Макар тези условия да се променят, те не са ликвидирани. Това мотивира бизнесмените да се насочват към бързи, лесни и сигурни печалби. Не малка част от производителите се ръководят в своите действия от принципа за оцеляване, поради което опазването на околната среда и здравето на хората не са приоритет, а по-скоро са пренебрегвани и подценявани.

Липсата на опит и традиции в създаването, ролята, мястото и функциите на браншовите организации е инерция, която трудно се преодолява. При централизираната планова икономика такива организации с нестопанска цел не съществуваха. Тяхното изграждане започна, но се срещат големи трудности. Създаден е Съвет на Българските аграрни организации. В него членуват над 20 организации. Дейността на някои от тях, обаче, все още е твърде скромна, поради което бизнесът бавно преодолява недоверието си към тях.

Като цяло бизнес структурите не са готови и все още не се възприемат като страна по прилагането на Конвенцията. В преобладаваща си част те не са запознати или са слабо запознати с текстовете на Конвенцията, което ограничава възможностите за ефективното ѝ прилагане. Те не разполагат със специализирани звена или служители, пряко ангажирани с хармонизиране дейността им в съответствие с международните ангажименти на България.

Бизнес структурите не се ангажират достатъчно в разработването на нормативната и законодателната база, имаща отношение към УУЗ. Все още недостатъчно се търси мнението им на етапа на тяхното изготвяне и обсъждане.

Няма добра информираност за механизмите и източниците на средства, подпомагащи мерките, които са част от НПД за УУЗ и борбата с опустиняването.

Съществен недостатък в областта на опазване на околната среда и УУЗ е липсата на подготовка на специалистите за разработване на конкурентни проекти с

участието на бизнеса и неговите браншови организациите, поради което не малка част от финансовите ресурси, предназначени за тези цели, не се усвояват.

Все още в българските природозащитни нормативни актове и законодателство акцентът пада върху контролните механизми и санкциите и твърде рядко - върху стимулите; или ако ги има - те са недостатъчни и не винаги ефективни, за да се постигне с тях желаната мотивация.

Подобряват се условията за достъп на бизнеса до финансовата подкрепа чрез фондовете на ЕС и чрез националните средства. Опростява се процедурата за кандидатстване. Със синхронизиране на националното законодателство на България с това на ЕС, бизнесът получава все по-ясни правила и адекватна защита, което му гарантира по-голяма сигурност и намалява степента на риска. Подобрена е икономическата среда за бизнеса и тя става по-устойчива и прогнозируема. Повиши се културата, познанията и уменията да се управлява при условията на една нова среда, характерна за пазарната икономика, в която беше поставен българският бизнес. В резултат на подобрената подготовка, натрупания опит и ролята на конкуренцията, която все повече отсява можещите, се постига и мотивация за повишаване на инициативността, предприемчивостта и увереността в собствените сили и възможности. Увеличаващият се брой на пилотните проекти и на проектите в аграрния, хранително-вкусовия и горския сектори, играе ролята на демонстрационна инициатива и проправя пътя на успешния бизнес. Създават се условия за все по-добра информираност по отношение на научно-технически, технологически, маркетингови знания (търсене, предлагане, цени, вътрешни и международни пазари, възможности за минимизиране на транзакционните разходи и др.); за източниците на финансиране; за разработване на съвместни проекти и сътрудничество с други институции и целеви групи и др. Започна да се осъзнава потребността и ползата от обединяване, интегриране и координация за успешен бизнес. Забелязва се все по-силно обвързване на финансова подкрепа на бенефициентите с изисквания за устойчивото управление на ресурсите. С предимство се подпомагат селски и планински райони, които в най-голяма степен се нуждаят от въвеждането на УУЗ.

Добра възможност са Мерките по Приоритет 1 на Програмата за развитие на селските райони 2014 – 2020 г. (ПРСР), които насърчават повишаването на знанията на земеделските стопани, за прилагането на добри земеделски практики, водещи до опазването на биоразнообразието, почвите и водите.

Планирани са мерки по всички приоритетни области на Приоритет 4, като към него са насочени 34% от публичните средства на Програмата, които допринасят за съхранение на биоразнообразието, устойчиво управление на водите и почвите.

В рамките на агро-екологичните цели основен приоритет ще бъдат мерките за опазване на биологичното разнообразие в земеделските земи с висока природна стойност и зоните от Натура 2000. Земеделските производители ще бъдат насърчавани за поддържане на ландшафта и извършване на земеделска дейност в необлагодетелстваните райони. Помощта ще бъде насочена и към поддържане на традиционните екстензивни земеделски практики, предотвратяване на ерозионни процеси в почвата и опазване на почвеното плодородие. Ще се подпомагат непродуктивни инвестиции и инвестиции за изграждане на съоръжения за съхранение на оборски тор и правилното му оползотворяване съобразно изискванията на Нитратната директива. Приоритет ще бъде и оползотворяването на потенциала на страната за развитие на биологично земеделие. Ще се подпомага

залесяването и устойчивото управление на горските ресурси с акцент върху превенцията на горите от пожари, както и опазването на биоразнообразието при спазване на изискванията на НАТУРА 2000 за гори. За да се подsigури усвояването на агро-екологичните мерки ще се наблегне на подобряване на информираността, обучението и консултациите на земеделските производители по отношение на изискванията за устойчиво управление на природните ресурси. Планира се и финансиране на пилотни и демонстрационни проекти, свързани с прилагането на земеделски дейности, целящи опазването на околната среда.

Интервенциите по Приоритет 5, към които са насочени 15% от публичните средства на Програмата, също ще допринасят пряко или индиректно към опазването на околната среда доколкото насърчават ресурсната и енергийната ефективност, развитието на биоикономиката, преминаването към агроекологични практики и засилването на биоразнообразието. Всички тези въздействия ще допринасят за функционирането на по-здрави екосистеми, чрез което ще се ограничават негативните въздействия на първичния сектор върху компонентите на околната среда – въздух, почви и води.

По ПО 6Б са предвидени мерки за изграждане на ВИК инфраструктура, която ще има принос за по-устойчиво управление на водите. СМР на МИГ ще насърчават инвестиции и подходи целящи съхраняване и опазване на околната среда и насърчаване на ресурсната ефективност, вкл. обучения и консултантска помощ за околна среда и климат.

Значителна част от браншовите организации успяха да се докажат и се наложиха убедително в аграрния, хранително-вкусовия и горския сектор, Браншовите организации бяха дейни участници в националния дебат за бъдещето на Общата селскостопанска политика на ЕС до 2020 г., формирането на концепцията за прилагането на директните плащания по Първи стълб и помощта по Втори стълб на ОСП чрез ПРСР 2014-2020 г. Браншовите организации вземат все по-широко участие в подготовката на редица нормативни документи – наредби, кодекси, добрите практики и др.

5. Научно-информационно обезпечаване и международно сътрудничество за целите на УУЗ и борбата с опустиняването. Ролята на образованието.

Безспорно е значението и ключовата роля на науката за разработване и прилагане на схемите за УУЗ. Необходима е здрава основа от научни знания, прилагане и обмен на тези знания от участниците, значителни финансови ресурси в подкрепа на усилията за опазване и устойчиво управление на земите.

Научните организации имат необходимите технически и човешки ресурси като брой, квалификация и степен на ангажираност, с които да участват в процесите на УУЗ и борба с деградацията. В научните организации има изградени структурни звена, които работят или могат да се включат в разработването на проекти по проблемите на УУЗ, деградацията, в борбата със сушата и намаляването на последствията от тях, отчитайки мащабността и интегрираността на тези проблеми, считайки ги за приоритетни в своите научни планове и програми. Въпреки това, мащабността и комплексността на проблемите, свързани с опустиняването и деградацията на земите, изисква нови кадрови и технически решения, изграждане на специализирани структури в научните институти.

Наличието на централизирани национални системи за управление на науката (ССА, БАН, Съвет на ректорите на университетите) позволяват съгласувано изпълнение на национални програми за научноприложни разработки в областта на УУЗ и в борбата с опустиняването. Създадени са частни и държавни лаборатории, добре оборудвани със съвременна аналитична и информационно-измервателна апаратура за научни изследвания и проучвания. Завършени са редица разработки, в резултат на които са натрупани данни и информация, позволяващи да се създадат бази данни за нуждите на устойчивото управление на земите и за борба с опустиняването [8].

В редица случаи се срещат слабости и трудности във формиране на интердисциплинарни колективи, съвместни за научните институти и университети, които да могат да решават сложни задачи и резултатите от изследванията често не са доведени до степен, да могат пряко да се използват за целите на устойчивото управление на земите. Основната част от учените все още не са подготвени, че в периода на пазарно стопанство научните резултати са стока, която трябва да е насочена към определена категория купувачи и изследванията им трябва да се насочат към интересите на общественое-икономическото развитие на страната. Недостатъчна е координацията в научната общност, както на етапа на планиране на изследванията, така и при извършването им. Основна причина е липсата на подходящи форми на финансиране на колективите на този род разработки, когато съставите им са на различно административно подчинение.

Бизнесът все още не отделя средства, за да поддържа научни изследвания и не гледа на науката като на обект за инвестиция с добра възвръщаемост.

Няма законова възможност научните институти и университетите да ползват кредитни линии за научно-приложни проекти в партньорски отношения с бизнеса в областта на УУЗ.

Все още не е реализирана интеграцията между науката и практиката за предлагане и използване на научните резултати на пазарен принцип, защото в редица случаи научните продукти не са остойностени. Необходима е по-тясна връзка между двете общности, за да може тематиката на научните изследвания да изпреварва потребностите на практиката.

Съществена слабост е, че резултатите от научните изследвания не получават нужната публичност и не намират подобаваща реализация в практиката. Не е създадена достъпна за производителите база данни за научноприложни разработки по устойчиво управление на земите и борбата с опустиняването.

Недостатъчна е координацията между научните институти от една страна и партньорството им с другите заинтересовани страни - от друга. Рядко се формират интердисциплинарни екипи, работещи за създаване на система за оценяване на риска и последствията от неустойчивото управление на земите и опустиняването, което води до недостатъчно интердисциплинарни изследвания по проблемите на устойчивото развитие. Слабо е застъпено използването на дистанционни методи и моделиране при наблюдения, изработване на прогнози и планиране. Недостатъчно се използват у нас прогнозни модели, които да характеризират деградацията на земеделските и горски екосистеми, отчитайки състоянието на климатичните промени, състоянието на околната среда и социално-икономическите условия на живот. Недостатъчно се използват модели, с които се разработват сценарии за управление на земеделското и горско производство в условия на трайно засушаване

с прогнозна оценка на щетите и последствията. Тези изследвания обхващат по-големи периоди от време, за да се получат обективни резултати, които да се ползват от политици и ръководители за вземане на управленчески решения. За такива изследвания средства не достигат.

Слабо развита е националната и регионална изследователска база за мултидисциплинарни изследвания с привличане на ползвателите на земеделски и горски земи и на производителите на земеделска продукция по места. Недостатъчно систематизирана и открита за ползване е информацията, данните и разработките, свързани с борбата с опустиняването и деградацията на земята в научните институти и университети.

Няма достатъчен опит и специализирани кадри по икономическо остойностяване на очаквани или минали събития, нарушаващи устойчивото управление на земите или предизвикващи опустиняването.

Основна пречка за развитието на научно-приложните направления са недостатъчните финансови ресурси за извършване на проучвания и изпълнение на проекти, свързани с дейности по устойчивото управление на земите, за обновяване на апаратурата и автоматизиране на наблюденията; липсата на стимули за по-голяма инициативност и предприемчивост от страна на учените за реализиране в практиката на техни разработки.

Налице е тежест на научните кадри поради ниско заплащане и липса на перспектива в оскъдно финансираните от държавата и производителите изследвания, включително изтичане на учени от страната и застаряване на научните кадри. Млади хора не предпочитат науката и не се привличат на работа в научните институти, защото там не се осигуряват добри трудови условия и добро заплащане. С изключение на степенуването на научните звания и трудовия стаж, повишаването на квалификацията на учените и специалистите в научните институти не формира пряко диференциране на месечните възнаграждения. Все още съществува уравниловка в заплащането на труда на учените и специалистите, което не ги мотивира за по-голяма инициативност.

Като страна по КБООН, България се задължава да изгражда капацитет за защита, поощряване и използване на подходящи традиционни и местни технологии, знания, ноу-хау и практики за борба с опустиняването и деградацията на земите. Това налага те да бъдат адекватно защитени и местното население да получава непосредствена изгода при справедливи и взаимно съгласувани условия. В този аспект, научните среди от БАН и ССА имат реални успешни решения за прилагане на подходящи технологии, като например: за отглеждане на земеделски култури при неполивни условия, за отглеждане на алтернативни култури, за актуализиране на традиционни технологии при основните полски култури, за рекултивиране на нарушени и замърсени терени и др. Част от институтите използват собствени средства за финансиране и техническо осигуряване на такива дейности, но те са твърде недостатъчни. По-добрата координация между учените и участието им в работни групи по конкретни задачи за внедряване на местни технологии ще допринесе за по-добри резултати. Малкото финансово обезпечени внедрителски дейности на този етап водят до снижаване интереса сред учените, въпреки много добрите традиции в миналото.

Българската научна общност е участвала и участва във формирането на световната политика за опазване на почвените ресурси, включваща опазване и

повишаване на почвеното плодородие, ограничаване и предотвратяване на деградационните процеси в почвите и стимулиране на устойчивото управление на земите.

Страната има ангажименти да улесни трансфера, придобиването, адаптирането и разработването на екологично чисти, икономически надеждни и социално приемливи технологии. Чрез използване на съответни информационни системи и тематични програмни мрежи трябва да се подпомага обменът на информация за наличните технологии, за евентуалните екологични рискове свързани с тях, за условията на тяхното придобиване. В тази връзка е добре да се предприемат дейности за създаване на пазарни условия, системи за стимулиране, както и мерки за ефективна защита правата на научната и интелектуална собственост.

Новаторското развитие на алтернативни източници за съществуване има за цел придобиване на нови навици от местното население в районите със засушаване за осигуряване на стабилна прехрана. Това развитие налага разработването и прилагането на научно-приложни проекти. Научните институти съдействат за разработването и внедряването на редица технологични решения, свързани с отглеждане на земеделски култури при неполивни условия, селекция на алтернативни култури, изграждане на полезащитни горски пояси. Недостатъчната екипировка и техническа база в тези институти, както и непълното използване на наличния капацитет от кадри (поради липса на специализирани структури и финансова осигуреност), създават проблеми при изпълнение на тези дейности.

Необходимостта от разработване и прилагане на програми за устойчиво напояване произтича от разработените глобални модели за неблагоприятните климатични промени през следващите години у нас. Оказването на специализирана помощ и поддръжка на местно ниво в тази област изисква по-добри контакти и сътрудничество на учените с ползвателите на земеделски земи. Научните институти на БАН и ССА разполагат с квалифицирани кадри и опит, но те са недостатъчно на брой. Липсва и оперативност при научните среди за по-добри контакти с бизнеса по проблемите на напояването, внедряването на технологии за рационално използване на водните ресурси.

Разработването и прилагането на устойчиви методи в селското стопанство, свързани с организация, планиране и регулиране на земеползването, засилване ролята на земеделието за развитие на селските райони и устойчиви селскостопански практики, са друго възможно направление, където ролята на науката е изключително важна.

Научната и академичната общности у нас имат капацитет за разработване на съвременни агроекологични програми, за организиране и провеждане на квалифицирано обучение за земеделски производители и животновъди, за въвеждане на технологии, нови практики и знания в земеделието. Реализират се изследователски проекти по селекция на сухоустойчиви култури, агротехника, агромелиорации, с постоянна времева рамка и собствени средства на научните институти, макар и недостатъчни. Нови методи и подходи на научните изследвания в земеделието са наложителни с цел по-рационално използване квалификацията на научните кадри.

Ефективното и устойчивото управление на природните ресурси също изисква участието и подпомагането от науката. Това налага изготвянето на задълбочен анализ на природните условия в засегнатите от опустиняване райони, като се оценят

причините за деградация на земята и последствията от сушата и опустиняването, и се определят приоритетните направления за действие. В процеса на осъществяване на тези дейности се търси реализация и на инициативите по КБОООН, свързани с процесите на борба с бедността и с принудителната миграция на хора от селските райони.

5.1. Роля на международното сътрудничество за изпълнение на дейности по УУЗ

Държавите, страни по Конвенцията отчитат водещата роля на международното сътрудничество и акцентират върху: разработването и прилагане на под-регионални и регионални програми за действие, трансфер на технологии, научни изследвания и разработки, обмен на информация и добри практики, ноу-хау и т.н. Това сътрудничество включва разработване и изпълнение на съвместни програми за устойчиво управление на трансгранични природни ресурси, научно-техническо сътрудничество в областта на УУЗ, укрепване на съответните институции, подпомагане при търсене на финансови ресурси.

България регулярно разработва и представя на Секретариата на КБОООН Национални доклади на Р България за предприетите политически и институционални мерки и решения по изпълнение на Конвенцията на ООН за борба с опустиняването.

Участва в международни форуми (конференции, кръгли маси, комитети, регионални работни срещи) на политическо и експертно ниво, за приемане на политически решения по конкретни глобални проблеми и за определяне на приоритетите за работа и следващите стъпки по изпълнение на Конвенцията на глобално, регионално и национално равнище.

Признаването на важността на трансграничния характер на деградационните процеси на земите привлича вниманието на международните институции към нуждата от разработването на политика за защита на земите и почвите на глобално равнище.

Към КБОООН е създаден Комитет по наука и технологии, който предоставя информация и консултации по научно-техническите въпроси, свързани с деградацията и борбата с опустиняването; разработва методики и проекти в подкрепа на засегнати от опустиняване райони и периодически прави преглед на приоритетните насоки на изследванията. България, като равноправен член по Конвенцията има свой представител, който представлява страната и участва в процесите на подготовка и разработване на тези документи.

Участието в международни проекти на наши институти и университети с научни организации в чужбина е добра насока за развитие. България е член на Европейското почвено бюро и нейни представители участват в работните групи по мониторинг на почвите, оценка на органичното вещество в почвите, оценка и въздействие на ерозията на почвите, оценка на замърсяването на почвите с органични замърсители и тежки метали, бази данни за почвените свойства, дигитализирани почвени карти в различни мащаби.

Въпреки това се отчита слабо участие на учени в популяризирането на добри международни практики и в сътрудничествата, и слабо използване на международния опит. Нисък е капацитетът на учените от аграрната общност за подготовка на проекти и кандидатстване за участие в международни програми. В

същото време подготвяните от тях проекти не са по-малко конкурентноспособни от тези на чуждестранните институции.

В съответствие с целите и принципите на КБООН, според своите възможности България се задължава да поощрява научно-техническото сътрудничество в сферата на борбата с опустиняването и смекчаването на последствията от сушата на национално и местно ниво.

Обменът на научна информация по проблемите на УУЗ се води чрез мрежи за научно-техническо сътрудничество, макар и не добре структурирани до момента. За поддържането им учените разполагат с човешки ресурс, но липсва финансова осигуреност. Тези мрежи подпомагат събирането и координирането на съответните данни и информация върху деградация на земите, анализирането на процесите и техните последствия, решаването на конкретни проблеми в областта на УУЗ.

Новите социално-икономически условия в страната налагат точно формулиране на приоритетите в научните изследвания по опустиняването и деградацията на земите и интензивно търсене на възможности за финансово осигуряване чрез международното сътрудничество или в рамките на програмите за действие по УУЗ.

5.2. Роля на образованието за целите на УУЗ

Важна роля е отредена на разработването и използването на образователни програми с цел разясняване на причините и последствията от деградацията на земята и сушата, и за по-добро разбиране на връзката им с бедността.

Разработването на съвместни програми за обучение между научни институти и университети предполага създаването на необходимите условия за органично свързване и взаимно проникване в изследователските програми и учебните планове на двете общности и използване на резултатите и постиженията им, достигнати досега за целите на УУЗ.

Прилагането на подобен интегриран управленски подход би обединило усилията на преподавателите от университетите и на изследователите от институтите за повишаване качеството на тяхната дейност и удовлетворяване изискванията на Европейската общност в това отношение. Това налага образователна и възпитателна работа на всички нива на образователната система (от подрастващите до студентите и докторантите), както и обучение на специалисти от научната сфера и бизнеса за подготовка и участие в конкурси за проекти по УУЗ.

Слабо е застъпено обучението относно стопанисването и опазването на земите от замърсяване в образователните програми на основните училища. В страната има над 90 средни професионални училища в областта на земеделието и горското стопанство, финансирани от МЗХ. Налице е непознаване и недостатъчно популяризиране на обучението на добрите международни земеделски практики, включително и в селския и еко-туризъм. Учените с богат опит от научните институти не са или са слабо ангажирани в подготовката на учебни програми и планове на университетите по дисциплини в областта на УУЗ. Не се изготвят съвместно от научните институти и университетите програми за обучение в магистърска и докторска степен в области, които имат отношение към УУЗ. Не са достатъчни координацията и партньорството между научните институти и университетите по изготвянето на магистърски и докторски програми за обучение в области, които имат отношение към УУЗ.

6. Роля, участие и отговорности на неправителствените организации. Информирани и привлечани на обществеността.

В България демократичните промени започнаха през 1989 г. със сформиранието на неформални екологични организации, които поставиха началото на развитието на гражданско общество. Този процес продължи и през следващите години, което доведе до регистрирането на над 500 организации с нестопанска цел, извършващи дейности в областта на околната среда и устойчивото развитие. Тези организации са изключително разнообразни като структура, приоритети и капацитет. Най-голямата част от активните неправителствени организации (НПО) се занимават с опазване на биологичното разнообразие и различни природозащитни дейности, по-малка част са насочили своята дейност към опазване чистотата на въздуха, водните ресурси, устойчивото управление на отпадъците, екологичното образование. През последните години все повече организации работят в областта на биологичното земеделие, регионалното и местно развитие, еко и селски туризъм. НПО са активен партньор при разработването на законодателната рамка, имат експертен капацитет за провеждане на информационни и образователни кампании за обществеността и при осъществяване на публичния контрол по изпълнението на поетите ангажименти от правителството, местните власти и бизнеса.

Натрупан е и значителен опит по работа по проекти и програми, финансирани от ЕС и други донори, особено от НПО, работещи в областта на опазване на околната среда, но най-вече в урбанизираните територии на страната.

Опустиняването, деградацията на почвите и устойчивото управление на земите са приоритети за твърде малко организации. Устойчивото управление на земите и управлението на горския сектор се считаха доскоро за дейности, изключително осъществявани от държавата. Важен фактор, влияещ върху слабата заинтересованост от страна на НПО, е липсата на финансови ресурси, както от страна на националните, така и от страна на международните донори в областта на устойчивото управление на земите. В страната са слабо развити икономическите лостове като банково кредитиране на успешни проекти или добри практики, изпълнявани от НПО.

От друга страна развитието на НПО, работещи в областта на опустиняването, деградацията на почвите и устойчивото управление на земите, пряко зависи и от общото развитие на селските райони. Недостатъчна се оказва и подготвеността и интересът сред НПО за извършване на дейности по устойчиво управление на горите. Реализирането на дейности по повишаване на лесистостта на районите чрез създаване на нови гори и полезащитни пояси върху общински и частни земеделски земи, създаване на култури от медоносни видове за развитие на пчеларството, задоволяване необходимостта на населението от дървесина за енергийни нужди и развитието на алтернативен туризъм, са добра предпоставка и алтернатива за бъдещото развитие на НПО.

НПО имат голям потенциал за развитие в прилагането на Правилата за добрата земеделска практика и изпълнението на Националната агроекологична програма. Провеждането на широка информационна кампания за разясняването на Правилата за добра земеделска практика и за мотивиране на земеделските производители за прилагането им, в която НПО биха могли да изиграят съществена роля като медиатор на процеса. Големи възможности за развитие ще предостави и стартирането в България на инициативата на ЕС – Хоризонт 2020

Първи пилотен проект в това направление бе стартирал през месец февруари 2003 г. съвместен проект на Министерството на земеделието и храните и Програмата на ООН за развитие (ПРООН), “Устойчиво развитие на селските райони”. Проектът се осъществи в единадесет пилотни общини: Ардино, Белица, Вършец, Гърмен, Ивайловград, Кирково, Маджарово, Тополовград, Трън, Сатовча, Якоруда, разположени на територията на пет области (Монтана, Перник, Благоевград, Кърджали, Хасково). Дейностите по проекта бяха концентрирани върху устойчивото развитие на земеделието, горското стопанство и алтернативния туризъм. Проектът работи за подобряването на капацитета и сътрудничеството на общинските администрации, селскостопанските производители, малките и средни предприятия, неправителствени организации, професионални сдружения и кооперативи чрез създаване на 11 Местни инициативни групи (МИГ) по методологията Лидер, с участието на трите сектора: неправителствен, местни власти и бизнес.

Този подход даде възможност и за развитието на публично-частните партньорства на местно ниво. Тези партньорства играят положителна роля за развитието на местната икономика чрез създаване на различни форми на заетост и включването на различните заинтересовани страни в устойчивото управление на земите.

Ниското образователно-квалификационно равнище на населението в селските райони има отрицателен ефект не само върху развитието на модерно и ефективно селско стопанство, но намалява и шансовете за стартиране на не-селскостопански дейности. Поради липсата на квалификация или ниско образование, все повече нараства делът на дълготрайно безработните в селските райони. Тези общи тенденции водят след себе си и доста проблеми, свързани с организирането на местните общности в граждански сдружения, независими от финансирането на държавата, а неподготвеността за участие по проекти, финансирани от ЕС води до нестабилност в развитието на организациите.

Като добра възможност за подпомагане на НПО от селските райони се отчита създаването и подпомагането на развитието на Национална мрежа за развитие на селските райони. В Мрежата ще могат да членуват НПО, регистрирани в селските райони. Основните услуги, които ще предлага Мрежата, най-общо са определени като:

- Осигуряване на информация на членовете на Мрежата;
- Предоставяне на обучителни семинари и експертна помощ за развитие на капацитета на членовете на Мрежата;
- Съдействие за създаване и изграждане капацитета на Местни инициативни групи;
- Провеждане на застъпнически кампании по ключови проблеми, свързани с развитието на селските райони;
- Укрепване и разширяване на Мрежата.

През последните години бяха създадени различни информационни ресурси в Интернет пространството за състоянието на водите в България (като количество и качество по водни басейни), законодателството, управлението, обсъждане на стратегиите във водния сектор и др. Неправителствените организации играят важна роля и в управлението на водните ресурси. Тяхната гражданска позиция е особено

съществена при участие в Басейновите съвети, които са създадени към Басейновите дирекции. Първият Басейнов съвет в България бе създаден като неправителствена организация през 2002 г. Разпространението на информация и провеждането на образователни кампании във връзка с интегрираното управление на водите са сред важните приоритети на НПО.

7. Роля, участие и отговорности на собствениците и ползвателите на земеделски земи в процеса на устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването.

Отрицателният естествен прираст, застаряване на населението и вътрешната миграция са валидни за цялата страна, но те са много по-силно изразени в селските райони. Близо 78 % от заетите в земеделието работят в селските райони, но едва 3 % от тях, са постоянно наети работници. Останалите 97 % се формират от временно наети (сезонни) работници или от работещите в полу-пазарни стопанства (най-често за собствена консумация).

В планинските райони се наблюдава тенденция към обезлюдяване, което води не само до неустойчиво управление на земеделската земя, но и до трайно влошаване на нейните качества и продуктивен потенциал. В някои общини гъстотата на населението на квадратен километър достига тревожни стойности (Трекляново, Кюстендилско - 4,2 жители, М.Търново - 5,7 жители; Чупрене, Видинско и Ивайловград – 9 - 10 жители и т.н.).

Повече от земята е собственост на градски жители, а близо 80 % е на наследодатели, а не на наследници, някои, от които са в пенсионна възраст или вече са починали. В същото време голяма част от селските жители са без земя или са малоимотни. Това предполага по-нататъшно раздробяване - чрез делби, покупко-продажби, дарения, оземляването и други сделки със земята. Това от своя страна води до примитивно производство, невъзможност за прилагане на технологии на съвременен равнище, ниски добиви, скъпа и неконкурентноспособна земеделска продукция и ограничени възможности за УУЗ.

Проблемите, свързани с раздробеността на собствеността върху земята обаче най-силно се осъзнават от едрите ползватели на земеделски земи. Според 64 % от тях комасацията би била полезна за тяхната фирма. Едва 5,3 % от малките селскостопански фирми в селата споделят това мнение. Хората в селата също не възприемат проблема за разпокъсаността като особено важен за развитието на икономиката в селските райони.

Преобладаващата част от земеделските производители арендуват или наемат земя и то при условията на краткосрочна аренда. От наблюдаваните през 2000 г. от Агростатистиката стопанства, стопанисващи 67 % от използваната земеделска площ на страната, 50 % обработват земя под наем, 45 % - под аренда и едва 5 % тяхна собствена [6]. По данни от Преброяването на земеделските стопанства в България през 2010 г. собствената земя вече нараства на 20 % от общо използваната от стопанствата земеделска площ. Все още високият дял на земята, взета под наем и аренда, Това демотивира ползвателите на земеделски земи да влагат инвестиции в земята за трайни подобрения и за рационалното ѝ използване, води до сериозни трудности при планирането и устойчивото управление на земята, и до влошаване на нейните качества и структура.

Собствениците се въздържат да отдават земята си под аренда за дълъг период от време главно поради некоректността на арендаторите, все по-честите нарушения на договорите и тяхната безнаказаност. Собствениците са многобройни, дребни и разединени, и не са в състояние сами да защитят интересите си срещу многото и непреодолими обстоятелства - твърде либералният Закон за арендата, неосигуряваща надеждна защита; неефективната съдебна система; едрите и икономически по-силни арендатори; монополното положение на единствения арендатор в много селища; ниското равнище на поземлената рента; липсата на сдружение или съюз на собственици на земя и др.

Голяма част от новите собственици нямат документ за собственост. Това ще задържа уедряването на собствеността и земеползването и ще бъде много сериозно ограничително условие за усвояване на средствата от Структурните фондове на ЕС, а от там - и за УУЗ. Тъй като в преобладаващата си част земята се връща на наследодателите, се налага делба между сънаследниците, които понякога достигат до 70 души. Неприключилите делби, неразрешените проблеми във връзка със собствеността върху земите по параграф 4 от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, продължаващите съдебни дела за доказване на собствеността, оспорване на стойностната оценка на земята при обезщетяване на собствениците с поименни компенсационни бонове и др., дълго време ще оказват неблагоприятно влияние върху устойчивото управление на земята и борбата с опустиняването.

Земеделските производители в голямата си част нямат квалификация и опит в отглеждането на земеделски култури и животни, както и мениджърски умения, поради което често не спазват агротехническите изисквания за редуване на културите, не прилагат ефективни технологии на торене, борба с болестите и неприятелите, напояване и т.н. Недостатъчните финансови ресурси за животновъдството са предпоставка за неправилното съхраняване и използване на оборския тор, което е причина за замърсяване на водите и почвата.

Липсата на достатъчна убеденост за ползата от сдружаване сред земеделските производители ще бъде сериозно препятствие за устойчивото управление на мерите и пасищата и за усвояването на финансовите средства от Структурните фондове на ЕС. Преобладаваща част от мерите и пасищата в България са общинска и държавна собственост, но в повечето случаи те се ползват безплатно от земеделските производители, отглеждащи животни. Никой обаче не полага грижи за тях. С прилагането на Общата селскостопанска политика, при която субсидиите се изплащат на хектар площ, голяма част от животновъдите в планинските райони няма да мога да ги получават, защото не притежават земя.

Предвидената норма, съгласно Наредба № 3 за създаване и поддържане на регистър на земеделските стопани като част от условията за допустимост до финансова подкрепа от ДФ "Земеделие", не работи ефективно. Производителите се въздържат от регистрация, защото съгласно Наредбата са длъжни да внасят здравни и пенсионни осигуровки, а също отпаднат и обезщетенията им за безработни. Тази бариера е резултат от недоверието в земеделските производители, че ще бъдат сред одобрените бенефициенти, поради по-малкия размер на средствата до сега. В резултат на това те считат, че се обезсмислят допълнителните разходи и пропуснатите доходи.

Земеделските производители срещат големи трудностите при реализацията на селскостопанската продукция, поради загубата на традиционни партньори на

външния пазар и свитото платежоспособно търсене на вътрешния, с непаритетната размяна на земеделските стоки, с високата им ресурсоемкост и ниска доходност, с нелоялната конкуренция на субсидираните вносни стоки и др., което се отразява неблагоприятно на тяхната конкурентноспособност и на способността и мотивацията им за участие в УУЗ.

Земеделските производители разполагат предимно с физически и морално износена материално-техническа база, която не може да отговори на ветеринарно-санитарните, фитосанитарните и хигиенните изисквания, както и на изискванията и стандартите за опазване на околната среда. Недостатъчни са вертикалната интеграция, информацията за работещите в аграрния, хранително-вкусовия и горския сектори, трансферът на научни знания, консултантските услуги, маркетинга, ноу-хау, прилагането на система за окачествяване, финансовите схеми за насърчаване на качеството и др.

Сложни са процедурите за кандидатстване за финансова подкрепа, много документация, високи транзакционни разходи, което е сериозна бариера, особено за дребните земеделски производители. Това ще бъде лимитиращ фактор за осигуряване на финансови ресурси за дейностите и мерките за УУЗ.

Недостатъчен е размерът на средствата за опазване и подобряване качеството на земеделските земи. Частната собственост върху земеделска земя, в отсъствието на опит в сдружаване за колективно ползване и поддържане и на разрушените в по-голямата си част напоителни съоръжения, ще породи сериозни проблеми в УУЗ и борбата с опустиняването. Създаваните водни сдружения ще тушират постепенно тези проблеми.

В същото време собствениците/ползватели на земи имат редица задължения, произтичащи от националното законодателство. Собствениците на гори и земи от горските територии трябва да упражняват правото си на собственост върху тях по начин, който не влошава състоянието им и не причинява вреда на други собственици на гори и земи от горските територии или на обществото.

Собственикът свободно избира начина на ползване на земеделската земя, ако с това не променя нейното предназначение и не нанася вреди на собствената си земя, на земите на другите собственици или на качеството на повърхностните и подпочвените води. Но съгласно действащото законодателство собствениците и ползвателите на земеделски земи са длъжни да ги опазват от ерозиране, замърсяване, засоляване, киселяване, заблацияване и други увреждания и да поддържат и повишават продуктивните им качества; да опазват археологическите обекти, паметници на културата, мелиоративни, електроенергийни и други съоръжения и инсталации, геодезични и гранични знаци, намиращи се в техните имоти. При неспазване на тези изисквания на Закона, законодателят не предвижда ефективни санкции, поради което те имат повече пожелателен характер, отколкото реално значение.

За българското земеделие в краткосрочна и средносрочна перспектива ще бъдат характерни двете крайности - дребно фамилно стопанство, предназначено за самозадоволяване и едро - под формата на кооперативи, арендни стопанства, сдружения и други. Дребните стопанства в този им вид са нежизнеспособни, неефективни и неконкурентноспособни, а едрите са временни структури с монокултурно производство, организирани предимно върху чужда земя, наета за

кратки срокове, което ги прави нестабилни и неустойчиви, и ще бъде постоянен фактор за дестабилизация на сектора и за неустойчиво управление на земята.

За уедряване на собствеността върху земята и особено на земеползването и през програмен период 2014-2020 г. косвено влияние ще оказва подкрепата по Първи стълб на Общата селскостопанска политика чрез директни плащания на площ. , ще съдейства настъпилата промяна в Общата селскостопанска политика на ЕС,.

С някои положителни промени в ЗСПЗЗ, както с прилагането на ОСП на ЕС, където преобладават плащанията на хектар, се създават предпоставки за консолидация и УУЗ. Чрез водни сдружения ще се подобри устойчивото управление на напоителните съоръжения и на водните ресурси.

Част III. Стратегическа цел и стратегически направления на Националната програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването.

Програмите, предложени за реализация в рамките на стратегическите направления на НПД, предлагат съвкупност от дейности, които ще допринесат за подобряване на институционалната, законодателна и приложна среда, касаеща устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването в Р България чрез оперативни действия.

Предложените програми и мерки не са всеобхватни и изчерпателни по отношение на всички необходими дейности, които е нужно да се осъществят, за да се постигне и прилага на практика изцяло политиката, свързана с УУЗ. В рамките на Програмите се очертава основната посока на действие. В този смисъл Програмите ще разчитат на инициативата на национално, регионално и местно ниво за обогатяване на спектъра от възможни действия, които да допринасят и надграждат усилията на НПД за УУЗ. По своята същност предложените Програми ще разчитат до голяма степен на финансовата и институционална подкрепа на съществуващи стратегии и икономически механизми и поради тази причина активното участие на заинтересованите страни – институции, администрации на всички управленски нива, гражданското общество и бизнеса за привличане на алтернативни и допълнителни ресурси е от изключително значение.

НПД за УУЗ създава общата стратегическа рамка и посока на развитие и предлага реализация **на най-неотложните мерки и дейности**, които да дадат основа за интегриране и прилагане на дългосрочна политика в тази област. На НПД не бива да се гледа като на ограничителна стратегическа рамка, която създава практически възможности единствено на стеснен кръг от инициативи. Тази програма дава отправната точка за прилагане на единна политика за устойчивото управление на земите и по този начин предоставя потенциални възможности за всички заинтересовани страни и институции да разгърнат свои собствени инициативи и идеи.

Стратегическа цел: Ограничаване деградацията на земите и борба с опустиняването за запазване и развитие на капацитета на екосистемите, за постигане на чиста, безопасна и привлекателна околна среда, икономическа стабилност и подобро качество на живот.

Стратегически направления

Стратегическо направление I: Усъвършенстване на националното законодателство и политики за УУЗ и борба с опустиняването

С оглед на осигуряване на добри условия за действие на съществуващата правна рамка и политики за устойчиво управление на земите с тяхното ефективно бъдещо прилагане и цялостно усъвършенстване, трябва да обвържем основните цели на НПД с конкретни програми, които да осигуряват оперативната реализация на поставените стратегически цели.

Всяка от предложените програми съдържа интегриран пакет от мерки, чието осъществяване ще допринесе за по-ефективно действаща законова рамка, осигуряване на синергия на отделните политики на всички управленски и

административни нива и ще създаде по-добри условия за подобряването на институционалния капацитет, предлагайки работещи механизми за координация между институциите и организациите, имащи отношение към устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването. Друг важен елемент от предложените програми е очертаването на очакваните резултати и ефект от изпълнението им, както и възможностите за финансово обезпечаване на програмата.

Програми:

1.1 Програма “Подобряване и допълване на националната правна рамка за УУЗ и борба с опустиняването”

Обосновка

Националната законова уредба, свързана с устойчивото управление на земите, е до голяма степен налице и българското законодателство предлага широк спектър от законови механизми за опазване и управление на земята и елементите на околната среда. Нужна е и ясна регламентирана взаимовръзка между целите и специфичните разпоредби на законите, касаещи устойчивото управление на земята, както и подобряване на правната рамка, която да регламентира различни аспекти, свързани с опазването на земеделските земи, опазването на екологично чистите земеделски земи, правата върху различните видове ресурси, управлението на напояването на земите. Особено важно е да се създадат и правно регламентирани условия за провеждане на превантивна дейност по отношение на земите, незасегнати от деградационни процеси и насърчаване на въвеждане на системи за ранно предупреждение, регулярен мониторинг и контрол на дейностите, свързани с управление и ползване на земните ресурси. Без прилагане на конкретни мерки за подобряване и обогатяване на правната рамка би могло да се стигне до разпокъсано и неефективно управление на земите, което в перспектива да доведе до влошаване на качеството на земните ресурси и цялостно нарушаване и влошаване на състоянието на околната среда.

Цел

Комплексно подобряване и допълване на националната законова рамка, касаеща устойчивото управление на земите и опазване на природните ресурси.

Мерки

1. Разработване на „Методика за поддържане на регистър на площите с увредени почви, който да съдържа информация за месторазположението, източника на увреждане, вида и площта на увреждането, оценката на риска и изразходваните средства за проучването и възстановяването им“.
2. Усъвършенстване на националното законодателство по отношение на управление на напояването и опазването на земите.
3. Разработване на програма за разширяване на мрежата от полезащитни горски пояси и подобряване състоянието на съществуващите полезащитни горски пояси.
4. Разработване на регионални програми за защита на горите от пожари.
5. Разработване на превантивни мерки по отношение на земите, незасегнати от деградационни процеси или претърпели деградация в незначителна степен.

6. Разработване на норми, хармонизирани с тези на ЕС в областта на изискванията за ранна превенция и мониторинг на процесите на опустиняването.

7. Разработване и прилагане на система от икономически стимули за насърчаване на собственици и ползватели на земи за провеждане на дейности за устойчиво управление на земите.

Сред най-важните мерки, определящи по-нататъшната реализация и цялостно подобряване на правната рамка, свързана с опазването и устойчивото управление на земните ресурси са приетите Закон за почвите (Обн. ДВ. бр.89 от 6 Ноември 2007г), Наредба № 4 за мониторинг на почвите (Обн. ДВ. бр. 19 от 13 Март 2009 г.), Наредба № 3 от 1.08.2008 г. за нормите за допустимо съдържание на вредни вещества в почвата и Наредба за инвентаризацията и проучванията на площи със замърсена почва, необходимите възстановителни мерки, както и поддържането на реализираните възстановителни мероприятия (приета с ПМС № 30 от 2007 г.).

Очаквани резултати

Обогатена и подобрена национална правна рамка, позволяваща преодоляване на съществуващите дефицити за дългосрочно устойчиво управление на земите и създадена по-благоприятна правна среда за далновидно и интегрирано прилагане на различни правни механизми, надграждащи усилията за опазване и ефективно управление на земните ресурси и околната среда.

Период на прилагане

2015 – 2016 г.

Отговорни институции

Министерството на околната среда и водите (МОСВ), Изпълнителна Агенция по околната среда (ИАОС), Министерството на земеделието и храните (МЗХ), Изпълнителна Агенция по горите (ИАГ), в партньорство с други ресорни министерства (МФ, МИЕ) и НИМХ

Възможен източник на финансиране на дейностите

Държавен бюджет

Алтернативни финансови източници – донорски организации

Общ индикативен финансов размер на средствата, нужни за реализация на програма I.1: 360 000 лв.

I.2 Програма “Подобряване и интегриране на политики и стратегии с отношение към УУЗ и борба с опустиняването”

Обосновка

В страната е създадена общата стратегическа рамка, която регламентира опазването на околната среда и нейните елементи, предлага пакет от действия, чрез които да се обезпечи както постигането на целите и обезпечаване на голяма част от нужния финансов ресурс. Едва през последните години, след ратифицирането на

КБОООН през 2001 г., в страната започна да се наблюдава процес на прилагане на нейните принципи и изисквания. Всъщност това ще рече липса на стратегически и интегриран подход за устойчиво управление на земите и достатъчно опит и традиции в създаването и успешното осъществяване на интегрирани действия, чрез които не само да се опазва земния ресурс и околната среда като цяло, но и да се осигурява щадящо и обвързано с останалите стратегии и политики осъществяване на намеренията за опазване и устойчиво управление на земите.

Цел

Подобряване на съществуващите национални политики и стратегии, свързани пряко или непряко с устойчивото управление на земите и прилагане на интегриран подход при тяхното осъществяване.

Мерки

1. Интегриране и прилагане на принципи и подходи за УУЗ в действащи национални стратегии и политики.
2. Създаване на специализирани карти на земи във връзка с борбата с опустиняването.
3. Включване на основните препоръки по КБОООН като елемент на регионалните оперативни програми, областните стратегии и общинските планове за развитие.
4. Функциониране на Национален координационен съвет по изпълнение на КБОООН и осигуряване на взаимовръзка и интегрирано прилагане на всички действащи политики и стратегически документи, имащи отношение към устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването.

Очаквани резултати

Единно и интегрирано прилагане на политики и стратегии, свързани с устойчивото управление на земите, с повишена степен на съгласуваност и ефективност и добавяне на стойност към отделните политики и съобразяване с принципите, залегнали в КБОООН.

Период на прилагане

2015 – 2017 г.

Отговорни институции

МОСВ, МЗХ, общини

Възможен източник на финансиране на дейностите

Държавен бюджет

Алтернативни финансови източници – донорски организации.

Общ индикативен финансов размер на средствата, нужни за реализация на програмата I.2 : 50 000 лв.

1.3 Програма “Укрепване на институционалния капацитет и изграждане на механизми за координация, комуникация и партньорство”

Обосновка

Успешното прилагане на политиките, касаещи УУЗ, до голяма степен се обуславя и зависи от адекватна на условията институционална координация, партньорство и навременна комуникация между страните в процеса. От особена важност е както хоризонталната координация при провеждане на единна политика за опазване и добро управление на земните ресурси, така и вертикалната координация по отношение на практическото прилагане на тази политика.

Информираността и съпричастността от страна на обществеността по темата за устойчивото управление и опазване на природните ресурси е също изключително важен елемент, който за момента в страната ни се нуждае от подобряване и това налага осъществяването на дейности, които, редом с добрата междуинституционална координация, създават и условия за широко участие и активно включване на заинтересованите страни на местно и регионално ниво.

Цел

Подобряване на съществуващия институционален капацитет за формулиране и прилагане на политиките за УУЗ и създаване на механизми за насърчаване на междуинституционалната координация и прилагане на принципа на партньорство с участието на всички управленски нива и социално-икономическите партньори.

Мерки

1. Създаване на междуведомствени работни групи, за реализация на дейности изискващи обогатяване на съществуващата или създаване на нова правна уредба, касаеща УУЗ и борбата с опустиняването.
2. Повишаване на административния капацитет за управление и прилагане на политиките за УУЗ и създаване на механизми за насърчаване на междуинституционалната координация и прилагане на принципа на партньорство (семинари, специализации, срещи за обмяна на опит и др.).
3. Усъвършенстване на специализираните знания и умения на експертите в областта на УУЗ (курсове, семинари, специализации).

От особена важност е създаването на благоприятна и функционална среда за координация и комуникация между институциите и организациите, които прилагат политики, свързани пряко или непряко с устойчивото управление на земите.

Очаквани резултати

Подобрена координация и комуникация между институциите, провеждащи политика в областта на УУЗ и създадени работещи механизми за обмен на информация и широко популяризиране на местно и регионално ниво на принципите за опазване на околната среда и земните ресурси.

Период на прилагане

2015 – 2020 г.

Отговорна институция

МОСВ, МЗХ

Възможен източник на финансиране на дейностите

Държавен бюджет

Алтернативни финансови източници – донорски организации

Общ индикативен финансов размер на средствата, нужни за реализация на програма I.3 : 69 000 лв.

1.4 Програма “Разработване на национални и местни програми и участие в международните процеси по УУЗ и борба с опустиняването”

Обосновка

Програмата е нужна за цялостната реализация на НПД, тъй като чрез нея се насърчава международното сътрудничество и партньорство и координацията на регионално и международно равнище по въпросите, свързани с УУЗ. Немислимо е адекватното и ефективно изпълнение на НПД без участие на нашата страна в международните процеси и събития в областта на борбата с опустиняването и опазването на земните ресурси. В допълнение към това, в духа на КБОООН, е нужно да осигурим и възможност на науката да бъде в помощ на провеждане на ефективна национална политика за УУЗ.

Цел

Създаване на благоприятни условия за активно включване на страната ни в международните процеси, свързани с УУЗ и разширяване на възможностите за включване на науката при прилагането на ефективна политика за устойчиво управление на земите. Подобряване на регионалния инструментариум от стратегии, в контекста на принципите за УУЗ.

Мерки

1. Провеждане на специализирани практически обучения и учебни пътувания за представителите на областните и общинските администрации с цел представяне на добри и работещи регионални и местни планове за УУЗ.
2. Разработване на програми за обмяна на опит, добри практики и съвместни действия между България и други страни, прилагащи КБОООН и реализиращи свои НПД.
3. Участие в регионални и под-регионални програми за действие за УУЗ и борба с опустиняване в рамките на Анекс V към КБОООН.
4. Разработване на Национални доклади за напредъка на страната по прилагане на КБОООН.
5. Участие в международни форуми (конференции, кръгли маси, комитети, регионални работни срещи) на политическо и експертно ниво.

Сред най-важните дейности в рамките на тази програма, е запознаване с опита на други страни, започнали прилагането на своите НПД за УУЗ. Запознаване с техния опит и извличане на полезни уроци в началото на реализацията на НПД за България би бил от изключителна значимост.

Очаквани резултати

Активно включване и регулярно участие на страната ни в международните процеси и запознаване с новостите, тенденциите и добрите практики в областта на УУЗ. Осигуряване на възможност за обмяна на опит и разширяване на кръгозора на науката, работеща в подкрепа на ефективното прилагане на националните политики за опазване на земните ресурси. Създаване на добре подготвени и информирани областни и местни администрации, които да прилагат успешно своите планове и стратегии, свързани с устойчивото управление и опазване на околната среда и нейните елементи.

Период на прилагане

2015 – 2017 г.

Отговорни институции

МОСВ, общини

Възможен източник на финансиране на дейностите

Държавен бюджет

Средства от академичните среди и научните институти.

Алтернативни финансови източници – донорски организации, НПО, бизнес, др.

Общ индикативен финансов размер на средствата, нужни за реализация на програма I.4 : 60 000 лв.

Общата стойност на разходите за реализиране на мерките по направление I. “Усъвършенстване на националното законодателство и политики за УУЗ и борба с опустиняването” – 539 000 лв.

Стратегическо направление II: Съхраняване и подобряване на потенциала на земните ресурси и тяхното устойчиво използване

Програми:

II.1 Програма "Ограничаване на ерозионните процеси"

Обосновка

Почвената ерозия (водна, ветрова и иригационна) като площно разпространение е най-сериозния за страната деградационен процес, който засяга както земеделските, така и горските територии. Природните условия, начинът на стопанисване на земята (разпокъсана структура, неустойчиви земеделски практики) и неефективното прилагане на законодателството предпоставят висока степен на риск от проява на водна и ветрова ерозия на почвите и в бъдеще. Прогнозите за

развитието на ерозионните процеси на базата на годишната ерозионност на валежите и ветровете, и начина на стопанисване на земята бележат тенденция към интензифициране.

Цел

Ограничаване на ерозионните процеси, които ще доведат до съхраняването на продуктивните, филтриращите, средообразуващите и буферните функции на почвата; ограничаване на изтощаването и замърсяването на водните ресурси (с наноси, биогенни и токсични елементи) и осигуряване по такъв начин на по-благоприятни условия за функционирането на естествените и изкуствени екосистеми и възстановяване и поддържане на биоразнообразието.

Мерки

Специализираната програма включва превантивни, смекчаващи и възстановителни мерки (в т.ч. **почвозащитни и оттокорегулиращи мерки**, съобразени със спецификата на почвено-климатичните и топографските условия), които трябва да се приложат върху площи, повлияни от минали и текущи ерозионни процеси.

1. Определяне на приоритетни райони за борба с ерозията.
2. Възстановяване, създаване на нови и поддържане на противоерозионната инженерно-техническа инфраструктурата в земеделските и горските територии, вкл. и за укрепване на хидрографската мрежа.
3. Прилагане на агротехнически, хидротехнически и лесомелиоративни мерки за ограничаване на ерозията.
4. Възстановяване и поддържане на полезащитните горски пояси и извършване на нови противоерозионни залесявания.
5. Създаване на противоветрови защитни пояси и линейни залесявания покрай границите на земеделските имоти, край канали, пътища и др.
6. Адаптиране и внедряване на нови технологии за възстановяване на увредени от пожари горски почви.
7. Затревяване на склонови земи с наклон под 10° за стабилизиране на почвата и използване на ефекта на мулчирането в засушливи райони. (нова)
8. Прилагане на подходящи почвозащитни обработки на почвите напречно на склонове с по-сложен релеф и наклон над 10° .
9. Подобряване ефективността на контрола върху земеделските територии за предотвратяване на самоволно и безразборно палене на стърнища и сухи треви и храсти извън горските територии.
10. Прилагане на подходящи технологии, схеми и видове за залесяване на засегнати от ерозия земи.
11. Осигуряване производството на необходимото количество дървесни и храстови видове за противоерозионно залесяване в държавните горски разсадници.
12. Прилагане на щадящи почвите видове сечи, техники и технологии в горите.

13. Разработване на единна система за наблюдение, ранно откриване и оповестяване на възникналите горски пожари и подобряване на санитарното състояние.

14. Адаптиране и внедряване на нови технологии за възстановяване на увредени от пожари горски почви.

15. Възстановяване и поддържане на полските синори и крайречните гори чрез осигуряване на периодични заливания, при необходимост и временно отваряне на диги и изграждане на специални канали, с цел запазване на крайречните местообитания.

16. Усвояване на ерозираните и пустеещи земи за отглеждане на алтернативни култури – лекарствени, етерично-маслени, горски и за производство на алтернативни биогорива.

Очаквани резултати

Стабилизирано състояние на екосистемите и увеличени ползи и услуги от тях.

Съхранена и повишена продуктивност на почвите.

Намален твърд отток във водните обекти (реки, водохранилища, напоителни канали) и понижена степен на замърсяване на водите с биогенни елементи.

Възстановено биоразнообразие и ограничен риск от наводнения, свлачища, порои.

Подобри визуални качества на ландшафтите.

Икономическа стабилност в областта на земеделието в дългосрочен план.

Стабилизирана трудовата заетост и подобри условия на живот.

Смекчена бедност и повишено обществено съзнание за опазване на земните ресурси.

Период на прилагане:

2015 – 2020 г.

Отговорни институции: МЗХ, ИАГ

Възможен източник на финансиране: Държавен, алтернативни финансови източници – донорски организации, бизнес

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма II.1 : 980 000 лв.

II.2. Програма "Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси"

Обосновка

Според Третия национален план за действие по изменение на климата повечето климатични модели сочат покачване на температурата с 2° до 5° С до края на века. Създават се трайни тенденции към засушаване, очакват се горещи лета като прогнозите за България очертават редуциране на валежите през топлото полугодие и повишаване на температурата на почвата, които водят до увеличаване на евапотранспирацията на земеделските култури.

Програмата за развитие на селските райони за периода 2014-2020 г. взема предвид необходимостта от развитие на устойчиви структури на селскостопанското производство, насърчава дейности свързани с качество, добавена стойност, както и иновации в производството, преработката и маркетинга на селскостопанските продукти. В рамките на тази цел инвестициите за отделните земеделски стопанства за възстановяване или изграждане на нови напоителни полета могат да бъдат подкрепени. Подобряване на напоителната инфраструктура извън земеделското стопанство е също необходима с оглед постигане на горните цели. Подкрепата на инвестиции за напоителна инфраструктура „вътре в стопанството“ и „ извън стопанството“ следва да са взаимно свързани за да се повиши конкурентоспособността на земеделците. Възстановяването на напоителните системи е пряко свързано със състоянието на водните тела от гледна точка на количеството вода необходима за напояване и съответните мерки свързани с опазването им. В процес на обсъждане е проект на нова дългосрочна стратегия за управление и развитие на хидромелиоративния сектор /включва напояване и отводняване на земеделските земи/ разработена от екипа на Световната банка съгласно Споразумение за предоставяне на консултантски услуги за укрепване на конкурентоспособността на селскостопанското производство и изготвяне на проекто стратегии за устойчиво управление в хидромелиоративния сектор и опазване от вредното въздействие на водите между министерството на земеделието и храните на Република България и Световната банка, подписано на 20 март 2014 г., изменено на 24 юли 2015 г.

Стратегията за хидромелиоративния сектор насочва ключовите заинтересовани страни в сектора към съвместна работата за развитие на хидромелиоративните системи, които служат на общия икономически интерес на селските общности като цяло и на селското стопанство в частност. Стратегията задава рамка за правна и институционална реформа, която засяга в дълбочина сега съществуващата организационна структура. Тя предвижда споделена отговорност за управлението на системите между системните оператори/доставчиците на услуги, сдруженията за напояване и държавата (на национално и местно равнище). Наред с това стратегията предвижда и времева рамка за изграждане на капацитет и доверие в начина, по който България ще управлява своята хидромелиоративна инфраструктура.

Цел

Основната цел е създаване на условия за **изграждане и възстановяване на ефективно и ефикасно напояването чрез модернизация на инфраструктурата** като абсолютно необходима предпоставка за икономически жизнеспособно и устойчиво и конкурентно земеделие в България, устойчиво на въздействието на климатичните промени и опазване на природните ресурси.

Мерки

1. Инженерно-технически - Реконструкция и модернизация на изградените досега напоителни системи след преценка на параметрите им по отношение на състоянието на конкретните водни тела, по отношение на водните количества / водообеспеченост/, размер на напояваните площи, вида на културите и изискванията на съвременните поливни технологии и техника на напояване и изграждане на нови.
2. Разработване и прилагане на нови схеми за разпределение на водата в напоителните системи, на организация и управление на напояването съобразно променените условия на земеползване, ограничаване загубите на вода по водопреносната мрежа и своевременно доставяне на поливната вода на водоползвателите съгласно заявения обем и време.
3. Разработване на системи за ранно прогнозиране на необходимостта от поливане и определяне оптималните параметри на поливния режим.
4. Прилагане на ефективни водоспестяващи и енергоспестяващи технологии и техники на напояване.
5. Повишаване ефективността на напояването чрез подходящи влагозадържащи технологии.
6. Стимулиране на ползвателите за организирано напояване чрез включването им в сдружения за напояване и подпомагане на тяхната дейност за увеличаване потенциала на ефективно използване на водата.
7. Субсидиране на дребномащабни напоителни системи.
8. Оползотворяване на отпадъчни води (битови и от животновъдството) за производство на биомаса при минимизиране на риска за екосистемните функции на ландшафта.
9. Опазване и поддържане на водоохранните гори.

Очаквани резултати

Повишено количество и качество на продукцията.

Повишено почвено плодородие.

Ограничена ветрова и иригационната ерозия.

Подобрен микроклимат.

Редуцирано замърсяване на повърхностните и подпочвени води.

Съхранено биоразнообразието (природни ресурси).

Период на прилагане

2015 – 2017 г.

Отговорни институции: МЗХ, Дирекция „Хидромелиорации“ (ДХ“), БАН, ССА.

Възможен източник на финансиране: Държавен бюджет, алтернативни финансови източници – донорски организации, бизнес

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма П.2 : 1 120 000 лв.

П.3. Програма "Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони"¹³

Обосновка

Наред със социално-икономическите причини за екстензивното развитие на необлагодетелстваните райони, съществен принос имат и редица особености по отношение на земните ресурси като: ниско естествено плодородие на почвите, недостатъчни като количество или неравномерно разпределени водни ресурси, специфични климатични условия, наличие на деградационни процеси. Същевременно обаче, има потенциални възможности за повишаване на продуктивността на земните ресурси и за по-ефективното им и разнообразно използване, които съобразени с принципите за опазването им, очертават добра перспектива за устойчиво развитие.

Цел

На базата на ограничаване на деградационните процеси, повишаване на продуктивността им и/или разкриване и прилагане на неизползвани досега възможности за използването на екосистемните им функции, да се ограничи обедняването на населението и миграционните процеси.

Мерки

1. Насърчаване разнообразяването на икономическите, земеделските и горскостопанските дейности в необлагодетелстваните райони.
2. Интродукция на подходящи видове за залесяване при полу аридни условия, извън зоните по НАТУРА 2000.
3. Проучване на възможностите за отглеждане на нетрадиционни за района и страната култури (в т.ч. и алтернативни енергийни), разработване и пилотно внедряване на технологии за тяхното отглеждане.
4. Повишаване продуктивността на земите чрез подходящи технологии и техники.
5. Поддържане и повишаване продуктивността на пасищата, ливадите и мерите чрез подобряване на тревния състав, подобряване и коригиране на терена и

---

¹³ Необлагодетелствани райони (Програма за развитие на селските райони за периода 2007-2013 г.) са планински райони с природни ограничения и други необлагодетелствани райони с ограничения различни от планинските (лошопочвени). Тези райони са определени с Наредба за определяне на критериите за необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват, приета с ПМС № 30 от 15.02.2008 г., ДВ, бр. 20 от 26.02.2008 г.

влажностния режим (отводняване/напомяване), подходящо торене, въвеждане на парцелна паша.

6. Прилагане на биологично земеделие, съчетано с мерки за УУЗ.
7. Възстановяване на ерозирани земи (виж Програмата за ограничаване на ерозионните процеси).
8. Стимулиране на естественото възобновяване и своевременно залесяване на горите, пострадали от природни бедствия;
9. Осигуряване/гарантиране на по-сложна пространствена структура на насажденията (структурно хетерогенни насаждения), което ще подобри тяхната механична стабилност и опазването на екосистемните им функции.
10. Увеличаване на видовото разнообразие и гарантиране на разновъзрастна структура на насажденията.

Очаквани резултати

Повишена продуктивност на земните ресурси.

Ограничени ерозионни процеси.

Стабилни функции на екосистемите.

Съхранено и увеличено биоразнообразие.

По-голямо разнообразие от суровини и продукти от екосистемите.

По-голямо разнообразие на пазара (в т.ч. и на хранителни и фармацевтични стоки).

Предпоставки за развитието на занаятите, туризма и др. дейности в селската икономика.

Подобрени визуални качества на ландшафтите.

Стабилизирана трудовата заетост и подобрени условия на живот.

Смекчена бедност.

Период на прилагане:

2015 – 2020 г.

Отговорни институции: МЗХ, ИАГ

Възможен източник на финансиране: Държавен, алтернативни финансови източници – донорски организации, бизнес

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма П.3 : 820 000 лв

II.4. Програма "Екологосъобразно съхраняване и използване на отпадъчна биомаса* от селското и горското стопанство"

Обосновка

Както за България, така и в световен мащаб отпадъчната биомаса е сред възобновяемите източници на енергия с най-голям потенциал поради високата си акумулираща способност. Включва отпадъци от земеделската, горската, дърводобивната, дървопреработвателната и хранително-вкусовата промишленост, от комуналните стопанства, от поддържането на околната среда. Получаването на огромни количества отпадъчна биомаса и нейното неконтролно изхвърляне води до сериозни екологични последици, а неоползотворяването ѝ - до ниски икономически показатели.

Цел

Съхраняване и оползотворяване на отпадъчната биомаса при различните производства.

Мерки

1. Създаване на култури от бързорастящи и сухоустойчиви дървесни видове за производство на енергия.
2. Изпитване устойчивостта и производствените възможности на някои сухоустойчиви дървета и храсти за противоерозионни цели и биомаса.
3. Използване на биомасата като енергиен източник за производство на топлинна и електрическа енергия, производство на биогаз и биоетанол.
4. Насърчаване получаването на компости (фамилно/домашно компостиране и изграждане на компостни центрове).
5. Стимулиране производството и употребата на органични и органо-минерални торове и субстрати.
6. Разработване и изпълнение на проекти за оползотворяване на различните видове отпадъчна биомаса и изграждане на пилотни обекти.
7. Проектиране и изграждане на торохранилища, отговарящи на изискванията за опазване на околната среда и запазване качествата на отпадъчните субстрати като органичен тор.

Очаквани резултати

Чиста и привлекателна околна среда.

Устойчиви възможности за регулиране на почвеното плодородие и повишаване на почвената продуктивност.

Подобрени санитарно-хигиенните условия в стопанствата.

Социален, икономически и политически ефект.

---

* Терминът биомаса обединява всички органични вещества с растителен и животински произход

Период на прилагане

2015 – 2020 г.

Отговорни институции: МЗХ, МОСВ, ССА, НПО

Възможен източник на финансиране: Държавен и общински бюджет, ОП-ОС, ОП-РР; алтернативни финансови източници – донорски организации, НПО, бизнес

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма П.4 : 1 050 000 лв.

П.5. Програма "Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност"¹⁴

Обосновка

Едни от най-ценните екосистеми в България са част от селскостопанските ландшафти – ливади и пасища, които съществуват в резултат на устойчиви земеделски практики (паша и/или сенокос), прилагани столетия наред. Пасищата и ливадите покриват около 30 % от земеделските земи в България според статистическите данни от 2004 г. Повечето от тревните екосистеми в страната са полуестествени. Те не само осигуряват ресурс за изхранването на домашните животни и редица екологични услуги, но и приютяват видове и местообитания от национална, европейска и световна конзервационна значимост.

Понастоящем с намаляването на животновъдството в България намаля и значимостта на тревните съобщества като хранителен ресурс за селскостопанските животни. Голяма част от ливадите се разорават и превръщат в обработваеми земи, а значителна част от пасищата са изоставени и обрастват с дървета и храсти. Заплахи за ливадите и пасищата в България са също прекомерната паша (свръхексплоатация), промяната в земеползването, ерозията и застрояването. Според Националната стратегия за опазване на биологичното разнообразие (1995 г.) тревните екосистеми и влажните зони са най-уязвимите и застрашени местообитания в страната.

Цел

Съхраняване на местообитания и видове от национална, европейска и световна конзервационна значимост.

Мерки

1. Разработване на съвременна класификация, паспортизация и инвентаризация на ливадите, пасищата и мерите в България. Създаване и поддържане на национална ГИС и база данни.

---

¹⁴ Земеделски земи с висока природна стойност: територии, заети от полу-естествени тревни съобщества, приютяващи видове и местообитания от национална, европейска и световна конзервационна значимост и включващи планински пасища и ливади, крайречни влажни зони, крайбрежни дюни с тревна растителност извън защитените територии.

2. Инвентаризиране и картиране на тревните местообитания и земеделски земи с висока природна стойност (вкл. тревните местообитания, включени в приложение I от Директивата за хабитатите на ЕС (92/43 ЕС).
3. Възстановяване на открити тревни асоциации чрез реинтродуциране на типичното в тях растително разнообразие на дивата флора.
4. Създаване на демонстрационни ферми за устойчиво екологосъобразно земеделие и управление на ливадите, пасищата и мерите.
5. Идентифициране, разработка/производство и реализация (пазарна) на специфични продукти и услуги от земеделски системи с висока природна стойност.
6. Устойчиво ползване на ливади и пасища чрез интродуциране на наши и чужди сухоустойчиви видове за удължаване на пасищния период, въвеждане на парцелна паша и др. – преместена от II.1.20.
7. Ограничаване на конверсиите на гори в земеделски земи, за превенция на загубите на въглерод при изменения в земеползването.

Очаквани резултати

Възстановени и стабилизирани тревни екосистеми с висока природна стойност.

Съхранени местообитания за видове от висока конзервационна значимост (в т.ч. и птици).

Възстановено и обогатено биоразнообразие.

Обогатена и систематизирана информация за тревните екосистеми в земеделските земи с висока конзервационна стойност.

Ограничени ерозионни процеси и ограничен риск от наводнения, свлачища и порои.

Стабилизирани тревни екосистеми и увеличени ползи и услуги от тревните екосистеми.

Допълнителни доходи за земеделските стопани.

Съхранена местна култура и традиционни земеделски практики.

Период на прилагане

2015 – 2020 г.

Отговорни институции: МЗХ, МОСВ, БАН, ССА, Общините.

Възможен източник на финансиране: Държавен бюджет, ПУДООС, Държавен фонд “Земеделие”, алтернативни финансови източници – донорски организации, НПО

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма II.5: 790 000 лв.

II.6. Програма “Прилагане на агролесовъдски системи като модели за устойчиво използване на земите”

Обосновка

Агролесовъдството е форма за многофункционално и екологосъобразно използване на природните ресурси, при която се ползват предимствата от биологичното взаимодействие, създаващо се при съвместно отглеждане на дървесна и/или храстова растителност със земеделски култури и/или домашни животни.

Агролесовъдството има изключително благоприятни условия за развитие у нас поради извършващата се социално-икономическа реформа и наличието на много собственици на земя, както в земеделския, така и в горските територии. Предпоставка за прилагане на агролесовъдството е и наличието на 2,5 млн декара пустеещи земи в рамките на земеделския фонд, особено в предпланинските и планинските райони; необходимостта от увеличаване на лесистостта, която в отделни райони на страната е под критичния екологичен минимум; необходимостта от възстановяване и реконструкция на мрежата от полезащитни пояси в отделни райони на страната; наличието на големи площи от неустойчиви и ниско продуктивни гори, подлежащи на реконструкция, както и поетите международни ангажименти от страната по изпълнение на конвенциите за опазване на биологичното разнообразие, за борба с деградацията на земите и опустиняването и за предотвратяване на последствията от глобалното изменение на климата.

Цел

Създаване на възможности за развитие на агролесовъдството като форма за многофункционално и устойчиво стопанисване и управление на природните ресурси.

Мерки

1. Подпомагане и насърчаване прилагането на агролесовъдски технологии, според особеностите на съответния район, за увеличаване потенциалната продуктивност на екосистемите.
2. Прилагане на агролесовъдски системи за увеличаване разнообразието на местната икономика и намаляване на стопанския риск от чистото земеделско или горско производство в условията на остра пазарна конкуренция.
3. Прилагане на агролесовъдски системи като част от мерките, свързани с управлението на земеделските и горските ресурси за адаптиране към климатичните промени.

Очаквани резултати

Разработени и създадени нови схеми от стопанско и биологично съвместими компоненти за прилагане в агролесовъдските дейности при земеползването.

Функциониращи алтернативни системи на земеползване в рисков райони на страната на базата на внедрени агролесовъдски техники и технологии и за повишаване естетическото състояние и биоразнообразието на местния ландшафт.

Развита разнообразна местна икономика и ограничен стопански риск в условията на остра пазарна конкуренция и осигуряване поминък за населението.

Приложени агролесовъдски системи за залесяване и за адаптиране на земеделието и горското стопанство към промените на климата.

Функционираща национална структура за изследвания, образование, консултантска и внедрителска дейност в областта на агролесовъдството и за неговото популяризиране.

Отговорни институции: МЗХ, ИАГ

Период на прилагане

2015 - 2020 г.

Възможни източници на финансиране

Държавен бюджет, Програмите на ЕС, Частни източници на финансиране за бизнес проекти;

Общ индикативен финансов размер на средствата, нужни за реализация на програма П.6: 310 000 лв.

П.7. Програма "Нови практики за възстановяване и ефективно използване на земните ресурси в нарушените територии"

Обосновка

Нарушените територии са най-критичните зони, що се отнася до засегнати от деградация земни ресурси. Рекултивационните технологии, прилагани в България в нарушените територии (някогашни в повечето случаи земеделски и по-рядко горски земи), научно обосновани и отговарящи на техническите изисквания като цяло, са довели до състояние на тези територии, което изисква както поддържането им, продължаващо прилагане и усъвършенстване съобразно европейските изисквания, така и търсене на нови начини за интегриране на рекултивирани ландшафти в съвременните стопански дейности. Темповете на рекултивация са незадоволителни. Бариерите се формират основно в резултат на недостиг на финансови средства. Възстановяването на нарушените територии е неоспорима необходимост поради продължаващо им и с значителен обхват силно негативно въздействие върху земните ресурси и екосистемите.

Цел

Минимализиране или елимиране на източниците на замърсяване и на вредното им въздействие върху състоянието на земните ресурси, както и ограничаване преноса на замърсители. Реализиране на надеждни съвременни практики, които осигуряват добри резултати относно визуалните качества на ландшафта и повече възможности за бъдещото използване на рекултивирани терени.

Мерки

1. Адаптиране и внедряване на нови технологии за техническата и биологичната рекултивация на нарушените терени.
2. Разработване и прилагане на технологии за ликвидиране или минимизиране на замърсяванията на водите до без рискови граници в районите за добив на ПБ.
3. Поощряване на ефективното производство и ограничаване на разточителното потребление на суровини, материали и земни ресурси.

Очаквани резултати

Отстранено или ограничено замърсяване на земните ресурси в нарушените територии.

Намалявано или елиминирано въздействие на източниците на замърсяване върху земните ресурси.

Укрепени функции на земните ресурси.

Възстановено и обогатено биологичното разнообразие и понижен риск за човешкото здраве.

Икономичен и екологично чист цикъл на производство.

Възможности за производство на суровини, енергия.

Възстановени и адаптирани към разнообразни начини на използване ландшафти.

Период на прилагане:

2015 – 2020 г.

Отговорни институции: МОСВ, МЕ, БАН, ССА, Университети.

Възможен източник на финансиране: Държавен бюджет, ОП-ОС, ОП-РР; алтернативни финансови източници – донорски организации, бизнес

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма П.8: 450 000 лв.

Общата стойност на разходите за реализиране на мерките по направление П. “Съхраняване и подобряване на потенциала на земните ресурси и тяхното устойчиво използване” – 6 310 000 лв.

Стратегическо направление III: Наука и образование в подкрепа на политиките за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването

Направлението “Наука и образование в подкрепа на политиките за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването” е развито в три

програми, които обхващат основни мерки, необходими за образованието на всички нива - научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите и участие в международни процеси за обмен на знания, наука и добри практики в земеделското и горското стопанства на България. Осъществяването им ще допринесе за по-ефективно сътрудничество между научната и образователната общности.

Програми:

III.1. Програма “Разработване и включване на учебни програми за устойчиво управление на земните ресурси на всички нива на образователната система”

Обосновка

Природно-климатичните условия, разнообразната почвена покривка и традициите в земеделското производство са основа за очаквано стабилно развитие на земеделското и горско стопанство в България. Големият брой специализирани селскостопански училища, колежи и университети, които обучават студенти по специалности, които имат отношение към земеделието и горите, осигурява значителен брой образовани в тези области специалисти. Независимо, че в учебните програми на основните и средните училища са включени обучения по основни въпроси на жизнената среда, а в коледжите и университетите с аграрна насоченост са широко застъпени учебни дисциплини по отделни клонове на земеделието и околната среда, в учебните планове и програми няма раздели за устойчиво управление на земите. Така образованието в България не формира в обучаващите се знания по опазването и устойчивото използване на земите от земеделския и горските територии, по борбата с деградацията на почвите, по ефективното управление на поливните режими на културите и по задълженията и правата на ползвателите на земи, както и да придобият практически опит по прилагането на добри практики в земеделското и горското стопанства.

Цел

Обогатяване на съществуващите учебни програми на всички нива на образованието с раздели за формиране на нови знания по устойчиво управление на елементите на околната среда, включително по дейности за опазване на биоразнообразието, борбата с опустиняването и прогнозирането на промените в климата, с което да се подготвят специалисти по устойчиво управление на земите.

Мерки

1. Проучване на средата, възможностите и готовността за интегриране на принципите на УУЗ в учебните програми на специализираните професионални училища.
2. Обогатяване на учебните планове и разработване на магистърски и докторски програми по УУЗ в университетите.
3. Разработване на съвременни учебници и учебни помагала за професионалните средни училища, колежи и университети в съответствие с учебните програми за обучение по устойчиво управление на земите.

4. Разработване на специализирани програми за обучение по икономическо остойностяване на дейностите по устойчиво управление на земите и по борбата с опустиняването.
5. Подготовка на обучаващи и учители по образователни програми за земеделски производители и специалисти със средно и висше образование в областта на УУЗ.

Очаквани резултати

Създадени нови учебни програми и планове на средните селскостопански училища, колежи и университети, включващи раздели по УУЗ.

Издадени учебници, брошури, учебни помогала и семинарни материали по тематиката за УУЗ.

Наличие на специалисти със средно и висше образование, подготвени за активно участие в изпълнение на задачи по УУЗ.

Период на прилагане

2015 – 2020 г.

Отговорни институции

МЗХ, МОСВ, МОН, ССА, БАН, Университети/институти

Възможни източници на финансиране

Държавен бюджет, ОП НОИР, ПУДООС на МОСВ, Донорски организации,

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма Ш.1: 131 000 лв.

Ш.2. Програма “Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”.

Обосновка

Научноизследователската дейност в областта на земеделието и горите е с дългогодишни традиции и е съсредоточена в научните институти на Селскостопанската академия (21 института и 27 регионални центрове и станции по научно приложно обслужване), 2 земеделски колежа, 4 университета и 4 научни института на БАН. България разполага с над 1500 учени и с над 3000 висококвалифицирани специалисти, работещи и развиващи различни клонове на земеделското и горското стопанства. Недостатък на научната дейност е неумението бързо да се формират полезни за практиката научни резултати и да се внедряват в практиката, както и да се участва активно в международни програми, финансирани от европейските фондове. Не са достатъчно научните програми, насочени пряко към практиката по УУЗ и към подготовката на материали за информационното осигуряване на мерките по тази дейност.

Цел

Разширяване и обогатяване на научната и приложна дейност за реализиране на мерките по УУЗ, както и предлагане на информационна система от приложни знания за практиката на земеделското и горското производство и за обучението на производителите.

Мерки:

1. Създаване и внедряване на интегрирана информационна система, включваща приложни знания и примери за добри земеделски практики за устойчиво управление на земите и в борбата с опустиняването в България.
2. Подготовка на информационни пакети от знания и научно-приложни програми за общините, НПО, областните администрации и научните среди по устойчиво управление на земите.
3. Провеждане на научни семинари, свързани с внедряване на земите в земеделската и горска поземлена собственост, с развитие и стабилизиране на производството в земеделските и горски стопанства.
4. Разработване и внедряване на програми за УУЗ в необлагодетелстваните райони въз основа на оценка и анализи на промени в околната среда и социално-икономическите условия в страната.
5. Разработване и внедряване на научно-приложни изследвания в областта на агролесовъдството за разработване на основните принципи при избора на биологични и стопански съвместими компоненти.
6. Разработване и внедряване на научно-приложни изследвания, използващи ландшафтния подход, за възстановяване на горски територии и за неговото популяризиране като нов вид система за УУЗ, доказала своята ефективност.
7. Създаване на система за оценка на агрохимичния статус на земите и препоръки за торене с цел опазване и подобряване на почвеното плодородие.
8. Създаване на стратегическо направление “Устойчиво управление на земите” към Фонд “Научни изследвания” на МОН.
9. Целенасочено използване на наличния научен капацитет от страна на държавната администрация при разработване на критерии и индикатори за оценка на устойчивостта на екосистемите за борбата с опустиняването.

Очаквани резултати

Изградена интегрирана информационна система “приложни знания и примери за добри земеделски практики за УУЗ”.

Създадена асоциация между основни научни институти, университети и агенции в областта на устойчивото управление на земите.

Създадено стратегическо направление “Устойчиво управление на земите” за финансиране на проекти към Националния съвет “Научни изследвания” на МОН.

Период на прилагане

2015 – 2020 г.

Отговорни институции

МЗХ, ИАГ, МОСВ, МОН, ССА, БАН, Университетите с насоченост към УУЗ.

Възможни източници на финансиране

Държавен бюджет, ОП НОИР, ПУДООС на МОСВ, Международни проекти от Хоризонт 2020, Life, Донорски организации

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма III.2: 305 000 лв.

III.3. Програма “Участие в международни процеси за обмен на знания, ноу-хау и добри практики за устойчиво управление на земите”.

Обосновка

Активното участие на българската научна общност в международните организации по опазване на околната среда осигури непрекъснат поток от научни резултати и знания за постиженията в областта на земеделието и горите, и тенденциите в развитието на практиките по УУЗ. Спънка за активни научни контакти с цел обмен на знания са ограничените езикови познания и финансови средства, с които разполагат научните институти и университетите. Необходими са бързи мерки за засилване на тези контакти чрез Интернет, участие в целеви семинари и други съвместни дейности с учени, земеделски производители и производители от европейските страни.

Цел

Разширяване и обогатяване на сътрудничеството между научни колективи от България и Европейските страни в областта на земеделието, включително създаване на съвместни колективи за прилагане на ноу-хау, както и участие в европейска система за мониторинг на почвите.

Мерки

1. Обучение на учени и специалисти по устойчиво управление на земите от БАН и в 6-те агро-технологични паркове на ССА с участие на международни консултанти.
2. Участие на български екипи в дейността на Европейското почвено бюро и други международни организации/структури, работещи по проблемите на УУЗ.
3. Участие на представители на академичните среди и специалисти в областта на УУЗ в международни форуми и събития, насърчаване и укрепване на международните връзки и включването им в транснационална мрежа от експерти, работещи в областта на УУЗ.
4. Провеждане на международни учебни пътувания за специалисти от държавната администрация, научните среди, бизнеса и нестопанския сектор, с цел обмяна на опит и запознаване с успешни практики, осъществени от страните в процеса на реализация на техните НПД за УУЗ.

Очаквани резултати

Създадени Центрове за обучение по устойчиво управление на земите в партньорство с европейски центрове за консултации и обучение.

Повишение на квалификацията на млади учени и специалисти в системата на обучение на Европейското почвено бюро, включваща Лятно почвено училище, програми за краткосрочни и дългосрочни специализации и семинари по УУЗ.

Създадена дигитализирана карта на почвените ресурси на България в мащаб 1:250 000 като елемент на европейската почвена карта в същия мащаб, организирана от Европейското почвено бюро.

Период на прилагане

2015 – 2020 г.

Отговорни институции

МЗХ, МОСВ, ССА, БАН.

Възможни източници на финансиране

Държавен бюджет, ПУДООС на МОСВ,

Научните програми на ЕК, Програми на Европейското почвено училище, БАН

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма Ш.3: 51 000 лв.

Общата стойност на разходите за реализиране на мерките по направление Ш. “Наука и образование в подкрепа на политиките за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването” – 487 000 лв.

Стратегическо направление IV: Интегриране и прилагане на политики за УУЗ на местно ниво

Програми:

IV.1. Програма “Преразглеждане и включване на мерки за УУЗ в общинските планове за развитие и програми”

Обосновка

Общинският план за развитие (ОПР) е основен програмен документ на местното самоуправление. Той обосновава необходимостта от провеждане на конкретни дейности, чието финансиране се осигурява от общинския бюджет, или чрез външни донори. Неговото привързване към съответната територия се осъществява чрез Общия устройствен план на общината и специализираните устройствени планове. Макар и някои въпроси на развитието на селското и горското

стопанство да са част от анализа и дейностите в общинските планове за развитие, устойчивото управление на земите не е добре застъпено в тях.

Цел

Въвеждане на подхода за устойчиво управление на земите в програмните документи на ниво община.

Мерки

1. Информационна кампания за общините за запознаването им с УУЗ и ползите от прилагането му на практика. Провеждане на обучение на експерти от общините за запознаване с УУЗ.
2. Инвентаризиране и анализ на състоянието на земните ресурси общинска собственост и актуализиране на стратегическите документи на местно ниво – ОПР и общински програми за опазване на околната среда.

Очаквани резултати

Всички общини са информирани и обучени за УУЗ и са въвели УУЗ в ОПР до края на 2015 г. Възложени и разработени са устройствени планове на общините (обща и специализирани) до края на 2017 г.

Период на прилагане

2015 - 2017 г.

Отговорни институции

За информирането и обучението – МОСВ, МЗХ, Общини.

Възможни източници на финансиране

Държавен и общински бюджет; НППРС, ОП-ОС, ОП-РР, външни донори

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма IV.1: 210 000 лв.

IV.2. Програма “Стопанисване и ползване на земните ресурси общинска собственост в съответствие с принципите на УУЗ”

Обосновка

Общините притежават земеделски земи, в горските територии, водни ресурси, които се стопанисват и ползват в повечето случаи “на парче” и неефективно. Общинският остатъчен фонд е разпокъсан и се отдава под наем и аренда за срок не повече от три, съответно 4 години, което пречи на прилагането на УУЗ.

Цел

Рационално и щадящо околната среда ползване на земните ресурси, осигуряващо стабилни доходи на местното население.

Мерки

1. Насърчаване инвестициите в устойчиви практики, вкл. култивирането на лечебни растения и алтернативни култури, на слабопродуктивни общински земи.
2. Поддържане на общинските мери и пасища.
3. Залесяване на негодни за земеделско ползване земи.
4. Изграждане на локални съоръжения за компостиране на отпадъците от растителен и животински произход и ползване на компоста за подобряване плодородието на земите.
5. Реализиране на дейности за предотвратяване на вредното въздействие на водите върху териториите (укрепване на стени на микроязовири общинска собственост, защитни диги и съоръженията за речните легла в границите на населените места).

Очаквани резултати:

Всички общински земи се използват в съответствие с принципите на УУЗ.

Период на прилагане:

2015 – 2020 г.

Отговорни институции:

Общините, МЗХ, МОСВ.

Източник на финансиране:

Общински бюджет, ОПОС

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма IV.2: 750 000 лв.

IV.3. Програма “Засилване ролята на общинските администрации за трансфер на политики, възможности и добри практики за УУЗ”

Обосновка

Органите на местно самоуправление са най-близо до хората, познават техните проблеми и нужди. Ползвателите на земеделски земи искат да постигнат максимална икономическа стабилност и ефективност от производството, но това не трябва да влияе негативно върху околната среда. Те не са добре информирани за съвременни практики за УУЗ, за възможностите да кандидатстват за финансиране на своите идеи.

Цел

Повишаване знанията и информираността на ползвателите на земеделски земи за УУЗ.

Мерки:

1. Обучение и разпространение на информация на общинско ниво за възможности за финансиране на дейности по УУЗ от национални и международни източници.
2. Съдействие при предоставяне на съвети и консултации за развитие на традиционно, алтернативно и биологично земеделие, включително и за кредитиране и субсидиране на земеделското производство.
3. Организиране на дейности за информиране на собственици и ползватели на замърсени земи за наложените ограничения в ползването им; контрол по спазването на тези ограничения.

Очаквани резултати

Ползвателите на земеделски земи са информирани, използват достъпните финансови ресурси и прилагат съвременни практики за УУЗ.

Период на прилагане:

2015 – 2020 г.

Отговорни институции:

Общините, МОСВ, МЗХ, общините

Източник на финансиране:

Държавен и общински бюджет.

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма IV.3: 70 000 лв.

Общата стойност на разходите за реализиране на мерките по направление IV “Интегриране и прилагане на политики за УУЗ на местно ниво” – 1 030 000 лв.

Стратегическо направление V: Усъвършенстване на информационния обмен и участие на обществеността в процесите на вземане на решения за УУЗ и борба с опустиняването

Важен елемент от изпълнението на НПД е включването на обществеността в процеса на вземане на решения, повишаването на информираността и ролята на НПО по отношение на УУЗ.

Основната част от предлаганите програми в това стратегическо направление е насочена към повишаване на капацитета на заинтересованите страни, информационното обезпечаване за УУЗ, изграждането на мрежа на селските райони и включването в нея на въпросите по УУЗ, въвличането на широката общественост в публичните кампании и др.

Предвидените индикатори за успех ще спомогнат за проследяване на напредъка, качеството за реализация и финансовото обезпечаване на дейностите по време на изпълнението на предлаганите програми.

Програми:

V.1. Програма “Информационно осигуряване за УУЗ на национално и местно ниво”

Обосновка

В България след приемането на Закона за достъп до обществената информация все повече нараства интересът към специализирана информация, насочена към по-широк кръг от обществеността. С навлизането на новите информационни технологии се откриват изключителни възможности за предоставяне на информация в областта на устойчивото управление на земята. Разбира се, нараства все повече и нуждата от специализирана информация, която да ползва земеделските производители, собствениците на земи, включително и относно различни дейности, насочени към развитие на селските райони.

Цел

Постигане на добро информационно осигуряване за подпомагане процеса на вземане на решения на национално и местно ниво по УУЗ.

Мерки

1. Създаване на информационна платформа (Интернет базирана), която да представя наличните и имащи отношение към УУЗ национални стратегии, както и база данни с богата информация, новини и събития, институции и осигурява информираност по темата на по-широк кръг заинтересовани лица.
2. Създаване на информационни центрове за обучение и повишаване информираността на собствениците на земи, специалистите и на обществеността в областта на УУЗ.
3. Привличане на средства за масова информация за популяризиране процесите на УУЗ.
4. Изпълнение на дейности по Комуникационната стратегия по НПД.

Очаквани резултати

Създадена информационна платформа за устойчиво управление на земята.

Създаден ресурсен център за обучение, квалификация на собственици на земи и специалисти в областта на УУЗ.

Рубрики в медиите насочени към повишаване на информираността на населението за УУЗ.

Период на прилагане

2015 – 2020 г.

Отговорни институции:

МЗХ, МОСВ, общините, НПО

Източник на финансиране

Държавен бюджет, външни донори, частен бизнес

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма V.1: 280 000 лева.

V.2. Програма “Изграждане на мрежи на НПО в подкрепа на УУЗ”

Обосновка

Според регламентите за развитие на селските райони на ЕС, на базата на който България разработи своя –Програма за развитие на селските райони за периода 2014-2020, страната ни трябва да продължи да поддържа създадената от предния период Национална мрежа за развитие на селските райони, която да обединява всички организации и административни органи, работещи в областта на устойчивото развитие на селските райони. Всяка Национална мрежа следва да функционира и съгласно принципите, залегнали в рамките на Европейската селскостопанска конвенция, според която акцент се поставя върху хоризонталното и вертикалното партньорство между националните и местните власти, и върху местното партньорство между публичния, частния и гражданския сектор, опирайки се на опита на инициативата ЛИДЕР на ЕС.

В този смисъл Националната мрежа за развитие на селските райони създава условия за вземане на решения, подкрепени от подходящи проучвателни дейности и компетентна мрежа в и между селските райони в България; ще насърчи инициативите “отдолу-нагоре” и координирани действия на заинтересованите страни в защита на техните общи интереси на базата на достъп до информация, знания и технологии в областта на земеделието, устойчивото управление на земите и развитието на селските райони.

Цел

Създаване на възможности и работа в мрежа за обмен на информация, добри практики и знания за УУЗ.

Мерки:

1. Национално проучване на нагласата и готовността на НПО за работа по УУЗ.
2. Включване на дейности по УУЗ в приоритетите на Националната мрежа на селските райони.
3. Участие в международни мрежи, имащи отношение към УУЗ.

Очаквани резултати

Национална мрежа с включени дейности по УУЗ за развитие на селските райони.

Нарастване на броя на добрите практики в областта на УУЗ, споделени с участниците в Мрежата.

Период на прилагане

2015 – 2020 г.

Отговорни институции:

МЗХ, МОСВ, НПО

Възможни източници на финансиране

Държавен бюджет, външни донори, частен бизнес,

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма V.2: 185 000 лв.

V.3. Програма “Разработване и организиране на публични кампании за повишаване на информираността на обществеността във връзка с УУЗ”

Обосновка

Провеждането на публични кампании е една от естествените дейности, които се изпълняват от НПО. Гражданското общество е медиатор между политиките на институциите и разбирането на обикновения гражданин. Дали посланията достигат до хората, към които са отправени, е един важен въпрос, за който работят НПО. В селските райони достъпът до информация е по-ограничен, населението там е застаряващо, достъпът до Интернет е ограничен или изобщо не се ползва. Затова за НПО е от особена важност изборът на средствата, чрез които се поднася информацията на ползвателите ѝ. От друга страна държавата би могла да делегира повече правомощия на НПО и да отдели финансови ресурси за подпомагане на дейности, свързани с информираността на населението по въпросите на УУЗ.

Цел

Организиране и провеждане на специализирани кампании, специално насочени към опазването и устойчивото управление на земите. Създаване на послания, насочени към конкретни целеви групи с цел повишаване на обществената информираност.

Мерки

1. Провеждане на информационни кампании за въвеждане на добрите земеделски практики.
2. Организиране на публични кампании за подкрепа и въвеждане на биологичното земеделие.
3. Провеждане на публични кампании за честване на значими международни дати, свързани с КБООН.
4. Популяризиране на резултати и добри практики в страната по изпълнение на НПД.

Очаквани резултати

Реализирани кампании за въвеждането на биологичното земеделие, добрите селскостопански практики.

Информационни брошури, дигитални разработки и разпространени.

Повече хора се включват в честванията на различни национални и международни дати свързани с опазването на околната среда, КБОООН и др.

Период на прилагане

2015 – 2020 г.

Отговорни институции

МОСВ, МЗХ, НПО.

Източник на финансиране

Държавен бюджет, частен бизнес, външни донори.

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма V.3: 115 000 лева.

V. 4. Програма “Укрепване на капацитета на НПО по прилагане на политиките за УУЗ”

Обосновка

Сред НПО, работещи в селските райони, липсва интерес, финансов ресурс и капацитет за работа по проблемите на УУЗ. Въпреки натрупания през последните години опит по управление на проекти, все още не е достатъчен този, за управление на проекти, финансирани от ЕС. Все още не е достатъчно осъзната и важната роля, която играят и ще играят НПО по въпросите за борбата с опустиняването, почвеното засушаване, деградацията на почвите и управлението на водите.

Цел

Интегриране на темите, свързани с УУЗ в рамките на обученията за развитие на селските райони, насочено към изграждане на капацитет сред НПО и техните социално-икономически партньори на местно ниво за участие в НПО.

Мерки

1. Проучване на възможности и осигуряване на средства за привличане на експерти за подкрепа дейностите на НПО, работещи в селските райони.
2. Провеждане на семинари, обучения, кръгли маси за повишаване на осведомеността по УУЗ сред НПО и местните общности.
3. Изпълнение на пилотни проекти за прилагане на добри практики по УУЗ.

Очаквани резултати:

Повишен капацитет на НПО и техните социално-икономически партньори във всички райони за планиране в страната.

Период на прилагане:

2015 – 2020 г.

Отговорни институции:

НПО, МОСВ, МЗХ, БАН, научни центрове.

Възможни източници на финансиране:

Държавен бюджет, НПО

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма V.4: 195 000 лева.

V.5. Програма “Насърчаване на публично частни партньорства за прилагане на мерките за УУЗ”**Обосновка**

Обикновено публично-частното партньорство се характеризира като партньорство между публичния и частния сектор за целите на реализирането на проект или услуга, които традиционно се предоставят от публичния сектор. Чрез това партньорство, силните страни на всеки от двата сектора (публичен и частен) взаимно се допълват при предоставяне на услуга или осигуряване общественото ползване на даден обект в полза на определена общност. Публично-частното партньорство (ПЧП) се характеризира с определени предимства, както за публичния, така и за частния сектор, при изпълнението на определената задача – предмет на партньорството. Като се позволява на всеки сектор да прави онова, в което е силен, се предоставят за обществото услуги и инфраструктура по най-ефикасния икономически начин.

Цел

Прилагане на Публично-частното партньорство за повишаване на капацитета на всички заинтересовани страни по УУЗ.

Мерки

1. Анализ на нуждите от обучение за ПЧП, ориентирано към местните общности и частните партньори, разработване на модули за обучение по различни теми, свързани с дейности по осъществяване на ПЧП, реализиране на обучения и др.
2. Включване на въпроси и дейности, свързани с УУЗ в работата на съществуващите бизнес центрове, за да функционират като информационни центрове за потенциални инвеститори.
3. Подкрепа за подготовка и разработване на бизнес услуги, свързани с УУЗ.
4. Предоставяне на експертна и техническа помощ за потенциални публично-частни партньорства и реализиране на пилотни проекти в областта на УУЗ.

Очаквани резултати

Проведени обучения по ПЧП в областта на УУЗ.

Бизнес центрове, предлагащи услуги в областта на УУЗ.

Период на прилагане

2015 – 2020 г.

Отговорни институции

Частен бизнес, НПО, общини, МОСВ, МЗХ.

Източник на финансиране

Държавен и общински бюджет, частен бизнес.

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма V.5: 205 000 лв.

Общата стойност на разходите за реализиране на мерките по направление V “Усъвършенстване на информационния обмен и привличане на обществеността в процесите на вземане на решения за УУЗ” – 980 000 лв.

Част IV. Ресурси, икономически механизми и схеми за подкрепа изпълнението на НПД за УУЗ и борба с опустиняването

Общият индикативен финансов ресурс, необходим за реализация на НПД за УУЗ и борба с опустиняването, възлиза на **8 556 000 лв**¹⁵

4.1. Ресурси за осъществяване на НПД за УУЗ

Националната програма за действие 2014 – 2020 г. като годишен обхват се обвързва с цикъла на програмиране на ЕС, което създава добри предпоставки за цялостната координация във времето на НПД и останалите национални стратегически документи на България, изготвени за същия времеви хоризонт. Друг положителен ефект е пряката възможност за ползване на средствата, които страната ни ще получава по линия на Структурните фондове за реализация на НПД.

Дейностите и мерките, чрез които могат да се постигнат целите и задачите на Националната програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването, имат връзка с вече действащи или предстоящи стратегии, програми, проекти и др. Едни от тях са директно насочени към търсенето на подходи и механизми, а други - индиректно допринасят за това, поради което всички те могат да се разглеждат като възможности, механизми и финансови ресурси за реализацията на НПД за УУЗ.

Финансирането на значителния брой от стратегическите документи ще бъде задача на държавата. Съответните държавни органи – Министерството на земеделието и храните, Министерството на околната среда и водите, Министерството на регионалното развитие и благоустройството, Министерството на финансите ще трябва да допринесат за тяхното осъществяване, освен чрез наличния финансов ресурс по линия на Европейския съюз, и чрез субсидиите, предвидени в държавния бюджет.

Сериозен акцент пада върху ролята на областните администрации и общините за осъществяване на НПД за УУЗ. Право и отговорност на местното самоуправление е да осъществява децентрализация при вземането на решения по изпълнение на НПД съобразно локалните приоритети. Непосредствена цел е и въвличането на безработните в участие по реализиране на мерките за УУЗ и БО. Конкретните размери на държавното финансиране ще подлежат на ежегодно съгласуване в рамките на бюджетната процедура и ще се определят съобразно възможностите на бюджета за съответната година.

Друг важен елемент за осигуряване на нужния финансов ресурс за реализация на дейностите в рамките на НПД за УУЗ, е възможността НПО да мобилизират допълнителни средства за осъществяване на отделни дейности и мерки от НПД. Това може да се реализира при условие, че са налице добри механизми от страна на държавните органи, които да мотивират и насърчават участието на третия сектор в дейности, свързани с УУЗ, информиране на широката общественост и популяризиране на целите и задачите на НПД за УУЗ.

---

¹⁵ Първоначално, при разработването през март 2006 г. беше остойностена в размер на 13 492 000 лв., при актуализацията през май 2014 редица дейности бяха изключени тъй като бяха вече изпълнени или неактуални!

Наред с необходимия финансов ресурс за осъществяване на дейностите в НПД, изключително важно е наличието на техническа обезпеченост и технологично осигуряване, актуални и надеждни бази данни, съвременни подходи и системи за наблюдение, ранно предупреждение и оценка на наличните природни ресурси, създадени на базата на научно-приложен принцип както и човешки ресурси, които да работят по изграждане на публично и индивидуално съзнание за опазване на земните ресурси и за участие във вземането на решения.

Сред важните налични ресурси, които стоят в основата на успешното провеждане на политики, свързани с УУЗ, са човешките ресурси в страната. Те играят съществена роля и допринасят за изграждане на публичното и индивидуалното съзнание за опазване на земните ресурси и далновидното формиране и ефективното прилагане на политиките за съхранение на природната среда.

България разполага и със значителен потенциал с дългогодишен опит и капацитет по отношение на науката. Това условие несъмнено е добра предпоставка за успешно и адекватно формулиране на политики и прилагане на работещи методологии за устойчиво управление на земята. За укрепването на НПД е особено важно разработването на инструменти и подходи, които ще улеснят неговата интеграция към националните инициативи в други сектори на обществено-икономическия живот. Необходимо е и създаване на връзки със съществуващи аналогични рамки за реализация на идеите за УУЗ и БО в съседни страни с близки проблеми. В този аспект ролята на научната общност също е решаваща.

Хоризонтален принцип и основен ресурс, чрез който могат да се мобилизират много потенциални възможности, да се надградят съществуващи постижения и да се активират ефективни взаимодействия, е партньорството – между институциите, публично-частно, междурегионално и междуобщинско, както и разгръщане на международно сътрудничество.

4.2. Икономически механизми за стимулиране устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването.

Устойчивото използване на земите може да бъде управлявано чрез различни схеми и мерки. Акцентът, обаче, следва да пада на стимулите и по-малко върху административните мерки, ограниченията и санкциите, защото те са с много по-ниска ефективност, в сравнение със стимулите. Мерките, налагащи ограничения на производителите, трябва да бъдат компенсирани от държавата. Нещо повече - понякога и стимулите не са достатъчно атрактивни, тъй като в пазарната икономика основен движещ мотив е размерът на печалбата. Даже когато ги има, съществува алтернативата да се избере такъв начин и вид на вложението, който ще донесе най-бърза възвращаемост и висока доходност на капитала. Мерките в борбата с опустиняването са дейност с ниска финансова доходност, но с огромно значение за обществото, поради което те се нуждаят от адекватна държавна политика и подкрепа.

За да се стимулира по-широкото участие в НПД за УУЗ, е целесъобразно да се създадат условия и механизми за по-лесен и изгоден достъп на бенефициентите до финансов ресурс, поради по-ниската доходност и по-бавната възвращаемост на капитала: преференциален режим за получаване на кредит; безлихвени или по-ниско лихвени заеми; по-дълъг гратисен период, държавна субсидия за част от лихвата и др.

Схемата за финансов лизинг предоставя на микро или малки предприятия достъп до иначе недостъпни финансови ресурси, което им дава възможност да повишат своя финансов рейтинг пред банките. Съпътстващите елементи на схемата за бизнес обучение и консултантски услуги увеличава предприемаческия потенциал на собствениците, посредством професионално обучение по маркетинг, финанси и бизнес планиране. Предлаганите бизнес консултации подпомагат процеса на разработване на бизнес-планове за финансиране.

Важно е заинтересованите страни да съдействат за облекчен достъп до малки и средни кредитни линии и да поддържат партньорски отношения или договорености с частния сектор, за да се увеличи обемът на инвестициите и се стимулират действията по изпълнение на Конвенцията на местно равнище.

Събраните средства, по силата на природоохранителни закони и нормативни документи, следва да се изразходват за подпомагане на бизнеса и местната власт при извършване на дейности от НПД за УУЗ. Могат да се мобилизират средства чрез екотуризъм, благоприятни търговски режими или се използват процесите на участие с привличане на НПО, местни организирани групи, частни структури чрез различни инициативи.

4.3. Политики, схеми и източници за финансиране на устойчивото управление на земите.

4.3.1. Финансови възможности по линия на Структурните фондове на ЕС

ЕС предоставя възможности за финансиране опазването на околната среда чрез следните фондове:

- Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони;
- Европейския фонд за морско дело и рибарство
- Кохезионен фонд;
- Финансови инструменти за околната среда плюс;
- Европейски фонд за регионално развитие.

Всички те в различна степен имат директна или индиректна насоченост, интегрирана в отделните сектори или области за опазването на околната среда. Двата основни фонда, подпомагащи предимно или само опазването на околната среда, са Финансовите инструменти за околната среда плюс и Кохезионният фонд, а в отраслов аспект с най-голяма значимост за аграрния, горския и рибния сектори, са Европейският земеделски фонд за развитието на селските райони и Европейският фонд за рибарство.

На практика финансирането по Структурните фондове и Кохезионния фонд към България ще се осъществи посредством програми и националните стратегически планове. Тези от тях, които са пряко или непряко свързани с проблемите на устойчивото управление на земите, са: Оперативна програма „Околна среда” (съфинансирана от Кохезионния фонд и Европейския фонд за регионално развитие) и Оперативна програма „Региони в растеж” (финансирана от Европейския фонд за регионално развитие). Следователно сред основните финансови ресурси, от които може да се осигури до известна степен реализацията на НПД, са средствата от

финансовите инструменти на ЕС, основно чрез тези стратегически и оперативни документи.

Общият размер на средствата по **Оперативна програма “Околна среда 2014 – 2020 г.”** е 3 462 564 945 лв., като приоритетни през следващия програмен период отново ще са шест приоритетни оси - "Води", "Отпадъци" и "Натура 2000 и биоразнообразие", „Превенция и управление на риска от наводнения и свлачища“, „Подобряване качеството на атмосферния въздух“, които да бъдат подкрепени със средства от ЕСИФ. ОПОС предвижда финансиране на част от специфичните за държавата предизвикателства, посочени в приоритет „Ориентирана към околната среда и ресурсно-ефективна икономика“ (Environmentally-friendly and resource-efficient economy).

В ОПОС е предвиден финансов ресурс за изпълнение на едно от специфичните предизвикателства (по приоритетна ос „Води“): *„подобряване на пречистването на отпадъчни води и качеството и управлението на ресурсите за питейна вода по стратегически и разходоефективен начин“* – чрез мерки за изграждане на ВиК инфраструктура, насочени към агломерации с над 10 000 екв. ж., определени като приоритетни в ПУРБ и регионалните генерални планове за ВиК, с оглед принос за изпълнение на целите на Стратегията за развитие и управление на водоснабдяването и канализацията в Република България за периода 2014-2023 г.

По отношение на предизвикателствата в сектор „Отпадъци“: „За да изпълни задълженията си във връзка със законодателството на Общността и да достигне целта за рециклиране от 50% до 2020 г. и целите, заложи в Пътната карта за ресурсна ефективност“, ОПОС предвижда финансиране на мерки за постигане на тази цел по отношение на битовите отпадъци. Мерките са съобразени и с препоръката на службите на ЕК, че „Приоритет трябва да получи предотвратяването на отпадъците, повторната употреба и рециклирането, а нуждите от депониране на отпадъците трябва да бъдат намалени.“.

Приоритетна ос 3 на ОПОС предвижда финансов ресурс по отношение на посочените предизвикателства, свързани с подкрепа за устойчивото управление и възстановяването на мрежата Натура 2000, възстановяване и опазване на влажните зони и реките, изготвяне на планове за управление, изграждане на капацитет за органите, отговорни за Натура 2000, както и за повишаване на осведомеността сред различните заинтересовани страни и преустановяване на загубата на биологично разнообразие. Определените в приоритетната ос мерки се основават на Националната приоритетна рамка за действие за Натура 2000 (НПРД), Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2020 г. и националното законодателство.

Приоритетна ос 4 „Превенция и управление на риска от наводнения и свлачища“ е насочена към изпълнение препоръката на ЕК за подобряване на превенцията на наводненията чрез оценка на риска от наводнения, картографиране и развитие на инструменти за мониторинг, подкрепа за проекти за предотвратяване на наводнения при речните басейни, справяне с природни бедствия, включително мерките за ранна намеса.

ОПОС 2014-2020 г. адресира нужди по отношение качеството на атмосферния въздух, съгласно предизвикателствата, свързани с подобряване на качеството на въздуха чрез прилагане на адекватни дългосрочни програми и

краткосрочни планове за действие в зависимост от източниците на замърсяване (градски транспорт, емисии на промишлеността, движение по пътищата, битово и централно отопление и др.) – чрез мерките по приоритетна ос 5 на програмата.

Оперативна програма „Околна среда 2014-2020 г.“ (ОПОС 2014-2020 г.) е една от оперативните програми на Република България, изготвяни в изпълнение на Стратегия „Европа 2020“ на ЕС за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Тези три взаимно допълващи се приоритета предполагат изграждане на икономика, основана на знания и иновации, насърчаване на по-екологична и по-конкурентоспособна икономика с по-ефективно използване на ресурсите и стимулиране на икономика с високи равнища на заетост, която да доведе до социално и териториално сближаване. ОПОС 2014 – 2020 г. е насочена предимно към изпълнение на приоритета за устойчив растеж на стратегията „Европа 2020“ и по-специално на следните елементи от определението за устойчив растеж: - изграждане на по-конкурентоспособна нисковъглеродна икономика, в която ресурсите се използват по ефикасен и устойчив начин; - опазване на околната среда, намаляване на емисиите и предотвратяване на загубата на биоразнообразие; - възползване от водещата позиция на Европа в разработването на нови екологични технологии и производствени методи.

ОПОС 2014-2020 г. допринася и за изпълнението на „Европа за ефективно използване на ресурсите“ – една от двете водещи инициативи (flagship initiatives) за устойчив растеж в рамките на стратегията „Европа 2020“. Предвидените за финансиране дейности от оперативната програма са в отговор на изготвените от МОСВ, съгласувани с отговорните ведомства и одобрени от МС „Насоки за интеграция на политиката по околна среда и политиката по изменение на климата във фондовете за КП, ОСП и ОПР за периода 2014 – 2020 г.“ – фаза „Програмиране на фондовете към Общата стратегическа рамка“. Документът прилага интегриран подход за изпълнение на политиките за околната среда и изменението на климата и в частност за ефективно използване на ресурсите, като предлага конкретни мерки в оперативните програми за периода 2014-2020 г. МОСВ разработи втора фаза на Насоките – фаза „Изпълнение на Споразумението за партньорство и програмите в периода 2014-2020 г.“.

ОПОС 2014-2020 г. ще допринесе за намаляване на емисиите на парникови газове в страната, което ще подпомогне изпълнението на целта на стратегията „Европа 2020“ за 20% намаляване на емисиите на парникови газове спрямо нивата от 1990 г. Такива мерки са предвидени във връзка с пречистването на отпадъчни води от населените места, по-конкретно изграждане/ рехабилитация/реконструкция на съоръжения за третиране на утайки от ПСОВ и доставка на необходимо оборудване, вкл. на вече изградени ПСОВ (съгл. Концепцията за третиране на утайките от ГПСОВ на национално ниво) – приоритетно за подобряване на качествените им показатели, с оглед последващото им използване за енергийни цели. Прилагането на тези мерки ще допринесе за изпълнението на Националния план за действие по изменение на климата 2013-2020 г. (НПДИК) и ще има пряк ефект за намаляване емисиите на парникови газове.

Създаването на временни и постоянни работни места в изпълнение на мерките по ОПОС ще допринесе за постигане на приоритета за приобщаващ растеж

на Стратегията за постигане на 75% заетост за жените и мъжете на възраст между 20 и 64 години до 2020 г.

По програма LIFE на Европейската комисия за финансиране на проекти в областта на околната среда се предвиждат приблизително 2,592 милиарда евро за финансиране на проекти в областта на околната среда., като се фокусира върху опазването на природата и биологичното разнообразие, ефикасното използване на ресурсите, както и управлението на околната среда и информацията във връзка с нея. Тя ще подкрепя и по-добро управление, разпространяване на информация и повишаване на осведомеността по въпросите на околната среда.

По програма LIFE на Европейската комисия за финансиране на проекти в областта на околната среда се предвиждат приблизително 2,592 милиарда евро за финансиране на проекти в областта на околната среда., като се фокусира върху опазването на природата и биологичното разнообразие, ефикасното използване на ресурсите, както и управлението на околната среда и информацията във връзка с нея. Тя ще подкрепя и по-добро управление, разпространяване на информация и повишаване на осведомеността по въпросите на околната среда.

4.3.2. Икономически механизми и инструменти, прилагани чрез Общата селскостопанска политика (ОСП)

Основни източници за финансиране на ОСП на ЕС са Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския фонд за гарантиране на земеделието. Средствата, финансовите механизми и инструменти, свързани с прилагането на ОСП, ще бъдат едни от най-важните за подкрепата на УУЗ и борбата с опустиняването.

Реформата на Общата селскостопанска политика (ОСП) на Европейския съюз въвежда многопластова структура на директните плащания в периода 2014-2020 г.

Общият размер на финансовия ресурс за директни плащания, определени за България за периода 2014-2020 г. е 10.4 млрд. лева.

4.3.2.1 Схеми за директни плащания в България

Схема за единно плащане на площ (СЕПП)

СЕПП е основната схема за подпомагане с директни плащания. Подпомагането се базира на хектар допустима земеделска площ, върху която земеделският стопанин извършва земеделска дейност.

Допустими за подпомагане са обработваеми земи, постоянно затревени площи и трайни насаждения.

На заявените за подпомагане площи трябва да се произвежда земеделска продукция, да се извършва паша или да се поддържат в състояние, което ги прави подходящи за обработване или паша.

За да се получи подпомагане по СЕПП допустимата площ в стопанството следва да бъде минимум 0.5 ха и парцелите да не бъдат с размер по-малък от 0.1 ха.

Селскостопански практики, благоприятни за климата и околната среда (Зелени директни плащания)

Една от целите на реформираната ОСП е подобряването на екологичните параметри на земеделските земи чрез въвеждането на задължителен компонент на „екологизиране“ на директните плащания, чрез който се подкрепят селскостопанските практики, благоприятни за климата и околната среда.

Бюджетът, определен за зелени плащания е в размер на 30% от тавана за директни плащания. Зелените плащания се прилагат от кампания 2015.

Земеделските стопани, които имат право да получат плащане по СЕПП трябва да спазват в рамките на всички свои хектари, отговарящи на условията за подпомагане селскостопански практики, благоприятни за климата и околната среда. За целите на екологизирането тези практики са: диверсификация на културите, запазване на постоянно затревените площи и поддържане на екологично насочените площи.

Поддържане на съществуващи постоянно затревени площи

Земеделските стопани не трябва да преобразуват и/или разорават екологично чувствителни постоянно затревени площи (ПЗП), разположени в зоните по Natura 2000.

Екологично насочени площи (ЕНП)

Поддържането на екологично насочени площи се прилага от 2015 г. при стопанства с обработваема земя над 15 ха, заявяващи подпомагане по СЕПП. Най-малко 5% от декларираната обработваема земя следва да е заета от екологично насочени площи. Съобразно националната специфика България прилага пълният списък ЕНП, които са установени в Регламент (ЕС) № 1307/2013, с изключение на традиционните каменни стени, горско-земеделски системи и залесени територии.

Схема за млади земеделски стопани

Стимулиране навлизането на млади земеделски стопани в селскостопанския сектор е предвидено да се осъществява чрез отделна схема. Допустими за подпомагане са фермери, които са започнали земеделска дейност през последните 5 години и през първата година на кандидатстване са на не повече от 40 години. Подпомагането е за първите 30 ха от стопанството с надбавка от 25% от плащането по СЕПП. Изискване към младите земеделски стопани е да притежават професионални умения и познания, свързани със земеделието.

Схеми за обвързано с производството подпомагане

Подпомагането на уязвими и приоритетни сектори се осъществява посредством прилагането на схеми за обвързано с производството подпомагане. Бюджетът, определен по схемите за обвързана подкрепа, е в размер на 13% от тавана за директни плащания за секторите „Животновъдство“ и „Плодове и зеленчуци“ и 2% за обвързано подпомагане на протеинови култури.

Схема за дребни земеделски стопани

С цел повишаване на конкурентоспособността на малките земеделски стопанства и осигуряване на допълняемост на доходите се прилага отделна схема, насочена към най-малките стопанства. Размерът на годишното плащане по схемата за всеки земеделски стопанин се определя от размера на подпомагането, което кандидатът би получил по схемите за директна подкрепа, за които е допустим, но не по-малко от 500 евро. Подпомагането по схемата за дребни земеделски стопани замества подпомагането по всички други схеми за директна подкрепа, но не замества плащанията по схемите за преходна национална помощ. Заявяването на участие в

схемата е чрез подаване на заявление за подпомагане за 2015 г. и допълнителна заявка за участие в схемата, подадена в срок до 15 октомври 2015 г. За участие в схемата може да се кандидатства единствено през 2015 г.

Кръстосано съответствие

Кръстосаното съответствие представлява набор от правила към земеделските стопани, които е необходимо да бъдат спазвани, за да се получава пълния размер на директната субсидия.

Кръстосаното съответствие се състои от:

- 1 Законоустановени изисквания за управление (ЗИУ) съгласно правото на ЕС
- 2 Стандарти за Добро земеделско и екологично състояние (ДЗЕС).

Стандартите и изискванията са групирани в 3 области:

- 2 Околна среда, изменение на климата, добро земеделско състояние на земята;
- 3 Обществено здраве, здраве на животните и здраве на растенията;
- 4 Хуманно отношение към животните.

В България стандартите за ДЗЕС се определят със заповед на Министъра на земеделието и храните.

Стандартите за ДЗЕС включват:

- 5 поддържане на буферни ивици по протежение на водните басейни без прилагане на азот-съдържащи торове;
- 6 задължение за земеделски стопанства с обработваеми площи над 5 ха в общата сеитбооборотна площ да се включат минимум 30% култури със слята повърхност, с изключение на площи за производство на тютюн;
- 7 за ограничаване на ерозията на площи с наклон се прилага: - за обработваеми земи - обработката на почвата се извършва перпендикулярно на склона или по хоризонталите; - за трайни насаждения - укрепване на междуредията чрез затревяване частично/пълно, или засяване/засаждане с други култури, и/или обработката на почвата се извършва перпендикулярно на склона или по хоризонталите;
- 8 забрана за изгаряне на стърнища;
- 9 задължение да се запазват и поддържат съществуващите полски граници (синори) и трайни тераси в земеделското стопанство;
- 10 задължение постоянните пасища, мери и ливади да се опазват от навлизането на нежелана растителност – орлова папрат (*Pteridium aquilinum*), чемерика (*Veratrum spp.*), айлант (*Ailanthus altissima*) и аморфа (*Amorpha fruticosa*) и други.

Правилата съгласно Законоустановените изисквания за управление (ЗИУ) не са нови или допълнителни изисквания, а представляват извадка от определени правила, които са важни от приложимото секторно европейско и/или национално законодателство. Това означава, че със ЗИУ за земеделските стопани не се разписват нови критерии, а се следи дали се спазват вече определените и приложими правила в областта на екологичното, ветеринарното, фитосанитарното законодателство, законодателството за храните и законодателството за фуражите.

Трансгранично сътрудничество на Република България със Сърбия, Румъния, Турция, Гърция и Македония

Един от приоритетите на тази Програма е “околна среда”. За целите на програмите се подготвят Съвместни програмни документи между заинтересуваните страни. Възможна е реализацията както на проекти за техническа помощ, така и на инвестиционни проекти, в т.ч. общински проекти.

По програмите за трансгранично сътрудничество на Република България със Сърбия, Румъния, Турция, Гърция и Македония, както и програмите за транснационално сътрудничество Балкани-Средиземно море и Дунав за периода 2014-2020 г. и Програмата за междурегионално сътрудничество ИНТЕРАКТ 3. Средствата за тези програми се отпускат от Европейския съюз чрез Инструмента за предприсъединителна помощ и Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и са съфинансирани от националните бюджети на страните-партньори.

Общият бюджет по Програмата Румъния-България 2014-2020 г. е 258 504 125 евро, от които средствата от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) са 215 745 513 евро. Националното съфинансиране е в размер на 13% от одобрения бюджет на българските партньори по проекти. Програмата включва следните шест приоритетни оси: „Добре свързан регион“, „Зелен регион“, „Безопасен регион“, „Квалифициран и приобщаващ регион“, „Ефикасен регион“ и „Техническа помощ“.

Продължава процесът на официални преговори с Европейската комисия за одобряването на Програмата Гърция-България 2014-2020 г. Предвижда се общият бюджет на Програмата Гърция-България 2014-2020 г. да е 129 695 569 евро, от средствата от ЕФРР са 110 241 234 евро. Националното съфинансиране е в размер на 15% от одобрения бюджет на българските партньори. Програмата включва следните пет приоритетни оси: „Конкуrentен и иновативен трансграничен регион“, „Устойчив и приспособим към климата трансграничен регион“, „Трансграничен регион с подобрена взаимосвързаност“, „Трансграничен регион с висока степен на социално приобщаване“ и „Техническа помощ“.

Програмата България-Турция 2014-2020 г. включва три приоритетни оси - „Околна среда“, „Устойчив туризъм“ и „Техническа помощ“, като общия и бюджет е 29 642 984 евро, от които 22,19 млн. евро от ЕС. Националното съфинансиране е 15% от одобрения бюджет на българските партньори.

Програмата България-Сърбия 2014-2020 г. включва четири приоритетни оси - „Устойчив туризъм“, „Младежи“; „Околна среда“ и „Техническа помощ“, като общия бюджет е в размер на 34 102 251 евро, от които 28,98 млн. евро от ЕС. Националното съфинансиране е 15% от одобрения бюджет на българските партньори.

Програмата България - Република Македония 2014-2020 г. включва четири приоритетни оси - „Околна среда“, „Туризъм“, „Конкуrentоспособност“ и „Техническа помощ“, с общ бюджет 19 461 687 евро, от които 16,54 млн. евро от ЕС. Националното съфинансиране е 15% от одобрения бюджет на българските партньори.

4.3.3. Икономически инструменти и финансови ресурси на Министерството на земеделието и храните Държавен фонд „Земеделие“

Политиката на МЗХ за финансова подкрепа на земеделските производители се реализира чрез Държавен фонд „Земеделие“.

ДФ „Земеделие“ осигурява финансово подпомагане с национални средства за земеделските производители чрез предоставянето на кредитен ресурс и прилагането на схеми за държавни помощи за насърчаване на развитието на селскостопанското производство, в т.ч. помощи за справяне с последиците от неблагоприятни климатични условия и болести по растения и животни, хуманно отношение към животни (надвишаване на стандарти за отглеждане) и др.

ДФ „Земеделие“, в качеството си на Разплащателната агенция, предоставя финансово подпомагане от Еврофондовете за българското земеделие през четири инструмента - директни плащания, към които има национални доплащания, средства за пазарна подкрепа, мерките от Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г. и по Оперативната програмата за развитие на сектор „Рибарство“ 2007-2013 г. (съответно за новия програмен период 2014-2020 г. - ПРСР 2014-2020 г. и Програмата за морско дело и рибарство 2014-2020 г.

Финансови ресурси от бюджета на МЗХ за подпомагане на аграрния, горския и рибния сектори

В аграрния и рибния сектори дейностите са ориентирани към ликвидиране на последици от стихийни бедствия и производствени аварии, ветеринарни дейности, поливно земеделие и охрана на хидромелиоративна система, мелиоративни дейности, планинско животновъдство и земеделие, подобряване продуктивните качества на земеделските земи, зарибяване, възстановяване и поддържане на рибните популации, поддържане екологичното равновесие в дивеча, унищожаване на залежали пестициди и др., вкл. и професионално обучение, международни прояви на сектор “Горско стопанство” и т.н.

Преобладаваща част от капиталовите разходи, финансирани от МЗХ през последните години, са насочени за големи напоителни и отводнителни помпени станции, канали, напорни тръбопроводи, изравнители, дюкери, преливници на язовири; ремонти на хидромелиоративни обекти и съоръжения - канали, тръбопроводи, водовземни съоръжения, изпускатели и други; ремонтно-възстановителни работи на обекти, предпазващи страната от наводнения; строителство и реконструкция на малки хидромелиоративни обекти и водообезпечаване чрез сондажни кладенци на селскостопански институти. Капиталовите разходи за подобряване продуктивните качества на земеделските земи са финансирани от собствени приходи на МЗХ, набавени от такси по реда на Закона за опазване на земеделските земи. Те се използват целево за опазване на земеделските земи, усвояване на изоставени земи от Държавния поземлен фонд чрез почистване на дървета, храсти, камъни, разрохкване и подравняване, с цел изоставените земи да станат обработваеми.

4.3.4. Финансови ресурси по линия на Министерството на околната среда и водите.

Държавният бюджет финансира екологични обекти чрез целеви субсидии за капиталови разходи. По предложение на министъра на околната среда и водите, съгласувано с министъра на финансите, ежегодно със Закона за държавния бюджет се определят средства от републиканския бюджет за изпълнение на приоритетни екологични проекти и дейности, включени в националните екологични стратегии и

програми. Общините правят предложенията към министъра на околната среда и водите до края на м. май на предходната година.

Предприятие за управление на дейности по опазване на околната среда (ПУДОС)

Целта на подкрепата е опазване на околната среда, природата и биоразнообразието на България. За дейностите, представляващи интерес по проекта – *биологично земеделие, екологосъобразно животновъдство и екотуризм* потенциалните ползватели на кредити са фирми, частни производители и кооперации. За проекти, свързани с екотуризма, се отпускат безвъзмездни помощи за общини и неправителствени природозащитни организации, а безлихвени заеми – на фирми и физически лица. За проекти по т.9, екологосъобразно земеделие и животновъдство, се отпускат безлихвени заеми само в полупланински и планински райони.

Обхватът на дейностите, които ще подпомагат изпълнението на НПД на УУЗ, е: изграждане на пречиствателни станции за отпадъчна вода и канализационни мрежи; регионални системи за управление на отпадъци; опазване чистота на въздуха; изграждане на съоръжения за регулиране на оттока на реките и създаване на водни площи с местно значение; изграждане на съоръжения за защита руслата и бреговете на деретата от ерозия; в областта на биоразнообразието, биологично земеделие, екологосъобразно животновъдство и екотуризм.

Голяма част от проектите, финансирани от Предприятието, са инвестиционни проекти. Общинските проекти, финансирани като безвъзмездни помощи, са основно селищни пречиствателни станции за отпадъчни води, довеждащи колектори до пречиствателни станции, канализационни системи - основно в планински и полупланински райони, депа и други съоръжения за третиране на битови отпадъци. Изграждането на канализационни системи трябва да е свързано с изграждането на селищна пречиствателна станция за отпадъчни води. Допуска се и финансиране на общински инвестиционни обекти, свързани с решаване на критични проблеми с питейното водоснабдяване и закриване и рекултивация на общински депа за битови отпадъци.

Под формата на безлихвени кредити се отпускат средства за закупуване на контейнери за битови отпадъци и сметоизвозваща техника, необходими за въвеждането на системи за разделно събиране на отпадъци.

Финансират се и общински и фирмени проекти за развитие на екологосъобразно земеделие и животновъдство в планинските и полупланинските райони. Освен инвестиционни обекти могат да се финансират и проекти с неинвестиционен характер - за почистване на замърсени места с отпадъци, рекултивация и залесяване, събиране и обезвреждане на залежали пестициди, дейности, свързани със защитени територии – общинска собственост и др.

Право да кандидатстват за отпускане на безлихвени заеми имат фирми, частни производители и кооперации. Безлихвените заеми, отпускани от Предприятието, са в размер до 70 % от общата стойност на проекта (между 15 000 – 100 000 лева).

Програма за необходимите мерки в условията на тенденция към засушаване

Тя засяга основно въпросите по ефективното и устойчиво управление на водните ресурси за питейно-битови нужди и напояване, осигуряване пречистване на битови отпадъчни води, довършване и изграждане на водохранилища с най-голям социален ефект, реконструкция на водопроводните мрежи, борбата с ерозия и залесяване и затревяване на ерозиралите площи с подходящи сухоустойчиви местни видове, борба с горските пожари и забрана на палене на стърнища, обществен контрол за кражби и разхищения.

4.3.5. Икономически инструменти и финансови ресурси по линия на други министерства и институции.

Министерство на икономиката и енергетиката

Министерството има известни приноси по извършваните дейности, допринасящи за изпълнение на изискванията по Конвенцията за борба с опустиняването, които главно се свеждат до възстановяване на нарушени терени. Обект на осъществените през последните години проекти е рекултивацията на нарушени терени от минно-добивни дейности.

Фонд *“Енергийна ефективност”* (ФЕЕ), е създаден по силата на Закона за енергийната ефективност, приет през 2004 г. Основният капитал на фонда, в размер на 10 млн. долара, е предоставен от Глобалния екологичен фонд на ООН с подкрепата на Световната банка. Българското правителство участва със средства от бюджета в размер на 3 млн. лв., а правителството на Австрия предоставя дарение в размер на 1,5 млн. евро. Инвестиционните проекти, които ще се финансират от Фонд енергийна ефективност, трябва да прилагат известни и проверени технологии за енергийна ефективност и стойността им трябва да бъде в границите между 30 хил. и 3 млн. лв. Проектите ще се изплащат за период не по-дълъг от 5 години. ФЕЕ ще финансира типове проекти някои, от които имат отношение към УУЗ, например за повишаване на енергийната ефективност на общинските дейности (събирането и оползотворяването на отпадъците); за повишаване на енергийната ефективност на индустриалните процеси и др.

Кредитна линия на Европейска банка за възстановяване и развитие (ЕБВР) за проекти за енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници.

ЕБВР предоставя кредитни линии на български търговски банки, които от своя страна кредитират частни дружества за проекти за енергийна ефективност и проекти за възобновяеми енергийни източници (ВЕИ). Избираеми проекти по кредитна линия за енергийна ефективност са: малки мощности за комбинирано производство на топло и електроенергия, реконструкция на енергийна инфраструктура; оползотворяване на отпадъчна топлина; автоматизация и управление на процеси и съоръжения; оптимизация на процеси, а за възобновяеми енергийни източници са: възобновяеми енергийни източници ВЕЦ; слънчеви инсталации; вятърни централи; биомаса; геотермални инсталации и инсталации с биогаз.

Кредити за проекти се отпускат за 5 или 6 години, като за проектите за енергийна ефективност размера на субсидията е до 7,5 % от размера на кредита, а за възобновяемите енергийни източници - до 20 %, осигурена от Международен Фонд Козлодуй. Реализираните проекти могат да получат обратно до 7,5 % от размера на

кредита за енерго-спестяващи проекти и до 20 % за проекти в областта на алтернативните енергийни източници.

Министерство на труда и социалната политика.

Министерство на труда и социалната политика, съвместно с ИАГ, изпълнява ежегодно Национална програма *“Възобновяване и опазване на българската гора”* за трудова заетост на трайно безработни лица. Програмата се финансира изцяло от правителството, и изпълнява дейности в общия контекст на Конвенцията за борба с опустиняването.

- За целево финансово осигуряване насърчаването на предприемачеството чрез гаранционни схеми за микрокредитиране към Министерството на труда и социалната политика е създаден проект *“Гаранционен фонд за микрокредитиране”*, стартирал през 2001 г. Чрез този проект са създадени нови работни места, осигурен е достъп до кредитен ресурс на малки и средни предприятия, безработни физически лица, занаятчии, кооперации и земеделски производители, които не са могли да удовлетворят общите условия на банките в страната.

На основание на §2 от Преходните и заключителни разпоредби на Закона за Българската банка за развитие и Решение № 309 от 3 май 2007 г. на Министерския съвет на Република България проектът преминава от Министерство на труда и социалната политика към „Българска банка за развитие” АД. Към момента част от групата на Българската банка за развитие е Националният гаранционен фонд, който улеснява достъпа до финансиране за малките и средни предприятия и спомага за намаляване на лихвите по отпусканите заеми.“

4.3.6. Възможности на общините за финансиране на дейности по устойчиво управление на земите.

Финансирането на общините се осъществява чрез два типа източници – собствени и външни. За финансиране на дейностите по НПД за УУЗ от външни източници могат да се използват голяма част от изброените до тук фондове, механизми и схеми.

Средствата от общинския бюджет за екологични проекти и дейности по приоритети, определени в общинските програми за околна среда, са резултат:

- От приходите от санкциите за увреждане или замърсяване на околната среда над допустимите норми по чл. 69 от ЗООС (осемдесет на сто постъпват по бюджета на общината, на чиято територия се намира санкционираният субект С по-голяма сила);
- От приходите от глоби и санкции по ЗООС, налагани от кметовете на общини, както и приходите от глоби за нарушаване на наредбите, приемани от общинските съвети във връзка с опазването на околната среда;
- От приходи от приватизация на обекти общинска собственост.

По предложение на кмета на общината ежегодно (с приемането на общинския бюджет) би следвало да се определят средства за изпълнение на приоритетни екологични проекти и дейности, включени в общинските програми за опазване на околната среда. Тази дейност, обаче, не се извършва коректно в повечето от

общините, особено след като бе закрита извънбюджетната сметка “Общински фонд за опазване на околната среда” и приходите от санкции влязоха в общия бюджет.

Съществено значение за одобряването на проекти на общини за в бъдеще ще се отдава на аргументирането на приоритетността им в общински програми за опазване на околната среда. Както и досега ще се изисква пълна проектна готовност на инвестиционните обекти, решение за оценка на въздействието върху околната среда, когато се изисква в съответствие със Закона за опазване на околната среда, наличие на съфинансиране от общински източници. В областта на третиране на битови, опасни, в т.ч. и болнични отпадъци, преимущество се отдава на проекти с регионално значение - решаващи проблеми на повече от една община. При отпускането на безлихвени кредити за сметоизвозваща техника и контейнери за битови отпадъци е важно наличието на добре разработена общинска програма за управление на отпадъците, оптимизационна схема за маршрутите за сметоизвозване. Изисква се и информация и разчети за таксата за битови отпадъци по Закона за местните данъци и такси.

В областта на намаляване замърсяването на въздуха се финансират основно фирмени проекти. Като общински проекти могат да се разглеждат газификации на общински обекти, други проекти свързани с енергийната ефективност, общински топлофикационни системи, намаляване замърсяването от транспорта. В тези случаи средствата се отпускат като безлихвени кредити на фирми.

Част V. Мониторинг/наблюдение и оценка на изпълнението на НПД за УУЗ и борба с опустиняването

Въвеждането на единна и изчерпателна система за мониторинг и оценка на степента на изпълнение на Програмите в рамките на НПД и тяхната ефективност и ефикасност е изключително важен компонент от Националната програма за действие за УУЗ и борба с опустиняването.

В системата за мониторинг и оценка на изпълнението се включва определяне на времевия обхват за краткосрочно (20014 – 2015), средно срочно (2015 – 2017) и дългосрочно (2018- 2020 г.) наблюдение и изпълнение на дейностите по НПД за УУЗ.

За да се проследи прогресът по осъществяване на НПД за УУЗ, е нужно прилагането на постоянно наблюдение на реализацията на отделните програми и техните компоненти. Елемент от методологията за прилагане на регулярно наблюдение е разработването на годишни доклади за напредъка по реализацията на програмата. В случай, че не са изпълнени мерките за съответния период, или не са прилагани в достатъчна степен принципите на включване на широката общественост в изпълнението на задачите на Програмите, се извършва анализ на слабостите и се разработва набор от действия, чрез които да се коригира и подобри цялостната реализация на НПД за УУЗ.

Отговорна институция за прилагане на системата за оценка и мониторинг на НПД за УУЗ е Министерство на околната среда и водите. Основните задачи в този процес са постоянно наблюдение на изпълнението на Програмите; систематизиране на информация и данни, чрез които да се проследи напредъка в изпълнението на НПД – съгласно определените количествени или качествени индикатори; да се следи за степента на изпълнението и навременната реализация на Програмите или техните

елементи и усвояване на съответните финансови ресурси. В този смисъл важна ще е ролята и на Националния координационен съвет по реализацията на НПД за УУЗ и борба с опустиняването, създаден на основание чл.4, т.1 на Част II от Конвенцията на ООН за борба с опустиняването и чл.4, буква "а" на Приложение V към Конвенцията, чрез които могат да се извършват голяма част от тези мерки/задачи и същевременно да се популяризират резултатите, напредъка или добрите постижения.

Препоръчително е да се създадат звена за наблюдение и оценка на изпълнението на Програмите, в съответствие с обхвата на тяхното прилагане на регионално и местно ниво. Всички заинтересовани страни трябва да участват активно не само в процесите на вземане на решения, но и в наблюдението и оценката на извършените дейности по НПД.

Стратегическо направление I. "Усъвършенстване на националното законодателство и политики за УУЗ"

Количествени индикатори

- Брой на новоприети нормативни актове, както и изменени и допълнени действащи нормативни актове, имащи отношение към УУЗ;
- Брой на разработените национални изследвания и правни анализи и проучвания, имащи отношение към УУЗ;
- Размер на средствата, постъпили в национални и общински бюджети, или други фондове, по линия на санкции по нормативни актове, имащи отношение към УУЗ;
- Брой на наложените санкции/ наказателни постановления по нормативни документи, имащи отношение към УУЗ.

Качествени индикатори:

- Степен на подобряване на националната законодателна рамка, имаща отношение към УУЗ;
- Степен на подобряване на единната национална информационната база данни относно УУЗ;
- Степен на подобряване на междуинституционалната координация и партньорство.

Стратегическо направление II. "Съхраняване и подобряване на потенциала на земните ресурси и тяхното устойчиво използване"

Поради многообразието на факторите, влияещи на развитието на деградационните процеси и същностните различия при отделните програми, в това направление е необходимо разработването на предложените по-долу интегрирани показатели (за които е вероятно да включват различни индикатори при отделните програми).

Мониторингът по това направление ще включва следене на деградационните процеси на земните ресурси (почви, води, растения и животни), както и наблюдение на климата като съществен фактор за тяхното развитие и оценка на състоянието на площите (вкл. и икономически ползи), в обсега на които ще бъдат приложени

предложените програми (част III). Във връзка с това е целесъобразно установяването на:

- ✓ Интегриран показател за степента на деградационните процеси на земните ресурси, въз основа на предварително уточнени биофизични индикатори (например - рН на почви и води, електропроводимост, съдържание на органично вещество в почвите, съдържание на тежки метали в почви и води, съдържание на биогенни елементи във води, мътност на водата, воден баланс, плътност на растителната покривка, добиви, биохимичен състав на растителната продукция, биологични индикатори, климатични показатели и др.), включващ и оценка на индикаторите на базата на биологични изисквания и/или сравнение с предходни наблюдения;
- ✓ Интегриран икономически показател, отразяващ икономическите ползи/щети.

На този етап ще предложим следните количествени/ качествени индикатори, с уговорката че не отразяват напълно процеса.

Количествени индикатори:

- Брой осъществени проекти, свързани с УУЗ ;
- Размер на площите върху които са приложени проекти свързани с УУЗ, ха;
- Брой на участниците , участвали в изпълнение на проекти свързани с УУЗ;
- Размер на изразходвани финансови средства за реализация на проекти, свързани с УУЗ, лв.

Качествени индикатори:

- Подобро качество на екосистемите вследствие на УУЗ;
- Подобро диверсификация в селските райони;
- Намаляване на обезлюдяване в райони с екологични проблеми, свързани с деградация на земите;
- Намаляване на безработицата в райони с екологични проблеми, свързани с деградация на земите.

Стратегическо направление III. “Наука и образование в подкрепа на политиките за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването”

За да се проследи прогресът по реализиране на стратегическото направление “Наука и образование в подкрепа на политиките за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването” е нужно мониторингът да включва наблюдение на реализацията на отделните програми и техните компоненти и изготвяне на годишни доклади на създадени съвместни за научните институти и университети научно-експертни съвети за напредъка по реализацията на НПД, по следните количествени и качествени индикатори:

Количествени индикатори:

- Брой въведени учебни програми по УУЗ в плановете на средните селскостопански училища, колежи и университети с раздели по УУЗ;
- Брой разработени информационни пакети и приложни проекти по УУЗ;
- Брой създадени асоциации между научни институти, университети и агенции за партньорство и разпространение на формализирани знания, консултативна помощ и методично ръководство по УУЗ;
- Брой създадени Регионални центрове за обучение по устойчиво управление на земите в партньорство с европейски центрове за консултации.

Качествени индикатори:

- Степен на асоциираност между основни научни институти, университети и агенции в областта на устойчивото управление на земите;
- Степен на интегрираност на създадената информационна система “приложни знания и примери за добри земеделски практики за УУЗ” към НПД по УУЗ и борба с опустиняването за подобряване на информираността на производителите.

Стратегическо направление IV. “Интегриране и прилагане на политики за УУЗ на местно ниво”

Количествени индикатори:

- Брой Общински плановете за развитие и програми за ООС, в които УУЗ е интегрирано;
- Брой разработени и приети Общински специализирани устройствени плановете на земеделски земи;
- Брой финансирани и реализирани проекти на общини и ползватели на земеделски земи, прилагащи принципите на УУЗ.

Качествени индикатори:

- Степен на повишаване на информираността за УУЗ на местните власти, експерти и земеползватели;
- Степен на интегриране на УУЗ в общинските стратегически документи и планиране на конкретни мерки за УУЗ в тях;
- Ниво на познаване и използване на финансовите инструменти за прилагане на УУЗ.

Стратегическо направление V. “Усъвършенстване на информационния обмен и участие на обществеността в процесите на вземане на решения за УУЗ”

Количествени индикатори:

- Брой информационни кампании/ брой участници, имащи отношение към УУЗ;
- Брой посетители, възползвали се от услугите на информационния център и Интернет базираната информационна платформа;
- Брой организации, включили се в Националната мрежа на селските райони и проявяващи интерес към въпросите на УУЗ;
- Брой бизнес центрове, предлагащи услуги създадени чрез ПЧП.

Качествени индикатори:

- Степен на повишаване на информираността на специалистите и широката общественост по УУЗ;
- Степен на повишаване на активността на НПО работещи в селските райони за работа по УУЗ;
- Степен на подкрепа за реализиране на добри практики за УУЗ на местно и регионално ниво;
- Ниво на повишаване на ролята на ПЧП за извършване на дейности по УУЗ.

Наблюдението и оценката на изпълнението следва да отчитат настъпилите промени по отношение на борбата с деградацията на земите и опустиняването, както и по устойчивото управление на земите в страната, в резултат от изпълнението на предвидените мерки и предприетите действия. Това отчитане се извършва с помощта на набора от специфични индикатори, посочени към всяко едно от стратегическите направления. Наблюдението и оценката следва да проследяват и степента на използване на наличните финансовите потенциал и ресурси.

Източници на информация

1. Министерство на околната среда и водите.
2. Изпълнителна агенция по околна среда (Доклад 2012 г.).
3. Министерство на земеделието и храните Изпълнителна агенция по горите.
4. Александров В. 2005. Върху почвеното засушаване в България. - Тематични доклади по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България".
5. Александров В. 2006. Върху пространственото разпределение на почвеното засушаване в България. - Тематични доклади по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България" София.
6. БАНСИК, Агростатистика, 2013.
7. Ботева, Д. 2006. Анализ на възможностите за устойчиво управление на земите чрез прилагане на агро-екологични практики. - Дискусионен доклад по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България", София.
8. Бъчварова Св. и др. Оценка на агроекологичния потенциал на територията на 6-те агротехнологични паркове в страната и оптимизиране на структурата на земеделското производство. Научни трудове на НЦАН, том 2, София, 2005.
9. Вълев В. и Б.Георгиев. 2004. Агроекологичните ресурси на България, база за проектиране в земеделието. НЦАН, ИП "Н.Пушкарров".
10. Джоджов, Хр., И.Малинов, С.Русева, В.Крумов, В.Стефанова, И.Николов, 2005. Разработване и внедряване на математичен модел за оценка на ветровата ерозия. Окончателен отчет на научно-изследователска разработка по договор №3449/2003 ИП"Н.Пушкарров" - МОСВ.
11. ИАОС. 2002/2012. Доклад за състоянието на околната среда в Р България.
12. Лазаров, А. 2006. Анализ на възможностите за устойчиво управление на земеделските земи. - Дискусионен доклад по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България", София.
13. Лазаров, А., С.Русева, В.Стефанова, Е.Цветкова, И.Малинов. 2002 Географска база данни и оценка на различни модели за прогнозиране на ерозията за целите на почвената информационна система. Окончателен отчет на научно-изследователска разработка по договор №1108-2556, ИП"Н.Пушкарров"-МОСВ.
14. Малинова, Л. 2006. Анализ на наличния програмен, институционален и технически инструментариум за реализиране на устойчивото управление на земите в България. - Дискусионен доклад по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България", София.
15. Маринов, И.Ц. 2006. Деградация на почвите от горските земи. - Дискусионен доклад по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България", София.
16. Мондешка, М. и др. 2006. Инвентаризация на деградационните процеси на почвите и мерки за устойчиво управление на земите в България, Основен

- доклад по проект 00043507 “Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България”, София, с.88.
17. Мониторингов доклад на Европейската комисия за напредъка на България, 2005 г.
  18. Националната стратегия за регионално развитие 2005 – 2015 г., МРРБ, 2005 г.
  19. Национален план за развитие на биологичното земеделие в България 2005 – 2013 г., МЗХ, 2005 г.
  20. Националната стратегия за развитие на горския сектор в Република България за периода 2013 – 2020 г.
  21. Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор в България, МОСВ, 2012 г.
  22. Национална програма за необходимите мерки в условията на тенденция към засушаване, МОСВ, 2001 г.
  23. Петрова Р. 2006. Анализ на възможностите за устойчиво управление на земите в промишлени и минни територии.-Дискусионен доклад по проект 00043507 “Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България”, София.
  24. Програма за развитие на земеделието и селските райони в Странджа – Сакар. - МЗХ, ПРООН, 2005 г.
  25. Програма за развитие на земеделието в Северозападна България, НЦАН, ИАИ, 2002 г.
  26. Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 г., МЗХ
  27. Оперативна програма „Околна среда” 2014 – 2020 г., МОСВ.
  28. Оперативна програма „Регионално развитие” 2007 – 2013 г., София.
  29. Национална агроекологична програма 2007 – 2013 г., МЗХ.
  30. Русева,С. 2006. Деградация на почвите от земеделските земи. - Дискусионен доклад по проект 00043507 “Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България”, София.
  31. Славов Д. 2006. Анализ на възможностите за устойчиво управление на земите при животновъдството. - Дискусионен доклад по проект 00043507 “Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България”, София.
  32. Славов Н. 2002. Влияние на изменението на климата върху процесите на засушаването и деградацията на земите в България. Национален семинар “Деградация на земите и почвите и борба с опустиняването”, МОСВ.
  33. Стоянов Н. 2006. Анализ на възможностите за устойчиво управление на земите и опазване на почвите в горското стопанство.- Дискусионен доклад по проект 00043507 “Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България”, София.
  34. Структура на земеделските стопанства в България през стопанската 2013 г., МЗХ, Агростатистика.

35. Табаков, Б. 2006. Деградация на земите от промишлеността, минната индустрия, урбанизираните райони и други сектори извън селското и горското стопанство. -Дискусионен доклад по проект 00043507 “Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България”, София.
36. Rousseva S., Lazarov A. 2002. Expert estimates of Soil Erosion Rates in the Agricultural Lands since the Beginning of the Land Reform in Bulgaria. *Ecology and Industry*, 4 (1-3). 101-103.
37. Sarris et al., Strategy for Agricultural Development and Food Security in Bulgaria, FAO, 1999.
38. Stoichev D., Kolchakov, I. 1997. Degradation status of Bulgarian soils: overview of available information. In: Batjes, N.H. and E.M.Bridges (eds.) *Implementation of a soil degradation and vulnerability database for Central and Eastern Europe*. Proceeding of an international workshop (Wageningen, 1-3 October, 1997). ISRIC, Wageningen, 29-33.
39. Stoichev D., Kolchakov I. 1996. Vulnerability of main Bulgarian soils to acidification. *EU Workshop on land information systems – developments for planning the sustainable use of land resources*, 20-23 Nov., Hannover. Germany.
40. Todorova I. 2001. Soil protection in environmental aspect. In: K. Terytze and I. Atanassov (eds.). *Assessment of the Quality of Contaminated Soils and Sites in Central and Eastern European Countries (CEEC) and New Independent States (NIS)*. International Workshop 30 Sept. – 3 Oct. 2001, Sofia, Bulgaria, GorexPress.17-20.
43. Система за идентификация на земеделските парцели (СИЗП) – МЗХ.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Законодателна рамка

- Закон за държавната собственост, в сила от 1.06.1996 г.; , изм., бр. 19 от 8.03.2011 г.;
- Закон за общинската собственост, в сила от 1.06.1996 г; изм. и доп. ДВ, бр. 109 от 20.12.2013 г.;
- Закон за собствеността, Обн. ДВ. бр.92 от 16 Ноември 1951г., изм. ДВ. бр.105 от 29 Декември 2011г.;
- Закон за устройство на територията, обн., ДВ, бр. 1 от 2001 г.; изм. ДВ, бр. 53 от 27.06.2014 г.
- Закон за опазване на околната среда, обнародван ДВ бр. 91/25.09.2002 г., изм. и доп. ДВ, бр. 22 от 11.03.2014 г.;
- Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси, Обн., ДВ, бр. 10 от 4.02.2000 г., изм. и доп. ДВ, бр. 61 от 25.07.2014 г.;
- Закон за почвите, обн. ДВ, бр. 89 от 6.11.2007 г., изм. и доп. ДВ, бр. 66 от 26.07.2013 г.;
- Закон за управление на отпадъците, Обн., ДВ, бр. 53 от 13.07.2012 г., изм. с Решение № 11 от 10.07.2014 г. на КС на РБ - бр. 61 от 25.07.2014 г.;
- Закон за опазване на земеделските земи, Обн., ДВ, бр. 35 от 24 април 1996 г., изм. ДВ, бр. 66 от 26.07.2013 г.;
- Закон за собствеността и ползването на земеделските земи, Обн. - ДВ, бр. 17 от 1991 г.; изм. ДВ, бр. 49 от 13.06.2014 г.;
- Закон за опазване на селскостопанското имущество, Обн., ДВ, бр. 54 от 12 юли 1974 г., изм. ДВ бр. 77 от 9.10.2012 г.;
- Закон за сдруженията за напояване, Обн. ДВ бр. 34/2001 г., изм. ДВ, бр. 36 от 4.04.2008 г.;
- Закон за защитените територии, ДВ, бр. 133 от 1998 г., изм. ДВ, бр. 66 от 26.07.2013 г.;
- Закон за биологичното разнообразие, Обн., ДВ, бр. 77 от 9.08.2002 г., изм. ДВ, бр. 66 от 26.07.2013 г.;
- Закон за горите, Обн., ДВ, бр. 125 от 29.12.1997 г., изм. ДВ, бр. 98 от 28.11.2014 г., в сила от 28.11.2014 г.
- Закон за водите, Обн., ДВ, бр. 67 от 27.07.1999 г.; изм., ДВ, бр. 53 от 27.06.2014 г.;
- Закон за регионално развитие, Обн., ДВ, бр. 50 от 30.05.2008 г., в сила от 31.08.2008 г., доп., ДВ, бр. 22 от 11.03.2014 г.;
- Правилник за прилагане на Закона за опазване на земеделските земи, Обн., ДВ, бр. 84 от 4.10.1996 г., изм. и доп., ДВ, бр. 35 от 8.05.2012 г.;

- Правилник за прилагане на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, Обн., ДВ, бр. 34 от 30.04.1991 г.; изм. и доп., ДВ, бр. 50 от 3.07.2012 г.;
- Правилник за прилагане на Закона за горите, Обн., ДВ, бр. 41 от 10 април 1998 г., изм. и доп., ДВ, бр. 7 от 21.01.2011 г.;
- Наредба № 26 за рекултивация на нарушени терени, подобряване на слабопродуктивни земи, отнемане и оползотворяване на хумусния пласт, ДВ 89/96 г., изм. и доп. ДВ бр. 30 от 22.03.2002 г.;
- Наредба № 3 от 1 август 2008 г. за нормите за допустимо съдържание на вредни вещества в почвата, ДВ, бр. 71 от 12 август 2008 г.;
- Наредба № 2 за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници, обн., ДВ, бр. 27 от 11.03.2008 г., в сила от 11.03.2008 г., изм. и доп., бр. 97 от 9.12.2011 г.;
- Наредба № 3 от 29.01.1999 г., За създаване и поддържане на регистър на земеделските производители, ДВ. бр. № 10, от 05. 02. 1999 г., изм. и доп. ДВ. бр.110 от 21 Декември 2013г.;
- Правилата за добра земеделска практика, заповед № РД 09-799 от 11.08.2010 г. министъра за земеделието и храните;
- Програма от мерки за ограничаване и предотвратяване на замърсяването с нитрати от земеделски източници в уязвимите зони – утвърдена със Заповед № РД 09-157/14.03.2014 г. на министъра на земеделието и храните и Заповед № РД – 267/01.04.2014 г. на министъра на околната среда и водите;
- Наредба № 1 от 10.10.2007 г. за проучване, ползване и опазване на подземните води, обн. ДВ. бр. 87 от 30.10.2007 г., ДВ бр. 28 от 19.03.2013 г., в сила от 19.03.2013 г.
- Наредба № 6 от 9.11.2000 г. за емисионни норми за допустимото съдържание на вредни и опасни вещества в отпадъчните води, зауствани във водни обекти, обн. ДВ, бр. 97 от 28.11.2000 г., изм. и доп., бр. 24 от 23.3.2004 г.
- Наредба № 3 от 16.10.2000 г. за условията и реда за проучване, проектиране, утвърждаване и експлоатация на санитарно-охранителните зони около водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване и около водоизточниците на минерални води, използвани за лечебни, профилактични, питейни и хигиенни нужди, обн. ДВ, бр. 88 от 27.10.2000 г.
- Наредба № 4 от 19.02.2013 г. за защита на горските територии срещу ерозия и порои и строеж на укрепителни съоръжения“ (обн. ДВ, бр. 21 от 01.03.2013 г.).

ПРИЛОЖЕНИЕ II

Пресечни точки между обхвата на действие и програмите на Националната програма за действие за устойчиво управление на земите и борбата с опустиняването и националните стратегии и секторни политиките, и наличните финансови ресурси

Пресечна точка на политики и финансов ресурс	Национална програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването				
	Стратегически направления				
	Усъвършенстване на националното законодателство и политики за УУЗ	Съхраняване и подобряване на потенциала на земните ресурси и тяхното устойчиво използване	Наука и образование в подкрепа на политиките за УУЗ и борба с опустиняването	Интегриране и прилагане на политики за УУЗ на местно ниво	Усъвършенстване на информационния обмен и участие на обществеността в процесите на вземане на решения за УУЗ
Оперативна програма „Околна среда” 2014-2020 г.	<p>Програма „Подобряване и интегриране на политики и стратегии за УУЗ”</p> <p>Програма „Укрепване на институционалния капацитет и изграждане на механизми за координация, комуникация и партньорство”</p>	<p>Програма „Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони”</p> <p>Програма „Екологосъобразно съхраняване и използване на отпадъчна биомаса от селското и горското стопанство”</p> <p>Програма „Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност»</p> <p>Програма „Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси”</p> <p>Програма</p>	<p>Програма “Разработване и включване на учебни програми за устойчиво управление на земните ресурси на всички нива на образователната система”.</p> <p>Програма “Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”</p>		<p>Програма „Информационно осигуряване за УУЗ на национално и местно ниво”</p> <p>Програма „Разработване и организиране на публични кампании за повишаване на информираността на обществеността във връзка с УУЗ”</p>

		<p>„Възстановяване и опазване на ландшафтното разнообразие в горските територии чрез прилагане на устойчиви практики”</p> <p>Програма „Нови практики за възстановяване и ефективно използване на земните ресурси в нарушените територии”</p>			
<p>Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г.</p>	<p>Основната цел в рамките на ПРСР 2014-2020 е да осигурява интегриран подход към устойчивото управление на земите.</p>			<p>Програмата включва мерки за опазване на екосистемите и устойчиво управление, използване на природните ресурси в земеделието, горското стопанство и хранителната промишленост, предотвратяване на климатичните промени и приспособяване към тях. Тази цел е насочена към прилагането на добри земеделски практики, водещи до съхранение на биоразнообразието в земеделските земи с висока природна стойност и зоните от Натура 2000, устойчиво управление на водите и почвите, поддържане на традиционните екстензивни земеделски практики,</p>	

				предотвратяване на ерозионни процеси в почвата и опазване на почвеното плодородие“.	
<p>Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор в Република България 2012 Стратегическа цел Цел 4. Намаляване на риска от щети при наводнения</p>	<p>Разработване на Планове за управление на риска от наводнения</p>	<p>II.2. Програма "Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси"</p> <p>1. Разработване и прилагане на нови схеми за разпределение на водата в напоителните системи, на организация и управление на напояването съобразно променените условия на земеползване и ограничаване загубите на вода по водопреносната мрежа.</p> <p>2. Разработване на системи за ранно прогнозиране на необходимостта от поливане и определяне оптималните параметри на поливния режим.</p> <p>3. Прилагане на водоспестяващи, енергоспестяващи и съхраняващи функции на екосистемите, технологии и техники на напояване.</p>		<p>Програма „Включване на мерки за намаляване на риска от щети при наводнения в общинските планове за развитие и програми”</p>	<p>Програма „Информационно осигуряване за риска от наводнения на национално и местно ниво”</p>

		<p>4. Повишаване ефективността на напояването чрез подходящи влагозадържащи технологии.</p> <p>5. Стимулиране на ползвателите за организирано напояване чрез включването им в сдружения за напояване и подпомагане на тяхната дейност за ефективно използване на водата</p>			
<p>Трети национален план за действие по изменение на климата за периода 2013 – 2020 г.</p>	<p>В концепцията на Третия национален план за действие по изменение на климата за периода 2013-2020 г. е залегнало съхраняването, рационалното и отговорно използване на ресурсите като предпоставка не само за подобряването и опазването на околната среда, но и за постигането на устойчив икономически растеж и повишаване конкурентоспособността на българската икономика.</p>	<p>Третия национален план за действие по изменение на климата е да очертае рамката на действие в борбата с изменението на климата за периода 2013-2020 г. и да насочи усилията на страната към действия, водещи до намаляване отрицателното въздействие на климатичните промени и изпълнение на поетите ангажименти.</p>		<p>Третият план за действие по изменение на климата предвижда конкретни мерки за намаляване на емисиите парникови газове във всички сектори, като тези мерки са съобразени с политиката на страната в областта на изменението на климата и съответно с потенциала на националната икономика за редукия на емисиите.</p> <p>В сектор селско стопанство мерките са свързани от една страна с повишаване на знанията на земеделските стопани относно прилагане на подходящи практики,</p>	

				<p>водещи до намаляване на емисиите от сектора и въвеждането на такива практики като насърчаване на използването на подходящи сеитбообороти, особено с азот-фиксиращи култури, насърчаването на екстензивното пасищно отглеждане на животните, а от друга с техническото обезпечаване на земеделските стопанства за обработване на почвата/стърниците, биологичната рекултивация с характерни за района тревни видове на деградиралите земеделски земи.</p>	
<p>Националната стратегия за развитие на горския сектор в Република България за периода 2013 – 2020 г.</p> <p>Приоритет 1: Мярка 1.1., Мярка 1.1.3.</p> <p>Приоритет 3, Мярка 3.1 , Мярка 3.5, Мярка 3.6, Мярка 3.8</p>	<p>Изготвяне на анализ на ефективността на съществуващата законова и нормативна база, регламентираща промените в предназначението, начините на ползване и собствеността на горските територии и на препоръки за нейното усъвършенстване.</p> <p>Целта на мярката е да се изготви анализ и усъвършенства съответната законова и нормативна база.</p>	<p>Поддържане на жизнени, продуктивни и многофункционални горски екосистеми, способстващи за смекчаване на негативните последици от измененията на климата</p> <p>Мярка 1.1. Увеличаване на площта на горите, дървесния запас и запаса на въглерод в горските територии</p> <p>Мярката е насочена</p>	<p>Повишаване на жизнеността и конкурентоспособността на горския сектор</p> <p>Мярка 3.5 Насърчаване на заетостта и предприемачеството в горите и подобряване на качеството на професионалната квалификация на работната сила в горския сектор</p> <p>Основен инструмент за запазване и увеличаване на нивото на заетост е реализирането на</p>	<p>Повишаване на жизнеността и конкурентоспособността на горския сектор</p> <p>Мярка 3.1 Осигуряване на устойчиво планиране на дейностите в горските територии</p> <p>Мярката е насочена към подобряване на горското планиране, чрез разработване на национални стратегически документи, областни планове за развитие на горските територии,</p>	<p>Повишаване на жизнеността и конкурентоспособността на горския сектор</p> <p>Мярка 3.8 Осигуряване на информация, публичност и прозрачност и прилагане на принципа на партньорство при устойчивото управление на горския сектор</p> <p>Мярката е насочена към: 1) създаване на механизъм за прилагане на принципа на партньорство и осигуряване на информация, насочена към включване и широко участие на всички целеви групи, в т.ч.</p>

		<p>към: Увеличаване на площта на горите чрез залесяване на изоставени земеделски земи, голи и обезлесени територии, ерозиран и застрашени от ерозия територии:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Усвояване на „незалесена площ за залесяване” в горски територии; - Залесяване на площи на изоставени земеделски земи, голи, ерозиран и застрашени от ерозия територии извън горските територии; - Разработване на финансов механизъм за подпомагане на дейностите по създаване на нови гори. 	<p>програми за обучение и повишаване на квалификацията на работещите в горския сектор, в т.ч. свързани с опазване на биологичното разнообразие, производството на биомаса, развитието и предлагането на туристически услуги, осигуряването на здравословни безопасни условия на труд.</p> <p>Реализирането на мярката е свързано с:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Разработване и реализиране на програми за обучение на работещите в горския сектор; в т.ч. чрез система за обучение през цялата кариера; - Активно участие на представители на заинтересованите страни в горския сектор в процеса на актуализация на учебните планове и програми на ЛТУ за придобиване на професионална квалификация; <p>Мярка 3.6 Развитие на научно-изследователските дейности и обвързването им с нуждите на горския бизнес</p>	<p>горскостопански планове и програми и планове за управление на защитени територии, които да осигуряват комплексно, интегрирано и устойчиво развитие на горските територии.</p>	<p>НПО и обществеността в процеса на вземане и изпълнение на решения, свързани с устойчивото развитие на горския сектор и 2) организиране на консултативен и съгласувателен процес, който да отчита мненията на всички заинтересовани страни, както и да отразява всички действащи политики.</p>
--	--	---	--	--	--

			<p>Мярката е насочена към създаване на условия за подпомагане на развитието на научно-приложните изследвания в приоритетни за горския сектор направления и повишаване на тяхната резултатност и ефективност. Разработване и въвеждане на система за координиране развитието на научно-приложна дейност и обвързване на нуждите на практиката с научните разработки.</p>		

<p>Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж” 2014-2020 г.</p>			<p>Програма “Разработване и включване на учебни програми за устойчиво управление на земните ресурси на всички нива на образователната система”.</p> <p>Програма „Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”</p> <p>Програма “Участие в международни процеси за обмен на знания, ноу-хау и добри практики за устойчиво управление на земите”.</p>		
<p>Държавен фонд „Земеделие”</p> <p>Прилагане на схеми и мерки за подпомагане, финансирани с национални и европейски средства</p>		<p>Програма „Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони”</p> <p>Програма „Ограничаване на ерозионните процеси”</p> <p>Програма „Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси”</p> <p>Програма „Прилагане на агролесовъдни системи като модели за</p>	<p>Програма “Участие в международни процеси за обмен на знания, ноу-хау и добри практики за устойчиво управление на земите”.</p>		

		<p>устойчиво използване на земите”</p> <p>Програма „Възстановяване и опазване на ландшафтното разнообразие в горските територии чрез прилагане на устойчиви практики”</p>			
<p>ПУДООС</p> <p>Инвестиционни проекти;</p> <p>Безвъзмездни помощи за общините и НПО;</p> <p>Безлихвени заеми в планинските и полуплански райони</p>		<p>Програма „Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност”</p> <p>Програма „Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси”</p> <p>Програма „Ограничаване на ерозионните процеси”</p> <p>Програма „Екологосъобразно съхраняване и използване на отпадъчна биомаса от селското и горското стопанство”</p> <p>Програма „Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони”</p>	<p>Програма „Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”</p>		<p>Програма „Разработване и организиране на публични кампании за повишаване на информираността на обществеността във връзка с УУЗ”</p> <p>Програма „Укрепване на капацитета на НПО по прилагане на политиките за УУЗ”</p>

1) Оперативна програма „Околна среда” 2014 – 2020 г.

Новата оперативна програма поставя акцент върху изграждане на ВиК инфраструктура и устойчиво управление на водния сектор, постигане на съответствие с йерархията при управлението на битовите отпадъци, подпомагане изпълнението на Националната приоритетна рамка за действие за екологичната мрежа НАТУРА 2000, превенция и управление на риска от наводнения и свлачища и намаляване замърсяването на атмосферния въздух.

Планираният бюджет за сектор „Води“ е около 1 млрд. евро като фокусът е поставен върху инвестиции за изграждане, рехабилитация и модернизирани на ВиК инфраструктура, насочени към агломерации с над 10 000 екв. ж. Предвидени са също така и мерки за мониторинг на количеството и качеството на водите чрез доизграждане и оптимизиране на съществуващите мрежи за мониторинг (пунктове, станции и оборудване). При планирането на инвестиционни дейности във ВиК сектора, финансирането на проекти ще бъде обвързано с прилагането на устойчиви и икономически обосновани мерки за ВиК инфраструктурата в населените места, които предлагат дългосрочни решения с минимални капиталовложения. В тази връзка като част от проект, финансиран от Световна банка, бяха разработени генералните планове за водоснабдяване и канализация, които идентифицират нуждите от ВиК инвестиции на територията на България и предлагат технически и финансово устойчиви мерки в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план. През програмен период 2014 -2020 г. се предвижда инвестициите във водния сектор да бъдат насочени към агломерации с над 10 000 е.ж. и съобразени с необходимостта от подготовката на регионални прединвестиционни проучвания, изготвени във основа на разработените регионалните генерални планове за водоснабдяване и канализация, т.е. финансирането на ВиК проекти през новия програмен период ще следва регионалния принцип. Проектите отговарящи на изискванията на регионалния подход, ще могат да се изпълняват със средствата от новата програма.

По отношение на сектор „Отпадъци“ е планиран бюджет в размер на над 220 млн. евро. Планира се да се финансират мерки съгласно йерархията за управление на отпадъците – центрове за повторна употреба, инсталации за предварително третиране на битови отпадъци и анаеробни и/или компостиращи инсталации за биоразградими и /или зелени отпадъци.

В сектор „Натура 2000 и биоразнообразие“ се предвиждат мерки съгласно Националната приоритетна рамка за действие за НАТУРА 2000. Бюджетът тук е над 86 млн. евро, а фокусът е върху мрежата НАТУРА 2000, които проекти обаче по своята същност не представляват големи инфраструктурни проекти.

През новия програмен период ще бъдат засегнати и две нови теми. По приоритетна ос "Превенция и управление на риска от наводнения и свлачища" /с бюджет 66 млн. евро/ е предвидено освен инвестиционни мерки за укрепване на бреговете, изграждане на хидротехнически съоръжения и укрепване на свлачища, да се създаде една Национална система за управление на водите в реално време. По приоритетна ос "Подобряване качеството на атмосферния въздух" /50 млн. евро/ ще бъдат прегледани и анализирани общински програми за качеството на атмосферния въздух (КАВ) и в следствие ще бъде подпомогнато преработването им при необходимост, ще бъдат изпълнявани мерки за подобряване на КАВ в градска среда.

Бенефициенти по програмата се предвижда да бъдат общини, ВиК оператори, бизнесът, НПО, структури към министерства и други.

2) Програма за развитие на селските райони 2014 – 2020 г.

Основната цел в рамките на ПРСР 2014-2020 е да осигурява интегриран подход към устойчивото управление на земите.

Програмата включва мерки за опазване на екосистемите и устойчиво управление, използване на природните ресурси в земеделието, горското стопанство и хранителната промишленост, предотвратяване на климатичните промени и приспособяване към тях.

3) Трети национален план за действие по изменение на климата за периода 2013 – 2020 г.

Целта на Третия национален план за действие по изменение на климата е да очертае рамката на действие в борбата с изменението на климата за периода 2013-2020 г. и да насочи усилията на страната към действия, водещи до намаляване отрицателното въздействие на климатичните промени и да предвижда конкретни мерки за намаляване на емисиите на парникови газове във всички сектори, като тези мерки са съобразени с политиката на страната в областта на изменението на климата и съответно с потенциала на националната икономика за редукция на емисиите.

5) Национална стратегия за развитие на горския сектор в Република България 2013 – 2020 г.

Най-значимите предизвикателства пред горския сектор през последните години са свързани с въздействието на климатичните промени и управлението на горите за адаптирането им към измененията на климата, съхраняването и поддържането на биологичното и ландшафтното разнообразие в горските територии, опазването на горите от природни бедствия, пожари и незаконни действия, разделянето на стопанските от контролните функции в държавните гори и извършените институционални промени, насочени към укрепване на неговата жизнеспособност.

Националната стратегия за развитие на горския сектор в България за периода 2013 - 2020 г. е основният документ, който определя стратегическата рамка на държавната политика за постигане на дългосрочно и устойчиво управление на жизнени и продуктивни многофункционални гори и нарастваща конкурентоспособност на горския сектор като основа за по-добър жизнен стандарт, особено в планинските и селските райони. Предпоставка за устойчиво развитие на горските територии са регламентирани със Закона за горите три нива на горско планиране - национално, областно и местно, отразени съответно в Национална стратегия за развитие на горския сектор, Стратегически план за развитие на горския сектор, областни планове за развитие на горските територии и горскостопански планове и програми.

6) Държавен фонд ”Земеделие”

Предоставяне на кредитен ресурс за реализация на проекти в следните направления:

- Растениевъдство – създаване, възстановяване и отглеждане на трайни насаждения и инвестиции в оранжерийното производство;
- Животновъдство – създаване и оборудване на животновъдни ферми и закупуване на чистопородни, хибридни и стокови животни;
- Техническо обезпечаване - закупуване на техника, оборудване и инвентар, използвани в селското стопанство.

Предоставяне на **държавни помощи** за насърчаване на развитието на селскостопанското производство, в т.ч. помощи за справяне с последиците от неблагоприятни климатични условия и болести по растения и животни, хуманно отношение към животни (надвишаване на стандарти за отглеждане),

Предоставяне на **директни плащания и пазарна подкрепа** по Първи стълб на ОСП

Предоставяне на подкрепа по ПРСР 2007-2013 и ОПРСР 2007-2013, както и по програмите за новия програмен период до 2020 г. – ПРСР 2014-2020 г. и ПМДР 2014-2020 г.

8) Предприятието по управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДОС)

Целта на подкрепата е опазване на околната среда, природата и биоразнообразието на България. Обхватът на дейностите, които ще подпомагат изпълнението на НПД на УУЗ, е: за изграждане на пречиствателни станции за отпадъчна вода и канализационни мрежи; управление на отпадъците; опазване чистота на въздуха; изграждане на съоръжения за регулиране на оттока на реките и създаване на водни площи с местно значение; изграждане на съоръжения за защита руслата и бреговете, на деретата от ерозия; в областта на биоразнообразие, органичното земеделие, екологосъобразно животновъдство и екотуризъм.

ПРИЛОЖЕНИЕ III

Стратегически направления, програми и дейности от Националната програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването

Програми	Дейности/ Мерки	Отговорна институция	Разпределение на средствата по години в лв.			
			Кратко-срочни 2015-2016г. лв.	Средно-срочни 2017-2018г. лв.	Дълго-срочни 2019-2020 г. лв.	Възможен източник на финансиране
Стратегическо направление I: Усъвършенстване на националното законодателство и политики за УУЗ и борба с опустиняването						
<i>I.1. Програма “Подобряване и допълване на националната правна рамка за УУЗ и борба с опустиняването”</i>	<p>1. Разработване на „Методика за поддържане на регистър на площите с увредени почви, който да съдържа информация за месторазположението, източника на увреждане, вида и площта на увреждането, оценката на риска и изразходваните средства за проучването и възстановяването им“.</p> <p>2. Усъвършенстване на националното законодателство по отношение на управление на напояването и опазването на земите.</p>	МОСВ, ИАОС, МЗХ, ИАГ				ДБ, ПУДООС, ОП-ОС, алтернативни финансови източници – донорски организации

	<p>3. Разработване на програма за разширяване на мрежата от полезащитни горски пояси и подобряване състоянието на съществуващите полезащитни горски пояси.</p> <p>4. Разработване на регионални програми за защита на горите от пожари.</p> <p>5. Разработване на превантивни мерки по отношение на земите, незасегнати от деградационни процеси или претърпели деградация в значителна степен.</p> <p>6. Разработване на норми, хармонизирани с тези на ЕС в областта на изискванията за ранна превенция и мониторинг на процесите на опустиняването.</p> <p>7. Разработване и прилагане на система от икономически стимули за насърчаване на собственици и ползватели на земи за провеждане на дейности за устойчиво управление на земи.</p>					
Общ индикативен бюджет за I.1.:						360 000 лв.
I.2 Програма "Подобряване и интегриране на	1. Интегриране и прилагане на принципи и подходи за УУЗ в действащи национални стратегии и	МОСВ,МЗХ, Общини				ДБ, общини

<p><i>политики и стратегии относение към УУЗ и борба с опустиняването</i></p>	<p>политики.</p> <p>2. Създаване на специализирани карти на земи във връзка с борбата с опустиняването.</p> <p>3. Включване на основните препоръки по КБОООН като елемент на регионалните оперативни програми, областните стратегии и общинските планове за развитие.</p> <p>4. Функциониране на Национален координационен съвет по изпълнение на КБОООН и осигуряване на взаимовръзка и интегрирано прилагане на всички действащи политики и стратегически документи, имащи отношение към устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването.</p>					
Общ индикативен бюджет за I.2:						50 000 лв.
<p><i>I.3 Програма “Укрепване на институционалния капацитет и изграждане на механизми за координация, комуникация и партньорство”</i></p>	<p>1. Създаване на междуведомствени работни групи, за реализация на дейности изискващи обогатяване на съществуващата или създаване на нова правна уредба, касаеща УУЗ и борбата с опустиняването.</p> <p>2. Повишаване на административния капацитет за управление и прилагане на политиките за УУЗ и създаване на механизми за насърчаване на междуинституционалната координация</p>	МОСВ, МЗХ				ДБ, алтернативни финансови източници

	и прилагане на принципа на партньорство (семинари, специализации, срещи за обмяна на опит и др.) 3. Усъвършенстване на специализираните знания и умения на експертите в областта на УУЗ (курсове, семинари, специализации).					
Общ индикативен бюджет за I.3:						69 000 лв.
<i>I.4 Програма “Разработване на национални и местни програми и участие в международните процеси по УУЗ и борба с опустиняването”</i>	<p>1. Провеждане на специализирани практически обучения и учебни пътувания за представителите на областните и общинските администрации с цел представяне на добри и работещи регионални и местни планове за УУЗ.</p> <p>2. Разработване на програми за обмяна на опит, добри практики и съвместни действия между България и други страни, прилагачи КБООН и реализиращи свои НПД.</p> <p>3. Участие в регионални и под-регионални програми за действие за УУЗ и борба с опустиняването в рамките на Анекс V към КБООН.</p> <p>4. Разработване на Национални доклади за напредъка на страната по прилагане на КБООН.</p> <p>5. Участие в международни форуми (конференции, кръгли маси, комитети,</p>	МОСВ, Общини				ДБ, ПУДООС, общини

	регионални работни срещи) на експертно и политическо ниво.					
Общ индикативен бюджет за I.4:						60 000 лв.
Общо за Стратегическо направление I.						539 000 лв.
Стратегическо направление II: Съхраняване и подобряване на потенциала на земните ресурси и тяхното устойчиво използване						
II.1 Програма "Ограничаване на ерозионните процеси"	<p>1. Определяне на приоритетни райони за борба с ерозията.</p> <p>2. Възстановяване, създаване и поддържане на противоерозионната инженерно-техническа инфраструктурата в земеделските и горските територии, вкл. и за укрепване на хидрографската мрежа.</p> <p>3. Прилагане на агротехнически, хидротехнически и лесомелиоративни мерки за ограничаване на ерозията.</p> <p>4. Възстановяване и поддържане на полезащитните горски пояси и извършване на нови противоерозионни залесявания.</p> <p>5. Създаване на противовеетрови защитни пояси и линейни залесявания покрай границите на земеделските имоти, край</p>	МЗХ, ИАГ				ДБ, алтернативни финансови източници, донорски организации, бизнес

	<p>канали, пътища и др.</p> <p>6. Адаптиране и внедряване на нови технологии за възстановяване на увредени от пожари горски почви.</p> <p>7. Затревяване на склонови земи с наклон под 10° за стабилизиране на почвата и използване на ефекта на мулчирането в засушливи райони.</p> <p>8. Прилагане на подходящи почвозащитни обработки на почвите напречно на склонове с по-сложен релеф и наклон над 10°.</p> <p>9. Подобряване ефективността на контрола върху земеделските територии за предотвратяване на самоволно и безразборно палене на стърнища и сухи треви и храсти извън горските територии.</p> <p>10. Прилагане на подходящи технологии, схеми и видове за залесяване на засегнати от ерозия земи.</p> <p>11. Осигуряване производството на необходимото количество дървесни и храстови видове за противоерозионно залесяване в държавните горски разсадници.</p> <p>12. Прилагане на щадящи почвите видове сечи, техники и технологии в горите.</p> <p>13. Разработване на единна система за</p>					
--	---	--	--	--	--	--

	<p>наблюдение, ранно откриване и оповестяване на възникналите горски пожари и подобряване на санитарното състояние.</p> <p>14. Адаптиране и внедряване на нови технологии за възстановяване на увредени от пожари горски почви.</p> <p>15. Възстановяване и поддържане на полските синори и крайречните гори чрез осигуряване на периодични заливания, при необходимост и временно отваряне на диги и изграждане на специални канали, с цел запазване на крайречните местообитания.</p> <p>16. Усвояване на ерозираните и пустеещи земи за отглеждане на алтернативни култури – лекарствени, етерично-маслени, горски и за производство на алтернативни биогорива.</p>					
Общ индикативен бюджет за П.1:						980 000лв.
П.2. Програма "Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси"	1. Инженерно-технически - Реконструкция и модернизация на изградените досега напоителни системи след преоценка на параметрите им по отношение на състоянието на конкретните водни тела, по отношение на водните количества / водообеспеченост/, размер на напояваните площи, вида на културите и изискванията на съвременните поливни технологии и	МЗХ				ДБ, алтернативни финансови източници–донорски организации, бизнес

	<p>техника на напояване и изграждане на нови.</p> <p>2. Разработване и прилагане на нови схеми за разпределение на водата в напоителните системи, на организация и управление на напояването съобразно променените условия на земеползване, ограничаване загубите на вода по водопреносната мрежа и своевременно доставяне на поливната вода на водоползвателите съгласно заявения обем и време.</p> <p>3. Разработване на системи за ранно прогнозиране на необходимостта от поливане и определяне оптималните параметри на поливния режим.</p> <p>4. Прилагане на ефективни водоспестяващи и енергоспестяващи технологии и техники на напояване.</p> <p>5. Повишаване ефективността на напояването чрез подходящи влагозадържащи технологии.</p> <p>6. Стимулиране на ползвателите за организирано напояване чрез включването им в сдружения за напояване и подпомагане на тяхната дейност за увеличаване потенциала на ефективно използване на водата.</p> <p>7. Субсидиране на дребно мащабни напоителни системи.</p> <p>8. Оползотворяване на отпадъчни води</p>					
--	---	--	--	--	--	--

	(битови и от животновъдството) за производство на биомаса при минимизиране на риска за екосистемните функции на ландшафта. 9. Опазване и поддържане на водоохранните гори.					
Общ индикативен бюджет за П.2:						1 120 000лв.
П.3. Програма "Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони"	<p>1. Насърчаване разнообразяването на икономическите, земеделските и горскостопанските дейности в необлагодетелстваните райони.</p> <p>2. Интродукция на подходящи видове за залесяване при полу аридни условия, извън зоните по НАТУРА 2000.</p> <p>3. Проучване на възможностите за отглеждане на нетрадиционни за района и страната култури (в т.ч. и алтернативни енергийни), разработване и пилотно внедряване на технологии за тяхното отглеждане.</p> <p>4. Повишаване продуктивността на земите чрез подходящи технологии и техники.</p> <p>5. Поддържане и повишаване продуктивността на пасищата, ливадите и мерите чрез подобряване на тревния състав, подобряване и коригиране на терена и влажностния режим (отводняване/напояване), подходящо торене, въвеждане на парцелна паша.</p> <p>6. Прилагане на биологично земеделие,</p>	МЗХ				ДБ, алтернативни финансови източници – донорски организации, бизнес

	<p>съчетано с мерки за УУЗ.</p> <p>7. Възстановяване на ерозирани земи (виж Програмата за ограничаване на ерозионните процеси);</p> <p>8. Стимулиране на естественото възобновяване и своевременно залесяване на горите, пострадали от природни бедствия.</p> <p>9. Осигуряване/гарантиране на по-сложна пространствена структура на насажденията (структурно хетерогенни насаждения), което ще подобри тяхната механична стабилност и опазването на екосистемните им функции.</p> <p>10. Увеличаване на видовото разнообразие и гарантиране на разновъзрастна структура на насажденията.</p>					
Общ индикативен бюджет за П.3:						820 000 лв.
<i>П.4. Програма "Екологосъобразно съхраняване и използване на отпадъчна биомаса* от селското и горското</i>	<p>1. Създаване на култури от бързорастящи и сухоустойчиви дървесни видове за производство на енергия.</p> <p>2. Изпитване устойчивостта и производствените възможности на някои сухоустойчиви дървета и храсти за противоерозионни цели и биомаса.</p>	МЗХ,МОСВ				ДБ, ОПОС, алтернативни финансови източници – донорски организации, НПО, бизнес

* Терминът биомаса обединява всички органични вещества с растителен и животински произход

стопанство"	<p>3. Използване на биомасата като енергиен източник за производство на топлинна и електрическа енергия, производство на биогаз и биоетанол.</p> <p>4. Насърчаване получаването на компости (фамилно/домашно компостиране и изграждане на компостни центрове).</p> <p>5. Стимулиране производството и употребата на органични и органоминерални торове и субстрати.</p> <p>6. Разработване и изпълнение на проекти за оползотворяване на различните видове отпадъчна биомаса и изграждане на пилотни обекти.</p> <p>7. Проектиране и изграждане на тороохранилища, отговарящи на изискванията за опазване на околната среда и запазване качествата на отпадъчните субстрати като органичен тор.</p>					
Общ индикативен бюджет за П.4:						1 050 000лв.
П.5. Програма "Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност"	<p>1. Разработване на съвременна класификация, паспортизация и инвентаризация на ливадите, пасищата и мерите в България. Създаване и поддържане на национална ГИС и база данни.</p> <p>2. Инвентаризиране и картиране на тревните местообитания и земеделски земи с висока природна стойност (вкл. тревните местообитания, включени в</p>	МЗХ, МОСВ				ДБ, ПУДООС, Държавен фонд "Земеделие", алтернативни финансови източници – донорски организации, НПО

	<p>приложение I от Директивата за хабитатите на ЕС (92/43 ЕС).</p> <p>3. Възстановяване на открити тревни асоциации чрез реинтродуциране на типичното в тях растително разнообразие на дивата флора.</p> <p>4. Създаване на демонстрационни ферми за устойчиво екологосъобразно земеделие и управление на ливадите, пасищата и мерите.</p> <p>5. Идентифициране, разработка/производство и реализация (пазарна) на специфични продукти и услуги от земеделски системи с висока природна стойност.</p> <p>6. Устойчиво ползване на ливади и пасища чрез интродуциране на наши и чужди сухоустойчиви видове за удължаване на пасищния период, въвеждане на парцелна паша и др. – преместена от П.1.20.</p> <p>7. Ограничаване на конверсиите на гори в земеделски земи, за превенция на загубите на въглерод при изменения в земеползването.</p>					
Общ индикативен бюджет за П.5:						790 000лв.

<p>II.6. Програма “Прилагане на агролесовъдски системи като модели за устойчиво използване на земите”</p>	<p>1. Подпомагане и насърчаване прилагането на агролесовъдски технологии, според особеностите на съответния район, за увеличаване потенциалната продуктивност на екосистемите.</p> <p>2. Прилагане на агролесовъдски системи за увеличаване разнообразието на местната икономика и намаляване на стопанския риск от чистото земеделско или горско производство в условията на остра пазарна конкуренция.</p> <p>3. Прилагане на агролесовъдски системи като част от мерките, свързани с управлението на земеделските и горските ресурси за адаптиране към климатичните промени.</p>	<p>МЗХ, ИАГ</p>				<p>ДБ, Програмите на ЕС, Частни източници на финансиране за бизнес проекти;</p>
Общ индикативен бюджет за II.6:						310 000лв.
<p>II.7. Програма "Нови практики за възстановяване и ефективно използване на земните ресурси в нарушените територии"</p>	<p>1. Адаптиране и внедряване на нови технологии за техническата и биологичната рекултивация на нарушените терени.</p> <p>2. Разработване и прилагане на технологии за ликвидиране или минимизиране на замърсяванията на водите в районите за добив на ПБ, в съответствие с ПУРБ.</p> <p>3. Поощряване на ефективното</p>	<p>МОСВ</p>				<p>ДБ, ОПОС, алтернативни финансови източници – донорски организации, бизнес</p>

	производство и ограничаване на разточителното потребление на суровини, материали и земни ресурси.					
Общ индикативен бюджет за П.8:						450 000 лв.
Общо за Стратегическо направление П:						5 520 000 лв.
Стратегическо направление III: Наука и образование в подкрепа на политиките за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването						
III.1. Програма “Разработване и включване на учебни програми за устойчиво управление на земните ресурси на всички нива на образователната система”	<p>1. Проучване на средата, възможностите и готовността за интегриране на принципите на УУЗ в учебните програми на специализираните професионални училища.</p> <p>2. Обогатяване на учебните планове и разработване на магистърски и докторски програми по УУЗ в университетите.</p> <p>3. Разработване на съвременни учебници и учебни помагала за специализираните средни училища, колежи и университети в съответствие с учебните програми за обучение по устойчиво управление на земите.</p> <p>4. Разработване на специализирани програми за обучение по икономическо остойносттаване на дейностите по устойчиво управление на земите и борбата с опустиняването.</p> <p>5. Подготовка на обучаващи и учители по образователни програми за земеделски</p>	МОСВ				ДБ, ОП НОИР, ПУДООС, Донорски организации,

	производители и специалисти със средно и висше образование в областта на УУЗ					
Общ индикативен бюджет за III.1:						131 000 лв.
III.2. Програма “Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”.	<p>1. Създаване и внедряване на интегрирана информационна система, включваща приложни знания и примери за добри земеделски практики за устойчиво управление на земите и в борбата с опустиняването в България.</p> <p>2. Подготовка на информационни пакети от знания и научноприложни програми за общините, НПО, областните администрации и научните среди по устойчиво управление на земите.</p> <p>3. Провеждане на научни семинари, свързани с уедряване на земите в земеделската и горска поземлена собственост, с развитие и стабилизиране на производството в земеделските и горски стопанства.</p> <p>4. Разработка и внедряване на програми за УУЗ в необлагодетелстваните райони въз основа на оценка и анализи на промени в околната среда и социално-икономическите условия в страната.</p> <p>5. Разработване и внедряване на научно приложни изследвания в областта на агролесовъдството за разработване на основните принципи при избора на биологично и стопански съвместими</p>	МОСВ, МЗХ, ИАГ				ДБ, ОП НОИР, ПУДООС на МОСВ, Международни проекти от Хоризонт 2020, Life, Донорски организации

	<p>компоненти.</p> <p>6. Разработване и внедряване на научно-приложни разработки, използващи ландшафтния подход, за възстановяване на горски територии и за неговото популяризиране като нов вид система за устойчиво управление на земите, доказала своята ефективност.</p> <p>7. Създаване на система за оценка на агрохимичния статус на земите и препоръки за торене с цел опазване и подобряване на почвеното плодородие.</p> <p>8. Създаване на стратегическо направление “Устойчиво управление на земите” към Фонд “Научни изследвания” на МОН</p> <p>9. Целенасочено използване на наличния научен капацитет от страна на държавната администрация при разработване на критерии и индикатори за оценка на устойчивостта на екосистемите за борбата с опустиняването</p>					
Общ индикативен бюджет за III.2:						305 000 лв.
III.3. Програма “Участие в международни процеси за обмен на знания, ноу-хау и добри	<p>1. Обучение на учени и специалисти по устойчиво управление на земите от БАН и в 6-те агротехнологични паркове на ССА с участие на международни консултанти.</p> <p>2. Участие на български екипи в дейността на Европейското почвено бюро и други международни организации/</p>	МОСВ, МЗХ				ДБ,ПУДООС, Международни проекти от Хоризонт 2020, Life, Донорски организации

<p><i>практики за устойчиво управление на земите</i>”.</p>	<p>структури, работещи по проблемите на УУЗ.</p> <p>3. Участие на представители на академичните среди и специалисти в областта на УУЗ в международни форуми и събития, насърчаване и укрепване на международните връзки и включването им в транснационална мрежа от експерти, работещи в областта на УУЗ.</p> <p>4. Провеждане на международни учебни пътувания за специалисти от държавната администрация, научните среди, бизнеса и нестопанския сектор, с цел обмяна на опит и запознаване с успешни практики, осъществени от страните в процеса на реализация на техните НПД за УУЗ</p>					
Общ индикативен бюджет за III.3						51 000 лв.
Общо за Стратегическо направление III:						487 000 лв.
Стратегическо направление IV: Интегриране и прилагане на политики за УУЗ на местно ниво						
<p><i>IV.1. Програма “Преразглежда не и включване на мерки за УУЗ в общинските планове за развитие и програми”</i></p>	<p>1. Информационна кампания за общините за запознаването им с УУЗ и ползите от прилагането му на практика. Провеждане на обучение на експерти от общините за запознаване с УУЗ.</p> <p>2. Инвентаризиране и анализ на състоянието на земните ресурси общинска собственост и актуализиране на стратегическите документи на местно</p>	<p>МОСВ, Общини</p>				<p>ДБ, общински бюджет; ОПОС, външни донори</p>

	ниво – ОПР и общински програми за опазване на околната среда.					
Общ индикативен бюджет за IV.1:						210 000 лв.
<i>IV.2. Програма “Стопанисване и ползване на земните ресурси общинска собственост в съответствие с принципите на УУЗ”</i>	<p>1. Насърчаване инвестициите в устойчиви практики, вкл. култивирането на лечебни растения и алтернативни култури, на слабопродуктивни общински земи.</p> <p>2. Поддържане на общинските мери и пасища.</p> <p>3. Залесяване на негодни и изоставени земеделски земи.</p> <p>4. Изграждане на локални съоръжения за компостиране на отпадъците от растителен и животински произход и ползване на компоста за подобряване плодородието на земите.</p> <p>5. Реализиране на дейности за предотвратяване на вредното въздействие на водите върху териториите (укрепване на стени на микроязовири общинска собственост, защитни диги и съоръженията за речните легла в границите на населените места).</p>	МОСВ, Общини				ДБ, Общински бюджет, ОПОС
Общ индикативен бюджет за IV.2:						750 000 лв.
<i>IV.3. Програма “Засилване ролята на общинските</i>	1. Обучение и разпространение на информация на общинско ниво за възможности за финансиране на дейности по УУЗ от национални и международни	МОСВ, Общини				ДБ, общински бюджет

<p><i>администрации за трансфер на политики, възможности и добри практики за УУЗ</i></p>	<p>източници.</p> <p>2. Съдействие при предоставяне на съвети и консултации за развитие на традиционно, алтернативно и биологично земеделие, включително и за кредитиране и субсидиране на земеделското производство.</p> <p>3. Организиране на дейности за информиране на собственици и ползватели на замърсени земи за наложените ограничения в ползването им; контрол по спазването на тези ограничения.</p>					
Общ индикативен бюджет за IV.3:						70 000лв.
Общо за Стратегическо направление IV:						1 030 000 лв.
Стратегическо направление V: Усъвършенстване на информационния обмен и участие на обществеността в процесите на вземане на решения за УУЗ и борба с опустиняването						
<p><i>V .1. Програма “Информационно осигуряване за УУЗ на национално и местно ниво”</i></p>	<p>1. Създаване на информационна платформа (Интернет базирана) която да представя наличните и имащи отношение към УУЗ национални стратегии, както и база данни с богата информация, новини и събития, институции и осигурява информираност по темата на по широк кръг заинтересовани лица.</p> <p>2. Създаване на информационни центрове за обучение и повишаване информираността на собствениците на земи, специалистите и на обществеността в областта на УУЗ.</p>	МОСВ				ДБ, външни донори, частен бизнес

	<p>3. Привличане на средства за масова информация за популизиране процесите на УУЗ.</p> <p>4. Изпълнение на дейности по Комуникационната стратегия по НПД.</p>					
Общ индикативен бюджет за V.1:						280 000 лв.
<i>V.2. Програма “Изграждане на мрежи на НПО в подкрепа на УУЗ”</i>	<p>1. Национално проучване на нагласата и готовността на НПО за работа по УУЗ .</p> <p>2. Създаване на информационна платформа (Интернет базирана) на НПО, работещи по УУЗ.</p> <p>3. Включване на дейности по УУЗ в приоритетите на Националната мрежа на селските райони.</p> <p>4. Подкрепа на малки НПО, работещи в селските райони, за обединяване и за работа по УУЗ.</p> <p>5. Участие в международни мрежи, имащи отношение към УУЗ.</p>	МОСВ, МЗХ				ДБ, външни донори, частен бизнес
Общ индикативен бюджет за V.2:						185 000 лв.
<i>V.3. Програма “Разработване и организиране на публични кампании за повишаване на информираността на обществеността във връзка с</i>	<p>1. Провеждане на информационна кампания за въвеждане на добрите земеделски практики.</p> <p>2. Организиране на публични кампании за въвеждане на биологичното земеделие.</p> <p>3. Провеждане на публични кампании за честване на значими международни дати,</p>					ДБ, външни донори, частен бизнес

УУЗ”.	свързани с КБОООН. 4. Популяризиране на резултати и добри практики в страната по изпълнение на НПД.					
Общ индикативен бюджет за V.3:						115 000 лв.
<i>V. 4. Програма “Укрепване на капацитета на НПО по прилагане на политиките за УУЗ”.</i>	1. Проучване на възможности и осигуряване на средства за привличане на експерти за подкрепа дейностите на НПО, работещи в селските райони. 2. Провеждане на семинари, обучения, кръгли маси за повишаване на осведомеността по УУЗ сред НПО и местните общности. 3. Изпълнение на пилотни проекти за прилагане на добри практики по УУЗ.	МОСВ, МЗХ				ДБ, НПО
Общ индикативен бюджет за V.4:						195 000 лв.
<i>V.5. Програма “Насърчаване на публично частни партньорства за прилагане на мерките за УУЗ”</i>	1. Анализ на нуждите от обучение за ПЧП, ориентирано към местните общности и частните партньори, разработване на модули за обучение по различни теми, свързани с дейности по осъществяване на ПЧП, реализиране на обучения, и др. 2. Включване на въпроси и дейности, свързани с УУЗ, в работата на съществуващите бизнес центрове, за да функционират като информационни центрове за потенциални инвеститори. 3. Подкрепа за подготовка и разработване на бизнес услуги, свързани с УУЗ.	МОСВ				ДБ, общински бюджет, частен бизнес

	4. Предоставяне на експертна и техническа помощ за потенциални публично-частни партньорства и реализиране на пилотни проекти в областта на УУЗ.					
Общ индикативен бюджет за V.5:						205 000 лв.
Общо за Стратегическо направление V:						980 000 лв.
Общо за Националната Програма за Действие						8 556 000 лв.